

Minnen i skymningen

Per Acke Orstadius

Boken kan beställas från:
Books-on-Demand
tel: 0498-21 33 60
fax: 0498-21 33 29
www.books-on-demand.com

© Per Acke Orstadius 2010

Sättning: Liza B Liljeroth
Distribution: Books on Demand
Tryck: Books on Demand, Visby
Nomen Förlag
ISBN 978-91-7465-142-3

Minnen i skymningen

av

Per Acke Orstadius

Innehållsförteckning

Lille Sven	5
Djuren som dog	9
Mina rädslor	29
Funderingar om synd och död	49
Skolåren	57
Yrkeslivet	67
Familjen	99
Resorna	109
Minnen av tragiska dödsfall	123
Tankar om Gud	133
Tankar om politiken	139
Tankar om skolan	145
Tankar om mina föräldrar	151
Tänkesätt	161
Tankar i skymningen	173

Lille Sven

Jag satt hopkrupen under min pappas stora skrivbord och hade det tråkigt. Min mamma och mina äldre syskon bodde i skolhushåll i Uddevalla. Min mamma var lärare och mina syskon gick i läroverket där. Kvar i Torps prästgård några mil därifrån var bara jag själv, pappa och vårt hembitråde Lydia. Jag tyckte mycket om Lydia, men hon hade sällan tid med mig. När hon gjort färdigt sina sysslor, försvann hon vanligen in i jungfrukammaren och stängde om sig. Då måste jag gå in till pappa, om jag inte ville vara ensam.

Men pappa var vanligen sysselsatt med att formulera söndagens predikan eller att föra in något i de stora församlingsböckerna med svarta pärmar. Pappa pustade och suckade när han arbetade. Då hörde han inte vad jag sade och han svarade sällan på mina frågor. Så något vidare till sällskap var inte pappa. Men det fanns ju ingen annan att vara tillsammans med. Och på något sätt tyckte jag om att sitta där vid pappas fötter och fundera på saker. Det luktade tryggt av pappa där, en blandning av svett och cigarillfimpar.

Ibland kunde det hända att pappa var på gott humör. Då kunde han öppna karamellfabriken. Det gick till så, att han smälte sockerbitar med ett brinnande stearinljus, så att det droppade ner små bruna pärlor av smält socker på bladet av en bordskniv. Dem fick jag stoppa i munnen, när dom svalnat. Då var det fest. Något annat godis såg jag bara till när det var jul eller min födelsedag.

Som jag satt där och hade det tråkigt, så hände det plötsligt något. Lydia kom inrusande i pappas arbetsrum Hon snyftade och grät och såg konstig ut. Pappa kom sig bara för att upprepa ” ja, men snälla, snälla ,snälla vad är det frågan om?” Till slut ulkade hon bara fram orden ”lille Sven”.

Intill prästgården låg ett något förfallet tvåvåningshus, där en gång arrendatorn till prästgårdens jordbruk bott. Nu bodde familjen Abrahamsson där. Mannen arbetade som stattare under Ellenö herrgård. Familjen hade många barn. Det yngsta av barnen hette Sven. Han var lika gammal som jag, men vi lekte just aldrig med varandra.

Mamma hade sagt till mig att jag inte fick gå över landsvägen, som låg mellan de två husen. Förbudet kunde knappast bero på trafiken. På den tiden var det nästan bara hästskjutar, som trafikerade vägen. Trots förbudet hade Lydia låtit mig gå över till Abrahamssons några gånger, när mamma inte var hemma. Lydia bakade brödlimpor. Men Karin Abrahamsson gräddade brödkakor på brödspade i en stor ugn. Jag tyckte att brödkakorna var mycket godare, så jag fick gå över ibland och byta limpor mot brödkakor. När jag var där, kunde jag se hur fattigt man hade det med sådant som möbler och kläder. Jag tänkte väl inte så mycket på det orättvisa med detta då. Men när jag i tonåren kom att läsa Ivar Lo Johanssons böcker om statarnas liv, mindes jag vad jag sett.

Denna dag hade paret Abrahamsson arbetat på herrgården. De äldre syskonen skulle passa Sven, som då var tre år. Men Sven hade smitit iväg på egna strövtåg till dammen invid ladugårdsgaveln. Dammens yta var täckt av grön nate. Från en stor sten vid dammkanten hade Sven tagit ett steg ut på naten. Han hade sjunkit igenom och drunknat. Det var Lydia, som fann honom där, när hon skulle hämta in ved till kökspisen. Det var därför hon varit så chockad och förtvivlad, när hon kommit in i Pappans arbetsrum.

Några grannar tillkallades och de lade lille Sven på ett bord i prästgårdens lillstuga. Jag fick inte gå in och titta på honom där. Men sonen till en av grannarna berättade för mig, att lille Sven hade sett lite uppsvullen och konstig ut där han låg. Jag försökte sedan ibland föreställa mig hur lille Sven sett ut där på bordet. Men det jag mindes mest var de gråtande tanter, som skrikit ut sin sorg, när de kommit ut från lillstugan. Jag hade aldrig sett vuxna människor bete sig så konstigt förut. Jag erinrade mig allt detta varje gång, som jag i vuxen ålder stod framför den lilla stenplattan med inskriptionen "Lille Sven" på kyrkogården.

Djuren som dog

Lille Svens död kom att bli det första av mina många möten med döden. I varje fall det första, som jag nu kan erinra mig. Lille Svens öde återkom ofta i mina tankar och drömmar även i vuxen ålder. Eftersom jag levde på landet, kom jag ofta i kontakt med djur av olika slag. Det hände rätt ofta, att jag också kom att bevittna hur livet tog slut för dem. En del av dessa djur hade jag tyckt mycket om och sörjt länge. Andra hade jag inte haft någon personlig relation till. En del djur hade jag till och med tagit livet av. Men när jag såg ett djur dö, försökte jag ofta tänka mig in i hur det hade känts för djuret i dödsögonblicket.

Jag hade alltid önskat mig en hund. Men min mamma tyckte inte om hundar. Hon var kanske också rädd för kostnaden och besväret att sköta en hund. Ibland kom det in någon herrelös hund genom prästgårdsgrinden. Jag tiggde då och bad mamma att få behålla den. Men hon ville inte ha

någon hund, som sprang omkring och kunde kissa i hennes rabatter. Det var ett konstigt argument, tyckte jag. Varje sommarmorgon hade jag kunnat se hur mamma själv kommit ner från sovrummet i tofflor och morgonrock med sin pisspotta i handen. Sedan hade hon gått runt huset till floxrabatten under balkongen och hållt ut innehållet i pottan på blommorna. Långt upp i vuxen ålder har jag därför tyckt att floxblommor luktar piss.

Den hund, som bodde närmast prästgården, var Soffi. Det var en gammal vresig tik av blandras med tovig päls. Den luktade illa, särskilt ur munnen. Men det var ändå en hund. Soffi stod bunden vid en hundkoja utanför stugan hos Albert i Hede. Albert var också en vresig man med tovtigt hår. Han var halt efter en olycka med en skenande häst och bar alltid på en stor krycka.

Under mitt första sommarlov från skolan hände det ibland, att jag gav mig iväg till Hede för att hälsa på Soffi. Jag var litet rädd för Albert, som ibland hötte hotfullt med kryckan åt mig. Det var ju mest på skoj, men jag visste inte riktigt, om jag skulle våga gå fram till stugan eller inte. Men lusten att få klappa Soffi blev för stark. Jag brukade sätta mig bredvid Soffi, som låg utsträckt på backen utanför hundkojan. Där satt jag länge och smekte hennes toviga päls och viskade kärleksfulla ord till henne. Hon rörde sig inte ofta, men någon gång kunde hon vända nosen mot mig och slicka mig på handen. Jag tog det som ett tecken på att Soffi tyckte mycket om mig. Och att känna mig omtyckt var vad jag behövde.

En dag, när jag knallat iväg till Hede, fann jag inte Soffi vid hundkojan. När jag frågade Albert var Soffi var, svarade denne kort, att hon fanns bakom ladugården. Jag gick dit för att se efter. Och där låg hon. Utslängd på gödselstacken med halva huvudet bortskjutet. Chockad och bedrövad gick jag gråtande

hela vägen hem. Synen av den ihjälskjutna Soffi förföljde mig länge efteråt.

Hedenstorp heter en bondgård i närheten av prästgården. Där brukade min familj köpa mjölk och ägg. När vi skulle ha fint främmande på middag, brukade mamma också beställa ett par hönor av Edit i Hedenstorp. Då fick jag springa dit och hämta hönorna. Men det var inte bara att hämta. Först fick jag springa ikapp och fånga den höna, som Edit pekade på. Den kacklade och skrek, när jag lämnade över den till Edit. Det var som om den visste, vad som skulle hända. Edit tog den med ett stadigt grepp om vingarna och gick till huggkubben på vedbacken. Där höll hon ner hönan, tog tag i yxan och högg huvudet av den. Blodet sprutade i en stråle ur halsen. När hon släppte taget om hönan, så flaxade denna iväg många meter, innan den insåg, att den inte hade något huvud och dog.

Den första gången jag var med om detta blev jag alldeles skräckslagen. Det var så hemskt att se blodet och hönan som flaxade iväg. Jag tyckte väldigt synd om den. Och jag kände mig skyldig också. Det var ju jag som hade fångat in hönan, när hon fridfullt gick omkring och pickade sädeskorn på ladugårdsbacken. Jag funderade också över hur långt jag själv skulle kunna springa utan huvud. Men så småningom vande jag mig och till slut tyckte jag till och med att det var spännande och roligt att titta på. Jag kom långt senare att tänka på detta, när jag hörde talas om soldater, som dödat fiender i krig. Hur de berättade om hur svårt det varit den första gången de dödade någon, men att det sedan blev lättare och lättare för varje gång. Känslorna trubbadas av ju fler de dödade. De förhärdade sig. Den empati vi kan känna för ett enskilt offer räcker inte till för hur många offer som helst.

Det var inte bara mjölk och ägg och höns, som jag fick med mig från Hedenstorp. Jag fick med mig lärdomar också. På gården fanns två äldre pojkar. Deras förråd rymde ett obegränsat antal svordomar och könsglosor och snuskiga visor. Och jag var läraktig, även om jag inte förstod mycket av innebörden i det jag lärde mig. Vid ett tillfälle skulle mamma bjuda några fina damer från Yrkeskvinnors Klubb på middag. Jag gick förbi dem i bersån, där de satt och drack kaffe och konverserade. Jag hade en höna inlindad i tidningspapper under vardera armen. Jag var på gott humör och sjöng för full hals den visa, som jag just lärt mig: "Aj, aj, aj, aj, nu är han inne, stel som en pinne." Längre kom jag inte innan mamma förskräckt ropade till mig att vara tyst. Men skadan var redan skedd. Hon fick skämmas inför väninnorna för sin vanartige son. Och jag förvisades till rumsarrest resten av dagen.

Under flera år var det min uppgift att på kvällen hämta mjölk i Hedenstorp. För att komma dit fick jag gå någon knapp kilometer på en gropig byväg. Jag tyckte om att vara i ladugården. Vintertid var det ganska mörkt där, för belysningen inskränkte sig till ett par glödlampor, som hängde i sina ledningar från takbjälkarna. Men kroppsvärmen från de tio korna gjorde, att det var ganska varmt. Och jag tyckte om hur det luktade. Doften av den nysilade mjölken blandade sig med lukten från gödselrännorna. Och Margit, som brukade sköta om mjölkningen, skojade alltid med mig när hon fyllde på mjölken i min treliters plåtflaska. En gång fick jag till och med en tablettask av henne.

På vägen till Hedenstorp låg en dunge med täta granar. När det var mörkt ute inbillade jag mig att det fanns farliga djur i den där dungen, som jag måste passera. Egentligen visste jag ju, att det inte fanns några vargar eller lejon eller tigrar där. Men ändå var jag lika rädd för dem varje gång jag måste

gå förbi där i mörkret. Jag brukade springa, när jag kom till det mörkaste partiet. En gång snubblade jag och ramlade på vägen. Då blev jag livrädd. För att inte de farliga djuren skulle hinna ta mig, så reste jag mig och sprang iväg så fort jag orkade. Mjölklaskan hade jag tappat vid dungen och där låg den kvar. Jag skämdes för att berätta för Lydia vad som hänt. Men hon bara kramade mig och gav mig en kopp varm mjölkchoklad. Sedan gick hon själv och hämtade mjölken. Då tyckte jag extra mycket om Lydia.

I herrgårdens stora ladugård bodde ett tjugotal arbetshästar, ett femtital kor och ett halvdussin katter. Katterna var anställda för att hålla efter råttorna och de avlönades dagligen med en skål mjölk. Men om naturen fått råda, skulle antalet katter snart ha mångdubblats. Kattorna fick ungar ett par gånger om året. De förvarade sina ungar i bon, som de gömde i ladans halm.

Det var Gullpotta, som såg till att antalet katter begränsades. Gullpotta hette egentligen Hasselberg och han var inspektor på Ellenö Herrgård. Han kallades Gullpotta för att han alltid hade en gul regnhatt av gummi på huvudet. När han skulle begränsa antalet katter gick det till så, att han helt sonika letade rätt på bona, grabbade tag i kattungarna och gick ner i ladugården med dom. Där lyfte han dom en efter en över huvudet och kastade dem med all kraft i cementgolvet i gödselrännan. Om någon kattunge visade livstecken efter det, gjorde han bara om proceduren. Sedan kastades de döda kattungarna på gödselstacken bakom ladugården.

Vid ett av dessa tillfällen hade jag kommit in i ladugården för att klappa Molotov. Det var den av hästarna, som jag

tyckte särskilt mycket om och som jag brukade mata med sockerbitar i smyg. Jag fick då se hur grymt Hasselberg hanterade kattungarna. Jag skulle ha velat skrika till honom att sluta, men fick inte fram ett ljud. Gråten stockade sig i halsen på mig. Halvt chockad fattade jag snabbt mitt beslut.

Jag smög mig upp i ladan för att se, om där fanns några kattungar kvar, som jag kunde rädda. Jag fann ett bo med fyra små ungar. Dem lyfte jag upp och gömde innanför min jacka när jag gick ut ur ladugården. Men kattungarna hade dessvärre inte vett på att hålla sig tysta. De pep så det hördes lång väg. Gullpotta kom och spände ögonen i mig och röt : ”Vad har du där? Jaså, du hade tänkt stjäla våra kattungar, va. Det ska vi nog sätta stopp för.” Så tog han kattungarna och gick tillbaka in i ladugården med dem, trots att jag bönade och bad att han skulle skona dem.

Men bedrövelsen var inte slut med detta. Gullpotta hade skvallrat för agronomen om mitt tilltag. Agronomens fru hade ringt till mamma och berättat att jag tänkt stjäla kattungar. Mamma grälade på mig och talade om vilken synd det var att stjäla. När jag försökte förklara, hade hon bara sagt att hon verkligen hoppades att jag inte skulle göra om något så fult igen. Jag måste lova att be både agronomen och Gud om förlåtelse för denna min synd.

Jag kände mig fruktansvärt orättvist behandlad. Medlidandet med kattungarna gjorde ont i mig. Jag gick upp i mitt rum, lade mig på sängen och bara grät. Men senare har jag insett, att jag skulle ha fått stora problem med kattungarna, om jag kommit hem med dem. Mamma hade knappast tillåtit mig att behålla dem. Och kattungarna hade knappast överlevt utan kattmamman. Jag insåg så småningom också det förnuftiga i att begränsa antalet katter. Även om det kanske kunde ha gjorts på ett mindre grymt sätt.

Jag hade tre äldre bröder. Bosse, som var 11 år äldre, var mycket snäll och generös mot mig. Han skickade ibland pengar till mig från Stockholm, där han gick på Veterinärhögskolan. En gång, när han kom hem på besök, hade han en present till mig. Det var två marsvin, som var avsedda för djurförsök, som han hade knyckt med sig. Jag blev överlycklig över att få ett par egna djur att kela med och sköta om.

Marsvinen döptes till Jack och Diana efter ett par seriefigurer, som jag läste om i Göteborgs Morgonpost. Jack var brun och svart och ganska liten. Diana var gråfärgad och dubbelt så stor som Jack. De fick bo i en hage, som jag gjort i ordning åt dem i ett vindsrum. De fick inte komma in i de andra rummen, för mamma ville inte se dem och ännu mindre känna lukten av dem. Eftersom Jack och Diana var av olika kön, fantiserade jag om att få en hel liten farm av marsvin så småningom.

Nu blev det inte så. En morgon, när jag skulle titta till dem, så låg Diana alldeles stilla. Mina försök att få liv i henne gav inget resultat. Hon hade dött. Varför hon dött fick jag aldrig veta. Senare har jag dock kommit att misstänka, att hon redan utsatts för några djurförsök, som hon blev sjuk av. Bedrövad tog jag mammas planteringspade och grävde en djup grop under trädet med de godaste äpplena i trädgården. Jag lade Diana i en skokartong och begravde henne där. Sedan sjöng jag "Tryggare kan ingen vara", för det var den enda psalm jag kunde komma på.

Det hände, att jag grät av sorg och saknad efter Diana i många dar efteråt. Jag hade svårt att förstå, att hon, som

var så kelig och full av liv bara för några dar sedan, nu låg där i jorden, stilla och kall. Men jag hade ju Jack att trösta mig med. Men Jack var inte alls lika sällskaplig som Diana. Han försökte fly undan så fort jag ville kela med honom. Detta kom också att bli hans död. En dag, när mamma inte var hemma, hade jag tagit ut hagen med Jack på gräsmattan framför huset. Rätt vad det var hade Jack pilat iväg mot ett snår med snöbärsbuskar. Där försvann han och jag hittade honom aldrig mer. Många gånger kom jag sedan att fantisera över vad som hänt Jack. Om räven hade tagit honom och hur det hade gått till. Men jag sörjde aldrig Jack lika mycket som jag sörjt Diana.

Under mitt första sommarlov stod jag en dag vid vinbärsbuskarna utanför huset och stoppade i mig några bär, som verkade någorlunda mogna. De svarta vinbären tyckte jag smakade konstigt, de röda var i suraste laget men de vita var jättegoda. Som jag stod där kom Gullpotta inrusande på gårdsplanen och skrek, att han ville låna telefonen. Han rusade fram till väggtelefonen i pappas arbetsrum, drog på veven och skrek upprört i telefonen. Han måste fort få tala med veterinären i Färgelanda.

Jag fick snart veta vad som hänt. Vid dörren till ladugården intill prästgården stod Östen, ladugårdskarlen, och försökte släpa in en oformligt tjock kossa. Inne i ladugården stod det redan tre kor med svullna magar och råmade. På klöverängen bakom ladugården låg tre andra kor med benen i vädret. Deras magar var fruktansvärt uppsvällda. Trots att jag kände alla korna i ladugården kunde jag inte känna igen dem.

Det som hänt var att korna hade betat på en nyslagen åker när några av dem hade tagit sig genom stängslet och in på klöverängen intill. De hade försett sig rejält av den goda klöver. De kunde ju inte veta, att det var livsfarligt att äta för mycket färsk klöver. Det bildades gaser i magarna och korna svällde upp så att de nästan sprack. De tre kor, som låg på ängen, var redan döda. Korna i ladugården hade inte hunnit äta så mycket, så de skulle kanske kunna räddas, bara veterinären kom i tid.

Sent omsider kom veterinären infarande på ladugårdsbacken i sin T-ford. Han rusade in till korna, kände litet på deras magar och stack sedan med en vass kniv ett hål rakt in i våmmen, den största av kons fyra magar. Ur hålet sprutade det gas och en lång stråle av en äckligt illaluktande grön vätska, som skvätte i golvet. Jag blev alldeles grön om fötterna, trots att jag stod flera meter därifrån.

Korna kvicknade till och såren läkte sig så småningom. Men förlusten av de tre döda korna på ängen var illa nog för agronomen, som ägde gården. Eftersom korna var självdöda, kunde han inte ens sälja köttet från dem. Någon försäkring, som täckte förlusten, fanns det inte. Jag tyckte synd om agronomen, för han såg alltid så ledsen ut. Nu måste han ju vara ännu ledsnare. Jag tänkte också på de kor, som jag ibland hjälpt till att valla ut på bete, och som nu var döda. Jag försökte föreställa mig hur det var om man blev uppumpad i magen så att man nästan sprack. Det måste ha gjort hemskt ont.

Jag hade inte så mycket att göra på dagarna när jag var åtta år. Jag gick bara i byskolan varannan dag, så jag hade

mycket ledig tid. I min klass gick två andra pojkar, men ingen av dem ville sparka boll. Jag hade just inga lekkamrater och mina syskon var för gamla för att vilja leka med mig. Det var ont om det mesta under krigsåren. Jag kunde varken se på teveprogram eller spela datorspel eller lyssna på popmusik eller skicka sms till någon, för det fanns varken teve, datorer, freestyleapparater eller mobiler på den tiden. Familjen hade ingen bil, men det fanns två damcyklar. Jag fick använda en av cyklarna. Den var dock jobbig att trampa på, för jag nådde inte upp till sadeln.

Så kom det sig, att jag tillbringade det mesta av min fritid nere vid ån. Jag metade, jag lade ålrevar och jag rodde drag. En gång hade jag lyckats få upp en fin gädda. När jag kom hem med den hade mamma blivit så glad, att hon hade kramat om mig. Detta hände inte ofta. Så när jag sedan rodde där fram och tillbaka i ån, så var det nog mest för att jag hoppades att kunna göra mamma så där glad igen. Men för det mesta fick jag ro timme efter timme utan att få napp. Fick jag napp, så var det vanligen bottennapp. Jag tyckte ofta det var tröstlöst tråkigt att ro där fram och tillbaka mellan kvarnen och sjön. Men jag ville inte ge upp hoppet. Hoppet om den stora gäddan.

Det hände en gång att en jättestor gädda nappade och att jag lyckades lyfta upp den i båten. Men gäddan gav sig inte godvilligt, utan den sprätte och hoppade, som om den ville tillbaka i sjön igen. Vilket den givetvis ville, om nu gäddor har någon vilja. Jag var tvungen att slå den i huvudet med ett vedträ, som jag alltid hade med i båten. Efter några slag låg gäddan still. Men den låg och kippade efter vatten med gälarna, som rörde sig ut och in. Jag tänkte på om gäddan hade ont där den låg och kämpade. Jag var alldeles darrig efter spänningen och kampen med gäddan. Jag hade tagit livet av

ett stort djur. Men det kunde jag ju inte ångra. Mamma skulle kanske bli så där glad en gång till, hoppades jag. Men det blev hon inte. I alla fall visade hon det inte. Hon låg på sängen i sitt rum och hade ont i huvudet och ville inte bli störd, när jag kom hem med gäddan.

När jag tröttnat på att ro drag, satte jag mig ofta på en sten nedanför vattenfallet vid kvarnen och metade. Ibland fick jag några abborrar, som jag tog hem, så att Lydia kunde steka dem. Det läskiga med abborrarna var att de var för små för att smälla i huvudet med ett vedträ. Så jag hade lärt mig av de stora pojkarna att vrida nacken av dem. Det krasade otrevligt, när jag gjorde det och jag var ganska säker på att det gjorde ont på abborren. Men jag vande mig vid att inte tänka på det.

Litet senare lärde jag mig att lägga ålrev. Först fick jag gräva upp maskar intill gödselstacken bakom ladugården och trä dem på krokarna Även då hade jag dåligt samvete till en början. Jag tänkte mig hur det skulle vara om en jätte kom och trädde en krok tvärsigenom mig. Men de tankarna slog jag också bort så småningom. Jag lyckades få en och annan ål, som jag sålde till den nye handelsmannen Zackrisson för några strutar karameller.

Jag sökte mig ofta ner till kvarnen, när jag kände mig ensam. Dit kom det hästskjutsar från hela socknen med säckar fulla av spannmål, som skulle malas till mjöl. Det var alltid liv och rörelse där. Det mullrade om kvarnarna och rasslade av kedjor, som hissade spannmålssäckarna upp till övervåningen och det rök mjöldamm överallt. Karlarna, som väntade på sitt mjöl, satt och snusade och drack pilsner och pratade. Jag kunde där få höra berättas om det senaste slagsmålet vid dansen

i bygdegården, om folk som brutit benet eller fått magsår, om trätor i familjer och inte minst om fruntimmer och om vad man kunde göra med dom. Jag fick på det sättet lektioner i både hembygds kunskap och samlevnads kunskap, även om dessa lektioner knappast följde gällande kursplaner.

Mjölaren hade en son, som hette Lennart. Hans idol var hans äldre bror, som hade vunnit ett svenskt mästerskap i gång. Tidigt ägnade Lennart därför det mesta av sin fritid till att gå på vägarna och svänga på rumpan, kilometer efter kilometer. Av sin bror hade han fått ett bordtennisspel med racketar och nät och bollar. På så sätt kom det sig, att jag och Lennart började träffas efter gudstjänsten varje söndag, när kvarnen var stängd, för att spela pingis. Vi riggade upp en stor dörr på ett par bockar i kvarnen och spelade där, timme in och timme ut.

Vi var dock inte helt ensamma där. Kvarnen var tillhåll för en mängd stora, feta råttor. Om kyrkråttorna sägs vara fattiga, så var kvarnråttorna desto rikare. De hade säd och mjöl i överflöd att festa på. Ibland roade jag och Lennart oss med att kasta sten efter råttorna, men vi träffade nästan aldrig.

En dag kom agronomens son Sten ner till oss, när vi spelade pingis. Han hade med sig ett salongsgevär. Han lade sig ner på magen och siktade med geväret mot några hål i stenvuren, där råttorna brukade komma ut. Efter en halvtimme hade han skjutit flera stycken. När han gick lämnade han kvar geväret. Han lärde oss hur man laddade och siktade och sade till oss, att vi skulle få tio öre för varje råtta vi dödade. Vi behövde bara visa upp svansarna, så skulle vi få betalt. Något roligare och mer spännande hade vi knappast varit med om. Vi turades om att ligga med geväret och det blev den ena fullträffen efter den andra. Den sommaren blev vi flera kronor rikare på att sälja råttsvansar.

Men det hände ibland att råttor blev träffade men ändå levde. Då var vi tvungna att slå ihjäl dem med en spade. Det kändes mycket jobbigare. Det var svårt att inte känna medlidande med den skadade råttan. Soldater har ju vittnat om hur svårt det är att sticka bajonetten i en fiende, som man fått ögonkontakt med. Hur mycket lättare det är att skjuta ner en fiende, som man ser på avstånd. För att inte tala om hur lätt det är att sitta i ett bombplan några tusen meter över marken och på befallning släppa ner bomber på människor, som man inte ens kan se.

Det obehagligaste var att ta i de döda råttorna och skära svansen av dem, innan de kastades i ån. Jag tänkte också på hur lätt det hade varit att ligga där och döda råttorna. Jag undrade om det gjort ont i dem och om några av dem kanske hade ungar i något bo, som väntade på att mamman skulle komma med mat till dem. Och jag tyckte att det var konstigt, att jag, som bara något år tidigare hade tyckt så synd om kattungarna, nu kunde döda råttor som var lika stora som kattungarna, utan att känna medlidande. Men jag slog bort sådana tankar. Råttorna var i alla fall skadedjur och dom såg äckliga ut.

Under kriget blev många svenska män inkallade till militär-tjänst. Det gjorde också ladugårdskarlen Östen. Agronomen på Ellenö Herrgård hade sedan länge arrenderat det lantbruk, som tidigare hört till vår prästgård. Nu tvingades han flytta alla djur därifrån till den stora ladugården vid herrgården, för att spara in på personal. Därefter stod ladugården tom. Jag kom att sakna kossorna.

Men jag var inte den ende, som blev bedrövad när djuren försvann från ladugården. Fyra katter hade varje kväll blivit utspisade med mjölk från korna. Nu försvann den födkroken

för dem. Under en tid förbarmade sig pappa över dem och matade dem med det som fanns av matrester. Men mamma sade till honom att sluta med det. Hon ville inte ha katterna strykande runt huset. Och det var hon som bestämde. Katterna fick klara sig bäst dom kunde genom att fånga råttor och småfåglar och grodor och annat, som gick att äta.

Det tog ett tag innan katterna insåg, att de inte skulle få någon mat av pappa heller. Under tiden hakade de på honom, så fort de såg honom komma gående. De följde efter honom i en lång, förväntansfull rad. Sist i raden, några meter efter de andra, släpade sig en stackars handikappad katt fram. Den hade blivit slagen eller påkörd så illa, att det ena bakbenet gått av. Det hängde och släpade på marken bakom katten. Katten blev magrare och magrare för varje gång jag såg den. Jag insåg, att den katten aldrig skulle kunna jaga ifatt något byte. Den var dömd att så småningom svälta ihjäl. Den hade säkert ont i benet också. Jag tyckte det var självklart, att katten borde avlivas. Frågan var bara hur det skulle gå till.

Östen var ju borta i lumpen. Pappa skulle aldrig kunna avliva en katt, det insåg jag. Pappa spelade fiol och han var så rädd om sina fiolfingrar, att han aldrig tog i någon hammare eller vass kniv eller något annat verktyg. Jag insåg till slut, att det var jag själv som måste avliva katten.

Jag lockade till mig katten. Sedan bar jag den till huggkubben i vedboden. Jag tryckte ner katten mot huggkubben, som jag sett Elin i Hedenstorp göra med hönorna. Sedan drämde jag till den i huvudet med yxans trubbiga ände. Jag hörde ett hemskt gurglande, rosslande ljud från kattens strupe och kände, hur katten blev alldeles lealös i min hand. Själv var jag alldeles darrig av anspänningen. Men jag bar med mig katten till trädet med astrakanäpplena. Där grävde jag en grop

bredvid den grav, där Diana låg, och lade ner katten där. Men denna gång sjöng jag ingen psalm. Jag tyckte nog att det var i barnsligaste laget. Dessutom var jag utmattad av spänningen och ansträngningen.

Den halta katten kom sedan att gå igen i många av mina mardrömmar långt upp i vuxen ålder. Jag hörde det gurglande ljudet, jag försökte förgäves slå ihjäl något aggressivt väsen, jag jagades av djur av olika skepnader som stora ormar, gäddor eller tjurar. Varje gång när jag vaknade, kände jag hur kallsvetten rann och pulsen bultade. Men samtidigt var jag väldigt lättad över att finna, att allt bara varit en dröm.

Ladugården i Uppsala brann ner till grunden på några timmar. En av sönerna i huset sades ha mixtrat med de elektriska ledningarna, så att det blivit kortslutning. Gnistorna från den hade antänt halmen i ladan. Någon brandkår fanns inte. Hade den funnits skulle den ändå inte hunnit fram i tid för att släcka elden. Nu ringde man runt till alla grannar, som kunde hjälpa till i släckningsarbetet. Men det var långt mellan gårdarna och inte många hann fram innan byggnaden var helt övertänd. Det de kunde göra med sina vattenhinkar förslog inte långt.

Man hade försökt rädda hästarna ur stallet genom att släppa ut dem, så att de kunde springa fritt. Allt oväsendet och all uppståndelse på gården gjorde dem skräckslagna. De valde att springa tillbaka in i det stall, som varit deras trygga hemvist. Där omkom de i lågorna.

Allt detta hörde jag berättas. Dagen efter branden fick jag åka med till brandplatsen på pakethållaren på min brors

cykel. När vi kom fram såg vi förödelsen. Värst av allt var att se de förkolnade liken av hästar och kor. Det var en hemsk syn. På gårdsplanen irrade hemmansägaren Gustav omkring som i chocktillstånd och vred sina händer och jämrade sig. Lika litet som det funnits någon brandkår som kunde släcka branden, lika litet fanns det några försäkringar, som täckte den ekonomiska förlusten av den. Gustav såg framför sig hur han blev ruinerad.

En olycka kommer sällan ensam. I en av granngårdarna till Uppsala hade bonden en längre tid lidit av psykiska problem. Dagen efter branden hade han gått in i sin lada och hängt sig i ett rep, som han satt fast runt en av takbjälkarna. Troligen hade branden i granngården blivit till en utlösande faktor för hans handling. Han efterlämnade hustru och två döttrar i tio-tolvårsåldern.

Jag försökte tänka mig hur det kändes att hänga i ett rep, som snörde ihop halsen. Jag tänkte att jag aldrig skulle ha vågat hoppa ner från det bordet, som bonden hade stått på. Jag hade länge beundrat bondens döttrar. Jag tyckte, att de var de sötaste flickorna i hela skolan. När jag fått veta vad som hänt deras pappa, blev jag gråtfärdig av medlidande med dem. Längre efteråt låg jag och tänkte på vad synd det var om dem, när jag skulle sova på kvällen. Men jag vågade aldrig gå fram och tala med dem. De gick ju i storskolan och jag bara i småskolan. Senare har jag kommit att fundera över om jag skulle tyckt lika synd om dem, om de inte varit så söta. Troligen hade jag inte gjort det. Och det kändes ju fel på något sätt.

I ladugården intill prästgården fanns det förutom korna två kättrar. I den ena kätten fanns det två kalvar. I den andra

kätten fanns det två grisar. Jag brukade ibland gå in och klappa kalvarna. Jag lät dem suga på min framsträckta hand. Deras tunga kändes så skönt sträv mot handen. Men jag skulle aldrig våga låta grisarna suga på min hand, för de hade tänder i överkäken också, och jag ville inte bli av med några fingrar. Men grisarna kom ändå alltid fram mot mig, när jag kom. Så ibland klappade jag dem också.

En dag berättade Lydia för mamma, att lagårdskarlen Östen skulle slakta den ena grisen. Om dom passade på, skulle de kunna köpa en fin julskinka. Slakten skulle ske på ladugårdsbacken, där det redan stod ett stort byckar. Under bykkaret brann det några vedträn. Mamma sade till Lydia, att jag absolut inte skulle få se på, när grisen slaktades. Och visst, det skulle Lydia se till. Men jag hörde detta och insåg, att det var något spännande, som skulle hända. Något sådant ville jag inte missa. Jag gömde mig och så småningom lyckades jag smita iväg bort till vedboden. Därinne kunde jag stå och se vad som hände på ladugårdsbacken genom en glipa mellan två bräder i väggen.

Då fick jag höra hur grisen skrek. Och skrek. Det var som om den anade, vad som skulle hända. Så fick jag se Östen och en annan karl släpa och dra ut grisen genom ladugårdsdörren. De hade bundit ett rep runt kroppen på grisen alldeles bakom frambenen. Själva höll de i andra ändan på repet och drog allt vad de kunde. Grisen var inte alls samarbetsvillig, utan den strävade emot allt vad den orkade. När den kommit en bit ut på ladugårdsbacken, tog den andra karlen en slägga och höjde den över huvudet. Då blundade jag. Det hördes ett smackande ljud. När jag såg upp, fick jag se hur grisen låg på marken. Karlarna band ihop bakbenen på den och hängde den upp och ner på en stor krok på ladugårdsväggen. Då kvicknade den till litet och sprattlade och utstötte ett halvkvävt skri. Karlarna

placerade en hink under huvudet på grisen och stack den i halsen med en lång kniv. Blodet sprutade ut och rann sedan länge i en allt tunnare stråle ner i hinken. När blodet slutat rinna lyfte karlarna ner grisen och lade den i bykkaret, som nu ångade av hett vatten. De skrubbade sedan bort all svinborst från griskroppen. Jag kom länge efteråt att tänka på det jag sett och tycka synd om grisen.

Några år senare fick jag följa med min bror Bosse till slakthuset i Uddevalla, där denne då var besiktningsveterinär. Där fick jag se hur det gick till när man slaktade kor och grisar. Korna leddes in en och en i ett upplyst rum, som hade kakelplattor på både golv och väggar. Jag såg hur en karl höll ett föremål, som de kallade slaktmask, mot pannan på kon. Sedan small det till och kon föll omedelbart till marken. Kon kunde inte ha hunnit känna något alls, innan den var död.

Värre var det för grisarna. De föstes in i en bred ränna, där de knuffades och vrålade. Jag såg hur en karl försökte klämma ihop en jättestor tång bak öronen på grisarna. Sedan släppte han på en elektrisk ström, som gjorde att grisarna blev medvetlösa. Därefter hängdes dessa upp och ner i krokarna i taket och tappades på blod. Men alla grisarna blev inte medvetlösa med en gång. En del blev bara förlamade i halva kroppen och de försökte skriande fly undan med hjälp av de ben, som ännu inte blivit förlamade. Jag tyckte hemskt synd om grisarna och frågade, om det var nödvändigt att plåga dom så. Men karlarna bara skrattade. Det var det billigaste och effektivaste sättet att avliva dem på, sade de. Att grisarna kunde lida verkade inte ingå i deras föreställningsvärld.

Min nära kontakt med olika djur i barndomen har troligen bidragit till att jag i vuxen ålder haft så svårt att se försvarslösa djur plågas. När jag ser bilderna på höns, som får leva

hela livet i trånga små ståltrådsburar, tänker jag på hönorna i Hedenstorp, som gick och skrockade med ett dussin små gula kycklingar i närheten av det bo, som de gjort sig i ladans halm. När jag på teve ser grisar i de stora fläskfabrikerna trängas ihop i stålörsbås, där de knappt får egen ståplats, tänker jag på de glada nassar som sprang omkring i sina rymliga kättar med halm på golvet och med välfyllda mathoar. Värst av allt är de hemska bilder jag har på min näthinna av de fruktansvärt trånga och långa transportererna av misshandlade hästar och kor till slakterier i Sydeuropa. I jakten på pengar kan tydligen allt vad empati heter lämpas överbord.

Mina rädslor

Det hände, att jag som barn ängslades för faror, som inte fanns. Jag lät ibland fantasin skena iväg med mig, så att jag blev skräckslagen. Men det hände också att jag råkade ut för situationer, där jag var rädd på allvar.

En gång på hösten varje år anordnade mamma De gamlas dag. Alla pensionärer i församlingen bjöds in till prästgården. Där fick de kaffe med dopp. Pappa och mamma brukade underhålla dem med musik. Pappa spelade fiol, mamma piano. Men musiken kunde jag klara mig utan. Jag var helt fokuserad på tårtorna. En fru i grannsocknen hade jobbat som konditor. Hon gjorde underbara, stora tårtor. Princesstårter, schwartzwaldtårter, gräddtårter och moccataårter.

Mamma brukade alltid köpa in fyra tårter till De gamlas dag. Alla tårtorna gick inte åt. Så jag sökte mig till köket. I obehagade ögonblick lyckades jag där sno åt mig en rejält stor tårtbit. Med den smög jag mig upp i ett av vindsrummen. Där förvarades bara gamla vinterkläder och årets skörd av vinteräpplen. Så det var ingen risk, att någon skulle komma

och störa mig där. Ett år föråt jag mig där på mockatårta så allvarligt, att jag senare i livet mår illa bara jag ser en sådan tårta.

När jag blivit alltför gottsugen hade jag ibland smugit mig in i köket och knyckt en näve sockerbitar att festa på. En kväll fick jag höra hur pappa talade med Lydia om någon, som hade dött. Jag hörde hur pappa sade: ”Stackars människan, att hon hade så svår sockersjuka, det hade jag inte en aning om.” Jag blev alldeles stel i kroppen, när jag hörde det. Detta hände bara några dagar efter det att jag förätit mig på mockatårtan.

Jag blev säker på att jag skulle dö. Så mycket socker som jag hade ätit. Och jag ville inte oroa snälla pappa med detta. Och stränga mamma vågade jag inte berätta det för. Jag hade ju olovandes stulit sockret och tårtbitarna. Det var ju en synd att stjäla. I min aftonbön bad jag Gud förlåta mig att jag stulit. Men jag kände mig inte säker på att bönen räckte för att rädda mig.

Jag hade hört Lydia säga att synden straffade sig själv. I flera dar var jag som sjuk av oro för det som väntade mig. Så småningom tog jag dock mod till mig och berättade för Lydia vad som hänt. Hon bara kramade om mig och skrattade och sade, att det inte var någon risk att jag skulle få sockersjuka. Hon tröstade mig med, att man faktiskt inte kunde få sockersjuka genom att äta socker. Det lilla socker, som jag hade ätit var i alla fall helt ofarligt. Men hon försökte låta litet sträng, när hon sade, att det nog var bäst att jag för säkerhets skull inte knyckte något socker eller några tårtbitar mera.

När jag gått ut småskolan på landet fick jag börja i folkskolan i Uddevalla och bo tillsammans med syskonen i skolhus-hållet där. Grammfontimmen var då den trevligaste timmen på dagen. Vid sextiden på kvällen satt jag och lyssnade på radion tillsammans med de äldre syskonen. Vi drack kaffe eller saft och ibland hade någon av mina bröder köpt bakelser på Einars konditori. Då var det fest. Jag tyckte inte om all musik som spelades, men det mesta av den. Musiken inleddes eller avslutades med en eller flera marscher, som spelades av olika regementens musikkårer. Det var krigstid och folkets stridsvilja skulle mobiliseras. Den musiken tyckte jag lika illa om som den militära exercis, som jag var tvungen att delta i på gymnastiktimmarna i skolan.

Ett musikstycke, som man då ofta spelade och som jag tyckte om, hette Spökbrigaden. Namnet på stycket satte min fantasi i rörelse. Det gjorde också ett annat musikstycke, Dance Macabre av Saint-sans. Mina äldre syskon talade om för mig, att musiken handlade om hur döda människor vid midnatt steg upp från sina gravar på kyrkogården och började dansa med varandra. Hur denna dans kunde gå till och hur det såg ut, var något jag ofta fantiserade om.

Mamma såg till att jag redan från tidiga barnaår gick i kyrkan varje söndag. Jag satt där på prästgårdsbänken och lyssnade på golvurets tickande och pappas mässande, som jag inte begrep ett dugg av. Tiden gick oändligt långsamt. Litet bättre blev det, när orgeln spelade och man fick sjunga psalmer. Det kunde kännas både litet högtidligt och vackert, tyckte jag. Ännu bättre hade det varit, om det inte suttit en högröstad bonde på bänken bakom mig som sjöng så falskt, att det nästan gjorde ont i öronen.

Ibland var det begravning i samband med högmässan. Då skred några svartklädda män med dystra miner långsamt

fram på kyrkgången. De bar en stor kista på sina axlar. Orgeln spelade någon sorgsen musik, tills kistan ställdes ner längst fram i kyrkan. Det hände, att det var någon som jag känt, som låg där i kistan. Under hela akten satt jag och tänkte på den som låg död i kistan och hur denne såg ut, där han låg. Sedan bars kistan ut från kyrkan och fram till en stor grop på kyrkogården. Det var beklämmande på något sätt att se hur kistan sänktes ner i graven och höra hur människorna runt omkring snyftade och grät. Det blev inte mindre dystert om det spöregnade så att marken runt graven blivit alldeles lerig.

I pappas uppslagsverk hade jag sett bilder på skelett. Jag kunde därför föreställa mig, hur de döda i gravarna kunde se ut, när de legat där länge. Och hur det kunde se ut, när de kom upp ur gravarna och började dansa med varandra. Jag fantiserade ibland om det, när jag låg i sängen och skulle sova på kvällen. Jag fantiserade också om hur det skulle vara, om jag själv blev begravd av misstag och vaknade upp i kistan i graven. Något av den skräck jag då skulle ha känt, fick jag uppleva i mina mardrömmar. Måhända var det dessa fantasier som grundlade den klaustrofobi, som senare gjorde det omöjligt för mig att krypa igenom trånga tunnlar vid fältövningarna i det militära.

Till varje gudstjänsttillfälle skulle altaret i kyrkan prydas med blommor. Detta skötte mamma om på kvällen före söndagen. Det hände, att hon bad min syster Gerd att gå med blommorna till kyrkan i stället. Men min syster ville inte gå ensam, så jag fick följa med henne. Vintertid var det då alldeles mörkt på kyrkogården. Jag kunde inbilla mig, att jag såg hur de döda dansade där mellan gravstenarna. Jag kände hur skräcken grep tag i mig. Jag kramade min systems hand. Då märkte jag att hon också var litet spökrädd. Vi sprang därifrån så fort vi kunde, när vårt ärende var uträttat.

I närheten av prästgården växte inga blåbär. Men i skogen på andra sidan sjön fanns det gott om bär. Den sylt och den saft vi själva lagade till blev till en viktig del i familjens försörjning. Så varje sommar rodde pappa över sjön med alla hemmavarande barn för att plocka blåbär. Båten var en liten rank, flatbottnad eka. Om det gick vågor på sjön, vågade vi inte ta båten. Det hände, att hela familjen fick gå runt sjön på hemvägen, när blåsten hade tagit i medan vi plockade bären. Efter en lång dag i skogen var det nog så jobbigt att traska den dryga halvmilen runt sjön med spannarna fulla med bär.

Men det var inte blåsten, som jag var mest rädd för under utflykten till blåbärsskogen. Det var vad pappa hade med sig i en liten väska. Saken var den att pappa hade stor respekt för huggormar. Vi hade visserligen aldrig sett någon orm under utflykterna. Men han hade ändå alltid beväpnat sig med några rekordfemmans rakblad och en flaska ammoniak för den händelse, att någon skulle bli ormbiten. Jag var inte särskilt rädd för att bli biten av någon orm. Men jag var varje gång livrädd för att pappa skulle gå lös på mig med rakbladet och ammoniakflaskan. Jag bad därför en tyst bön till Gud att pappa inte skulle behöva använda rakbladen och ammoniaken, åtminstone inte på mig. Ibland kunde jag dock gärna ha sett att detta drabbade min syster Gerd, som jag ofta var avundsjuk och arg på.

Jag tyckte mycket om Lydia. Hon var alltid glad och snäll mot mig. Och jag tyckte också att hon var väldigt söt. Jag ville helst ha Lydia för mig själv. Därför blev jag sur och förtretad på de unga män, som ibland dök upp för att sällskapa med

henne. Värst var en lång, mörk karl i svart kostym, som då och då kom farande i sin T-ford. Mamma hade sagt att han var en av tattarna från Hoverängarna. Att tattarna var ena hemska och farliga människor, det hade jag förstått. Men hur skulle jag kunna rädda Lydia från denna farliga man?

En dag hade friaren ställt T-forden vid grinden och gått fram till det öppna köksfönstret. Där stod han och gjorde sig till för Lydia. Då fick jag en snilleblix. Jag gick upp i badrummet, som låg alldeles ovanför köket. Där fyllde jag mammas pisspotta med vatten, sträckte ut den genom fönstret och hällde ut allt vattnet på friaren med den fina kostymen.

Friaren vrålade men Lydia skrattade högt. Sedan tittade friaren upp på mig, hötte med näven åt mig och skrek, att han skulle skära öronen av mig. Jag blev livrädd för vad jag hade ställt till med. Jag låste dörren till badrummet. Jag ställde mig på en pall framför spegeln ovanför tvättfatet, såg på mina öron och undrade, hur jag skulle se ut, om någon hade skurit av dem. Jag vågade mig inte ut ur badrummet, förrän jag såg hur friarens T-ford försvann bortåt vägen.

När jag hade något ärende till Ellenö Herrgård, var jag tvungen att gå genom en lång allé av oxelträd. Bredvid allén låg en åker i träda. Där brukade gårdens stora tjur, Hero, gå och beta. Tjuren var bunden med en kedja vid en påle, som var nedslagen i marken. Jag hade en väldigt stor respekt för Hero. Jag hade hört, att tjurar blev särskilt arga om de såg något rött. Därför tog jag av mig min röda tröja och knölade ner i byxorna, innan jag gick igenom allén.

En dag tyckte jag att Hero gick kusligt nära vägen. När jag

såg efter, fann jag till min förskräckelse, att Hero hade slitit upp pålen ur marken och nu kunde gå fritt vart han ville.

Jag blev livrädd och sprang till närmaste oxelträd och klättrade upp. Jag kände mig inte riktigt säker där heller, eftersom det var ett ganska litet oxelträd. Jag var rädd att tjuren skulle kunna nå mig med hornen, där jag satt på min gren.

Men Hero verkade inte vara intresserad av något annat än det nya bete, som han hade slitit sig till. Jag satt i alla fall kvar, stilla och tyst. Och där satt jag. Och satt. Till slut var det dock någon, som hade sett att tjuren var lös. Ladugårdskarlen Östen kom med en lång stång, som han kunde fästa i tjurens nosring, och ledde hem tjuren till ladugården. Fortfarande darrande av rädsla och stel i kroppen efter den obekväma ställningen, kunde jag klättra ner ur trädet. Sedan vände jag hemåt igen för att kunna berätta om den förfärliga händelsen för Lydia och kanske få en kopp choklad och en kaka som tröst.

I pappas arbetsrum stod det ett skrin av tenn på det stora ekbordet. Skrinet hade pappa fått i present av en årskull konfirmander. Vanligen brukade han få ett stort nysilverfat. Med åren hade det blivit en hel hög av såna fat, som han inte visste vad han skulle göra med. Men tennskrinet kunde han använda. Där sparade han alla fimpar från cigarrcigaretter av märket Marca Selecta, som han rökt. Han kastade aldrig bort några fimpar, för han visste, att det ibland kom bistrare tider, när han måste återanvända dem.

Jag var väl omkring tio år, när jag fick för mig att pröva på att röka. I ett obehållat ögonblick knyckte jag en rejäl fimp ur skrinet. Jag tog sedan en tändsticksask, som låg bredvid vedspisen, och smet jag iväg till det gamla utedasset intill

vedboden. Sedan vi fått vattentoalett inomhus, var det aldrig någon som använde dasset.

Jag tänkte på fimpen och sög försiktigt på den för att sedan fort blåsa ut röken igen. När jag gjort detta några gånger, så hände det. Jag såg pappa komma gående på stigen till dasset samtidigt som jag försiktigt sög på fimpen. Hjärtat flög upp i halsgropen på mig och jag tog ett djupt andetag med fimpen fortfarande i munnen. Ett djupt halsbloss från en cigarettfimp är inte att leka med. Särskilt inte för den som röker för första gången.

Det visade sig, att pappa bara hade ärende till vedboden. Men det hjälpte inte. Jag blev så sjuk av halsblosset, att jag blev tvungen att bekänna min synd i alla fall. Det värsta var att mamma också var hemma. Hennes stränga blick och förmaning hade jag gärna velat slippa. Men det gjorde jag inte. Jag blev så sjuk att jag inte kunde resa mig från sängen på hela dagen. Ibland trodde jag till och med att min sista stund var kommen. Först långt senare, när jag blev sjösjuk under en resa till England, kände jag ett illamående, som skulle kunna mäta sig med det, som halsblosset gav. Men medaljen hade en framsida också. Min avsmak för rökningen höll i sig ända till realexamen fem år senare.

Flera församlingsbor hade psykiska åkommor av olika slag. Ofta rörde det sig om depressioner. Några mediciner mot sådana fanns det inte då. Pappa brukade då och då gå hem till de sjuka och sitta och prata en stund. Det sades om honom, att han var mycket bättre själasörjare än predikant. Och det hoppades jag verkligen efter att många gånger förgäves ha försökt förstå vad han predikade om.

En dag skulle pappa gå och besöka Maja i Månserud, som brukade sitta närmast apatisk och gunga fram och tillbaka. Landsvägen till Månserud var dubbelt så lång som stigen genom skogen. Så han tog genvägen. I en skogsdunge på hans väg gick några kvigor och betade. I vanliga fall var de lugna och vänligt sinnade. Men denna dag var en av kvigorna brunstig och på vresigt humör. Kvigan jagade pappa framför sig, så att han fick fly över ett taggträdsstängsel. Det bar sig inte bättre än att han stack sig på en rostig tagg, som trängde långt in i ena handflatan.

Pappa, vars far hade varit läkare, visste att sådana sår kunde leda till blodförgiftning. Och blodförgiftning var något mycket allvarligt på den tid, då det inte fanns antibiotika. Så pappa ringde till handelsman Larsson, som ägde den Chevrolet, som fungerade som traktens taxibil. Pappa måste omedelbart få komma iväg till sjukstugan i Högsäter. Att pappa beställde bil var något mycket ovanligt. Jag förstod också av de upprörda rösterna, att det var något mycket farligt, som pappa hade råkat ut för. Något som han kunde dö av. Och hur skulle det gå för mig då? Jag blev livrädd, när jag tänkte på det. Jag grät och darrade av ängslan och bad till Gud, att pappa inte skulle dö. Pappa dog inte heller. Han fick bara gå med den omplåstrade handen i band någon vecka. Om hans tillfrisknande berodde på att jag hade bett en bön för honom, kunde jag ju inte veta. Men jag hoppades att det kanske var så.

Det fanns gott om originella människor i socknen. Ett av originalen bodde på ålderdomshemmet och hette David. Fast han kallades bara för Uff, eftersom han med jämna mellanrum utstötte detta läte, när han gick. Uff hade till vana att gå

fram och tillbaka till järnvägsstationen varje dag. Han hade cykel med sig, men han cyklade aldrig på den. När han ledde den stirrade han hela tiden stint ner i backen vid vägkanten. Han hade en fix idé att han skulle hitta pengar eller något annat värdefullt där.

David gick alltid på fel sida vägen. En dag kom disponenten i Ödeborg farande i sin fina bil. Han stannade, när han mötte David, och röt till honom, att han skulle gå på andra sidan av vägen. ”Uff, det gör jag när jag ska tillbaka,” hade David lugnt svarat.

Lennart och jag kunde inte låta bli att skoja med David. En gång band vi fast en gammal plånbok i ett snöre och lade på vägen. Sedan gömde vi oss bakom en häck. När David böjde sig ner för att plocka upp plånboken, drog vi i snöret, så att plånboken försvann. David svor till och vi skrattade. Men det skulle vi inte ha gjort. David ilsknade till och tog upp grus och stenar och kastade efter oss och skrek, att han skulle tala med våra föräldrar. Vi måste fly med hjärtat i halsgropen. Efteråt var jag rädd att David skulle tala om vad jag gjort för stränga mamma. Men det gjorde han dessbättre aldrig.

En dag, när jag besökte granngården Hedenstorp, skulle bonden Oskar tämja en unghäst, som han köpt på marknaden. Hästen hette Björax. Den var ståtlig med ovanligt hög mankhöjd och kastanjebrunt skinn. Men den ville inte bli tämjd.

När Oskar hade lyckats få in betslet i munnen på Björax, trädde han de hopbundna tömmarna över huvudet och lade dom tillrätta under armarna. När Björax konstrade och ville stegra sig, röt Oskar till honom och slog honom hårt med

piskan. Plötsligt tog Björax ett språng framåt och satte av i sken. Oskar föll i backen, han fastnade i tömmarna och släpades med åtskilliga meter, högt vrålände av smärta. Björax fortsatte rakt mot mig, som stod som förstenad och tittade på. I sista ögonblicket svängde Björax av och rusade genom ett taggtrådsstängsel ner på närmaste åker. Där lugnade han sig så småningom och började mumsa hö från en hässja.

Först efter en stund kunde jag känna hur rädd jag varit. Jag skakade och snyftade. Men ingen hade tid med mig. Alla samlades kring Oskar och några karlar släpade och bar honom in i huset. Han blev aldrig riktigt kry igen efter detta. Ryggen hade skadats och han haltade svårt.

Oskars sista år blev svåra. Han hade varit sträng och hård mot sina barn. Nu drabbades han av Parkinsons sjukdom också. Han förvisades upp i ett vindsrum, där han blev sittande i en gungstol utan att kunna röra sig. Hans äldsta dotter passade på att ge igen för all plåga han vållat henne i barndomen. Hon slängde bara till honom tillräckligt med mat för att hålla honom vid liv. Och hon röt och grälade på honom, när han, darrhant som han var, hade spillt på sig.

Prästgården vi bodde i var över hundra år gammal. Den var byggd på en så kallad torpargrund av sten. Under året före andra världskriget fick vi in rinnande vatten. Men under de kalla krigsvintrarna så hände det, att vattnet slutade att rinna ur kranarna. Vattenrören, som var dragna under huset, hade frusit igen.

Vid ett av dessa tillfällen fick man hjälp av en granne, Klas i Bikullen. Denne kröp in under köksgolvet och började tina

upp rören med en brinnande blåslampa. Det bar sig då inte bättre än att golvet fattade eld. Klas skrek till och ropade på hjälp. Pappa kom utrusande och stod och ojade sig. ”Skynda, skynda, huset brinner upp”, ropade han. Lydia sprang då och hämtade en spade. Med hjälp av den skottade hon in snö under huset. Med hjälp av snön och en kastrull kunde Klas sedan släcka elden.

Jag hade hört och sett alltihop och sprang förskräckt in i tamburen. Där satt jag på trappan och bad till Gud, att huset inte skulle brinna upp. Jag hann fundera på var vi skulle bo, ifall huset brann upp. Men som tur var slapp jag tänka vidare på det. Sedan den dagen har jag varit överdrivet försiktig, när jag hanterar öppen eld. Jag vill ogärna använda spritkök och ser alltid till att jag har flera spannar med vatten i beredskap, när jag tänder en påskbrasa på ängen. Detta även om det är alldeles vindstilla.

På 40-talet reglerades folks spritinköp genom motboken. Alla myndiga människor fick ansöka om motbok. Därefter blev man tilldelad en ranson per månad efter vilken ekonomi man hade. Som mest kunde man få fyra liter sprit i månaden. Som minst fick man bara en liter.

Johan Örn var hemmansägare och flottare. Han extra-knäckte genom att lotsa timmerflottar genom Ellenösjön från järnvägen vid Sundsbron till Håmule, där timret flöt vidare i ån mot pappersbruket i Munkedal. Han hade därigenom rätt goda inkomster, vilket resulterade i en hög ranson på motboken. Det låg status i att ha en hög ranson på motboken. Men att låta ransonen frysa inne genom att inte handla ut i tid, ansågs av många som omoraliskt. Om man inte själv köpte

ut allt, så fanns det alltid folk i närheten, som gärna tog hand om den resten av ransonen.

Att Johan Örn skulle låta sin ranson frysa inne var utslutet. Varje lördagsmorgon cyklade han förbi prästgården de fyra kilometerna till järnvägsstationen. Där tog han Lelångenbanan till Uddevalla. Väl framme uppsökte han systembolaget och köpte ut en flaska eller fler. Därefter satte hans sig på en parkbänk i Hasselbacken och började smutta på lördagsfröjden. Från att i vanliga fall vara en rätt blyg och lågmäld person växte han allteftersom i både kaxighet och röstvolym. Han var välbekant för stadens ordningspolis, som då och då fick ledsaga honom ner till järnvägsstationen och sätta honom på tåget.

När han kommit av tåget skulle han ta cykeln för att cykla hem igen. Det blev en vinglig färd. Långa sträckor gick han och ledde cykeln i stället. Men när han kom förbi gårdar, där folk kunde se honom, så satte han sig upp på cykeln igen. För att ingen skulle missa att han varit i stan och slagit runt, så sjöng han då också för full hals. Sången brukade tystna när han hamnade i diket eller körde vält. Då började han svära i stället. Och svära var han bra på.

Jag brukade höra på långt håll när Johan kom. För att få se honom på nära håll, brukade jag springa ut till grinden och gömma mig bakom hagtornshäcken. En gång, när Johan vinglade förbi, bar det sig inte bättre än att han cyklade vält och slog sig rejält. Han blev så ursinnig att han tog cykeln och kastade den i en vid båge, så att den landade alldeles intill platsen där jag satt. Jag blev jätterädd och sprang därifrån så fort jag kunde. Jag hörde då hur Johan bakom mig skrek svordomar och hotade att ge mig ett rejält kok stryk. Jag darrade sedan länge av upphetsningen och skräcken, som jag känt.

I fortsättningen såg jag till att vara inne i huset, när Johan Örn kom förbi.

Frukt, bär, grönsaker och rotfrukter stod för en stor del av familjens matförsörjning under och närmast efter kriget. I sluttningen ner mot grönsakslanden fanns en jordkällare, där detta matförråd förvarades. Innanför dörren till jordkällaren stod en liten tunna med vattenglas. Det var en geléartad vätska, som man förvarade äggen i för att de inte skulle ruttna. I det längsta försökte jag slippa att gå ner och hämta ägg där. Det kändes äckligt att stoppa ner den nakna armen i den kalla, slemmiga vätskan.

Inne i källaren var ett par stora hyllor, en på vardera sidan om mittgången. På hyllorna stod det fullt med flaskor och burkar med saft och sylt. Det hände, att jag någon gång smög mig ner och knyckte en saftflaska. Den tog jag med mig till en grotta, som jag och Lennart hade ordnat i höladan. Där samlade vi ett litet förråd av sådant, som gick att äta och dricka. Sådant som äpplen, späda morötter, hallon, jordgubbar och saft. Där kunde vi sitta i lugn och ro och mumsa på detta och prata om världshändelserna. Det vill säga händelserna i den lilla värld, som närmast omgav oss.

Vid ett tillfälle hade jag råkat få med mig en flaska med blåbärssylt i stället för saft. För att undvika sådana misstag i framtiden, beslöt vi oss för att sortera flaskorna och burkarna i jordkällaren. Vi ställde sylten på ena sidan mittgången och saften på den andra. Det visade sig vara mycket mera sylt än saft. Det var så mycket sylt, att hyllan inte höll för belastningen. Den brakade i golvet med ett öronbedövande dån. Golvet fylldes med sylt och glasskärvor.

Vi var säkra på att någon hört braket och klirret av krossade glasburkar. Vi sprang och gömde oss i Lillstugan. Men inget hände. Ingen kom för att ta reda på vad som hänt. Vi bestämde oss för att hålla tyst med vad vi gjort. Vi skulle ljuga och säga, att vi inte hade en aning om hur katastrofen i källaren gått till.

Mamma kom hem från skolveckan i Uddevalla på lördagen. När hon fick reda på vad som hänt, blev hon alldeles förtvivlad. All möda som hon lagt ner på syltförrådet hade varit förgäves. När jag såg hur olycklig mamma blivit, blev jag själv ledsen och tyckte synd om henne. Men jag insåg det omöjliga i att erkänna vad jag hade gjort. Jag höll tyst om det. Mamma fick aldrig veta det så länge hon levde. Inte ens som vuxen hade jag haft modet att tala om för henne, hur katastrofen i jordkällaren gått till.

Prästgården låg ganska nära den norska gränsen. När tyskarna ockuperat Norge, steg oron för att de också skulle invadera Sverige. Därför förlades svensk militär där tyskarna kunde förväntas tränga in i landet. Så kom det sig, att det bodde fullt med soldater både i skolan och i prästgårdens lillstuga, när jag började min skolgång i första klass. Småskolan hade flyttats till mammas sovrum. Så när det hade ringt in till första lektionen, hann jag hoppa ur min säng, dra på mig tröja och byxor och sätta mig i min skolbänk i god tid.

En annan fördel med Beredskapen var att jag alltid hade någon att prata med. Där var fullt med soldater hela dagarna. Jag brukade hjälpa en soldat att hålla vakt. Denne var utplacerad på ett litet berg på tomten. Där stod vi tillsammans och spanade mot skogbrynet i norr, där tyskarna förväntades

dyka upp. Jag kände mig då stor och viktig. Lite spännande var det ju också att stå där och vänta på tyskarna. Även om min soldatkompis mest skojade med mig och verkade ta mycket lätt på allvaret i situationen.

Ibland hade soldaterna krigsövningar på åkrarna och bergsknallarna runt prästgården. De sprang och kastade sig omkull, de skrek och pangade med lösa skott och handgranater. Jag stod på verandataket och beskådade det hela från första parkett. Jag tyckte det var jättespännande.

Men en gång hände något, som inte fick hända. Jag och min bror Lars och några andra grabbar från trakten stod och pratade med en ung soldat, som stod på vakt. Soldaten blev smickrad över uppmärksamheten och ville demonstrera sin farlighet för grabbarna. Han monterade på bajonetten på geväret och började snurra runt med geväret riktat ut från kroppen. Det bar sig då inte bättre än att han kom för nära Lars. Bajonettspetsen klöv Lars ena öra. Blodet forsade och Lars skrek. Ett befäl hörde oväsandet och kommenderade dit en bil, som i högsta fart körde iväg med Lars till sjukstugan.

När jag kom hem och berättade för pappa vad som hänt, blev han alldeles ifrån sig av oro. Han var rädd att det var halspulsådern, som skurits av och att Lars skulle förblöda och dö innan de hann till doktorn. Skräcken spred sig till mig och jag började febrilt att be till Gud att han skulle göra, så att inte min bror skulle dö. Lars klarade sig också undan med ett stort ärr tvärsöver örat. Men läkaren hade sagt, att om bajonettspetsen träffat en halv centimeter längre in, så hade pulsådern skurits av.

Under kriget fanns det många människor i socknen, som levde under mycket fattiga förhållanden. Mamma brukade

varje år före jul göra i ordning påsar med kaffe och stearinljus och kakor och någon frukt. Kaffet var visserligen ransonerat då, men hon lyckades utverka en extra tilldelning av kristidsnämndens ordförande. Under flera år var det jag, som fick i uppdrag att dela ut dessa nådegåvor. Om det var barmark så cyklade jag, annars åkte jag skidor till de ofta ensligt belägna små stugorna.

Parkane var det torp, som låg längst bort från prästgården. Där bodde sedan länge två ensamma kvinnor, mor och dotter. Maria var i 80-årsåldern, dottern Tekla cirka 60 år.

Huset de bodde i bestod bara av ett rum. Halva rummet upptogs av en stor, öppen spis. I resten av rummet fanns ett litet bord, ett väggskåp och en säng, som båda kvinnorna låg i. På ena väggen satt en liten fönsterglugg, som täcktes av ett klarskinn i brist på fönsterglas. För att hålla värmen eldade de i spisen med vedpinnar, som de plockade i skogen. På vintern släppte den lilla fönstergluggen just inte igenom något ljus alls. Belysningen i rummet bestod av en fotogenlampa, som rykte i kapp med den ofta sura veden i spisen.

Till Parkane kom jag en dag, när Tekla var ute på en av sina vanliga långpromenader. Maria låg och sov, när jag knackade på dörren. Efter en stund visade hon sig i dörröppningen, plirande mot ljuset. Då såg jag att det satt en stor röd karamell fastklistrad på den ena av hennes smutsgrå kinder. Hon log med sin tandlösa mun och tog tacksamt emot påsen med julgåvorna. Sedan bad hon mig stanna, så att hon skulle få bjuda på något gott. Ur en plåtburk, som stod under sängen, tog hon fram ett wienerbröd och gav det till mig. Jag tackade och stoppade brödet i munnen, där jag stod i dunklet i rummet. Brödet var hårt och smakade konstigt, men jag höll god min och tuggade och svalde.

När jag tagit adjö och skulle spänna på mig skidorna igen, tittade jag närmare på den lilla bit av wienerbrödet, som jag hade kvar i handen. Det var alldeles grönaktigt och ludet av mögel. Jag måste plötsligt fruktansvärt illa. Jag försökte och försökte kräkas, men jag kunde inte. Jag var övertygad om att jag skulle dö, om jag inte snabbt fick upp det igen. Men det gick inte och på skakiga ben skidade jag hem. Där fick jag av pappa en stor sked ricinolja att svälja, och det gjorde susen. Upp kom både ricinoljan, wienerbrödet och resterna av morgongröten. Jag kände det som om jag fått livet tillbaka igen.

I prästgårdens trädgård fanns bara äppleträd. Glasastrakanäpplena tyckte jag mycket om. Vanligen kunde jag inte vänta tills de blivit riktigt mogna, innan jag började peta ner dem med ett långt metspö. Men dom smakade ganska gott även om kärnorna fortfarande var vita. Åkeröäpplena mognade senare. De var egentligen vinteräpplen, som skulle sparas i ett vindsrum till julen.

Några päron eller plommon fanns inte i prästgårdens trädgård. Men det fanns det i agronomens trädgård. Jag tyckte mycket mer om päron och plommon än om äpplen. Någon gång kunde agronomens fru ha med sig litet sådan frukt, när hon kom på besök till mamma. Men det var inte så ofta.

Det hände därför att jag tillsammans med min kompis Lennart smög mig in genom häcken till agronomens trädgård. Augustikvällarna var mörka, så risken att vi skulle bli sedda var inte så stor. Det gick rykten om att agronomen hade gillrat rävsaxar i trädgården för att inga tjuvar skulle våga sig dit. Men det trodde vi inte riktigt på. Längtan efter dom gula, söta augustipäronen och de stora blå äggplommonen blev för

stor. Vi trotsade faran och plockade på oss så mycket frukt, som fick plats i byxfickorna och innanför skjortan.

En kväll blev jag dock alldeles stel av skräck. Jag hörde Lennart vråla till av smärta. Jag trodde att han hade fastnat i en rävsax. Det var ju farliga saker, som kunde knäcka ett ben lika lätt som en tändsticka, hade jag hört. Men sedan hörde jag Gullpottas arga röst när han grälade på Lennart. De gick iväg upp mot herrgården och jag följde efter. I lampskenet såg jag hur Lennart gick med ryggen böjd in mot Gullpotta, som höll honom med ett stadigt grepp i ena örat.

Agronomen var inte hemma, men hans fru Greta mötte oss på trappan. Jag väntade mig det värsta. Jag skulle säkert få en rejäl utskällning och kanske till och med stryk. Än värre var att Greta säkert skulle tala om det för mamma. Vad som skulle hända då vågade jag inte tänka på. Därför blev jag glatt överraskad när Greta bara skrattade och kallade oss busungar. Hon lovade till och med att inte säga något till mamma. Och frukten som vi hunnit plocka fick vi behålla. Jag förstod ingenting. Jag hade ju fått lära mig att stjäla var ett allvarligt brott och en så svår synd, som knappast gick att förlåta.

Funderingar om synd och död

Jag hade ju tidigt fått se hur djur dog. Men jag visste ju att döden kunde drabba människor också. I en av pappas uppslagsböcker bläddrade jag fram bilder på Döden. Det var ett långt benrangel med en hemsk dödskalle till huvud. I handen hade han en sådan lie, som Östen slog gräset med, när det hade blivit för långt. Det var något skrämmande, något kusligt över bilderna på Döden. Men de var också spännande. Jag slog ibland upp dessa sidor och fantiserade om vad Döden gjorde med den där lien. Om han slog ner människor ungefär som Östen slog ner gräset. Och vad som hände med fötterna sedan i så fall.

Jag visse ju att Lille Sven var död. Och eftersom han var död skulle han begravas i en kista, som hissades ner i ett hål i marken. Hur det gick till hade jag sett flera gånger. Men det blev konstigt, när jag sedan hörde mamma tala om att Lille Sven nu var en ängel uppe i himlen. Hur hade han kunnat

komma ut ur kistan och hur hade han kunnat komma ända upp i himlen? Hur en ängel såg ut, visste jag ju. Farmor hade klistrat bilder med änglar på guldpaperet runt de stora kolorna, som skulle hänga i julgranen. Och änglarna hade ju vingar på ryggen, så det var väl med dem, som han hade kunnat flyga upp till himlen.

Det var inte mycket jag kom ihåg av allt det, som pappa sade i kyrkan. Men en del ord hade fastnat, eftersom de kom igen varje söndag. En del ord sade pappa med mera allvarlig röst än andra. ”Nederstigen till dödsriket, uppstånden igen, sittande på Gud Faders högra sida, därifrån igenkommande till att döma levande och döda”. De orden upprepade jag ofta för mig själv. Jag tyckte det var något högtidligt med dem. Det fanns tydligen ett dödsrike, ett ställe dit de döda kunde stiga ner. Men hur kunde de gå ner, de låg ju i kistor i jorden och de kunde väl inte röra på sig. Och var fanns det där dödsriket? Det måste ju vara någonstans under kistorna, eftersom de döda gick ner till det. Men under kistorna fanns ju bara lera eller berg. Det hade jag ju sett när karlarna grävde gravarna.

Gud bodde i himlen, det hade jag hört. Men hur kunde den där Jesus komma ända upp i himlen. Hade han också vingar? Och vad var det han satt på där på högra sidan av Gud. Fanns det några stolar där uppe. Hur kom det sig i så fall, att dom inte föll ner till marken? Himlen var ju bara luft, hade min bror sagt. Och fanns det verkligen levande människor där uppe, som Jesus skulle döma? Och varför skulle han döma dem, förresten? Hade de stulit saker, som Albert i Hede hade gjort, han som satt i fängelse nu?

Det var mycket, som jag inte begrep. En gång tog jag mod till mig och frågade mamma vad som menades med de där orden. Men mamma bara snäste till mig och sade, att det där

förstod jag inte. Och det var ju sant, att jag inte förstod det. Det var ju därför, som jag hade frågat. Jag frågade inte om detta någon mer gång. Men jag fortsatte ju att grubbla på det.

Jag trodde nog att jag fått någorlunda klart för mig vad som menades med att Jesus dömde levande och döda. Det var nog ungefär som Holger i Hedenstorp hade berättat för mig. Han hade visserligen sagt, att det var någon som hette sankte Per, som stod vid dörren till himlen och släppte in dem, som hade varit snälla. Men det var kanske det, som Jesus gjorde också. De som inte varit snälla skickade han ner till helvetet. Det var ett ställe, dit de stygga människorna kom och där tvingades de att vara tills de brann upp. En gång hade jag fått följa med pappa till en annan kyrka. Där hade man en takmålning som visade, hur det såg ut i helvetet. Det var som stora påskbrasor, som vaktades av några svarta figurer med horn på huvudet och högafflar i nävarna. Till ett sådant ställe ville jag absolut inte komma. Så det gällde nog att vara snäll. Ungefär som när tomtens skulle komma. Om man inte varit snäll, fick man inga julklappar. Om man inte varit snäll, när man kom till Jesus, fick man inte komma till himlen. Fast det var ju mycket värre att hamna i helvetet än att inte få några julklappar.

Så småningom fick jag veta vad som behövdes, för att slippa hamna i helvetet. Jag hörde pappa säga i en predikan, att Gud hade sagt, att de som tror på honom ska äga evigt liv”. Det måste ju innebära, att de som tror på Gud kommer till himlen. För om de kommer till helvetet så brinner de ju upp, så då kan de ju inte leva i evighet. Men det räckte tydligen inte med att tro. Det talades mycket om något, som kallades synd i kyrkan också. ”Jag fattig syndig människa, som med synd född.” Fattig kunde jag ju förstå. Men hur var man när

man var född med synd? En av pojkarna i Boda hade fötts med kluven överläpp. Kunde det vara sådan man såg ut, om man var född med synd?

Något som jag grubblat mycket på var orden ”Herre förlåt oss våra skulder”. Var skulder och synder samma sak? Hur skulle det gå för min pappa då. Han hade sagt till en farbror att han hade skulder till banken och till järnhandeln och till en massa andra ställen också. Det hade jag hört, eftersom jag satt under det stora ekbordet och lyssnade, när de vuxna pratade.

Det talades också om ”syndernas förlåtelse, de dödas uppståndelse”. Synd måste alltså ha något att göra med om man fick komma upp i himlen eller inte. Om man bad Jesus eller Gud, jag visste inte riktigt vem det var som bestämde av de två, om förlåtelse, så kanske man inte hamnade i helvetet, fast man hade skulder. Vad synd var visste jag ju inte riktigt. ”Det var synd att faster Vera kom för sent till tåget,” hade mamma sagt. Men hade faster Vera gjort någon synd då? Hon som var så snäll och alltid hade med sig gotter till mig. Hon kunde säkert inte hjälpa, att hon inte hann med tåget.

I kyrkan fanns en målning som föreställde Jesus på korset. Någon hade hängt upp honom där genom att spika fast hans händer. Det måste ha gjort jätteont. Pappa hade sagt i kyrkan att Jesus blivit korsfäst för våra synders skull. Men vi levde ju nu. Och Jesus levde för jättelänge sedan. Hur kunde det då vara våra synder, som gjorde att dom spikade upp honom på korset? Det var mycket som jag inte begrep.

Mamma hade många gånger sagt till mig, att jag måste be om förlåtelse för något jag gjort. Som den gången, när jag pis-kade trädgårdsmästare Jönsson. Det var så, att min bror Lars för en gångs skull hade nedlåt sig till att leka med mig. Han

lekte ko och jag skulle springa efter med ett spö och jaga kosan. Men snart hade Lars tröttnat på leken och försvunnit. Men jag hade inte tröttnat på leken. När jag fick se Jönsson stå lutad över rosenrabatten kunde jag inte motstå frestelsen att springa fram och ge honom ett rapp över ryggen. Det kunde inte ha gjort så särskilt ont, men Jönsson blev ilsken och rapporterade den förskräckliga händelsen för mamma. Och hon sade till mig att jag skulle be Jönsson om förlåtelse. Men jag skulle också be Gud om förlåtelse, för att jag varit så stygg. Så jag förstod, att det jag gjort hade varit en synd, eftersom jag måste be Gud om förlåtelse.

En annan gång hade jag fått en leksakshammare i julklapp av moster Stina. Samtidigt hade min syster Gerd fått en leksaksservis. På juldagsmorgonen, när alla andra var i julottan, satt jag och lekte med min hammare. Men jag hade inget att hamra på. Då fick jag syn på Gerds servis. Snart nog hade jag lyckats förvandla den till porslinsmjöl. När mamma och pappa kom hem och fick se vad jag gjort, fick jag ris på bara stjärten. Jag blev instängd i barnkammaren hela förmiddagen och mamma sade strängt till mig, att jag måste be både Gerd och Gud om förlåtelse. Så det måste nog ha varit en synd att hamra på servisen.

Några år senare berättade min fröken i skolan om tio Guds bud. Då först fick jag veta, att det var om man bröt mot dessa bud, som man syndade så att man inte kom till himlen. Att man inte skulle stjäla eller döda människor, det kunde jag förstå. Men det var mycket som jag inte förstod. Hur skulle jag till exempel göra för att hedra min fader och min moder? Och konstigast av allt var det där om att ha begärelse till sin nästas hustru eller hus. Deras nästa måste ju vara grannen Abrahamsson. Och vem skulle vilja ha den arga fru Abrahamsson och vad skulle man ha henne till? Hon var ju bra på att

baka bröd förstås, men annars? Och vem skulle vilja ha deras fallfärdiga statarstuga? Inte jag i alla fall. Så det budet klarade jag av.

Men det var det där att man måste tro på Gud också, om man skulle komma till himlen. Vad menades egentligen med att tro på Gud? ”Tro inte på Holger, han bara ljuger” hade han hört Holgers syster Margit säga. Så om man tror på någon, så tror man att det han säger är sant. Så jag måste alltså tro att det var sant, allt det pappa predikade om att Gud hade sagt. Gud hade ju sagt, att den som tror på honom ska ha evigt liv. Och det var ju detsamma som att komma till himlen och inte till helvetet. Alltså gällde det att tro på vad Gud sagt, även om man inte begrep det. Hur nu det skulle gå till.

Det där att Gud var allsmäktig, det hade Lydia förklarat för honom en gång. Gud såg oss hela tiden. Och om vi pratade med honom, så hörde han på. Om han ville, att något skulle gå på ett visst sätt eller vara på ett visst sätt, så kunde han se till att det blev så. Jag tyckte det var otrevligt att tänka på, att någon kunde se mig hela tiden. Att Gud kunde se mig när jag satt på dass. Och att Gud visste om, när jag knyckt kakor eller gjort något annat, som jag inte fick. Jag blev rädd för Gud och pratade nästan aldrig med honom.

Ett undantag inträffade dock, när jag en gång hade ätit för mycket av mammans krusbär. Jag blev så lös i magen, att jag inte hann springa till dass. Jag drog ner byxorna och satte mig på huk under den stora kastanjen och gjorde det jag måste göra. Då bar det sig inte bättre, än att mycket av det jag gjorde hamnade på de korslagda hängslena på marken. Jag blev först gråtfärdig, när jag såg det. Men sedan blev jag riktigt arg. Jag vände mig upp mot himlen och knöt näven i vrede mot Gud, som hade sett till att det blev så galet, trots att han hade kun-

nat se till, att det inte blev så.

Varje kväll måste jag läsa aftonbön. Då skulle jag ju kunna prata med Gud. Men det blev bara en och samma bön, som jag pliktskyldigt läste högt. Jag bad "Gud som haver barnen kär". Att det var på det sättet måste jag ju tro, trots händelsen med hängslena. Min syster läste "Det går en ängel kring vårt hus". Det var i alla fall något, som jag kunde kontrollera. Och det gjorde jag. Två kvällar i rad smög jag mig upp och lade mig på magen framför fönstergluggen i badrummet. Där skulle jag kunna se om någon gick där kring huset. Jag kunde konstatera att det var lögn, för därnere gick ingen ängel. På det sättet föddes det en tvivlare i mig. Den tvivlaren kom att växa sig allt starkare med tiden.

Skolåren

Det var mycket som samverkade till att jag vantrivdes under läroverksåren. Mina fem äldre syskon hade gått igenom läroverket i Uddevalla. De hade varit mer flitiga och framgångsrika i studierna än vad jag var. Det fick jag också höra av mina lärare, som jämförde mig med mina syskon. Frågan var ju varför jag inte var lika duktig som de hade varit.

En orsak kan ha varit, att jag just aldrig läste några läxor. Jag var den som sist kom till skolhushållet. Detta var inrymt i en lägenhet om två rum, hall och kök. Mamma bodde i det stora rummet. Lars bodde i det lilla rummet och Gerd i hallen. För mig återstod att ligga i en tärtsäng i köket. Där luktade för det mesta svagt av gas från spisen eller av vidbränd mat. I köket var enda belysningen en klotrund lampa i taket. Någon bokhylla fanns det inte plats för. Jag förvarade mina skolböcker i en hög bland dammfanorna under sängen. De flesta skolböcker hade jag fått i arv efter mina syskon, så de var litet solkiga och fulla av klotter och understrykningar. En del sidor var borta eller trasiga. Jag förväntades läsa mina läxor

vid matbordet. Men det var vanligen belamrat med odiskade tallrikar och karotter. Det blev inte mycket läst. Det var för mycket som tog emot.

En annan orsak, som jag nu i efterhand kan finna, var att jag sannolikt var något undernärd. När mamma kom hem från skolarbetet var hon mycket trött och gick in i sitt rum och stängde om sig. Maten skulle syskonen sköta om. Men matbudgeten var liten och deras matfantasi ännu mindre. Någon av dem satte på en kastrull med potatis på gasspisen. Ibland kokade den över och vattnet släckte gaslågan, så att gasen strömmade ut i köket. Ofta blev den bortglömd så att vattnet kokade bort och potatisen blev vidbränd. Eftersom detta tilldrog sig under och alldeles efter kriget, fanns det inte så mycket matvaror att välja på. Ena dagen blev det blodpud-ding och andra dagen stekt fiskfärs. Jag visste inte vilken av dessa rätter jag avskydde mest.

Dagens bästa mål var kvällsgröten med lingonsylt och mjölk. Det som var kvar av gröten sparades till nästa morgon. Då tillredde mamma i största välmening en morgonvälling av kokt mjölk med nedvispade grötklumpar och råa ägg. Säkert hälsosamt, men jag ryser fortfarande vid minnet av lukten och konsistensen på den vällingen. Min räddning blev att mamma måste gå tidigare till sin skola på morgnarna. Jag väntade med min välling tills hon gått. Sedan försvann den ner i toaletten. Morgonmålet fick bli brödiskivor med smör eller i bästa fall messmör.

Jag blev mager och tanig. Jag skämdes för att jag var så klen. Jag ville ju helst se ut som Stålmannen med den breda, kluvna hakan. Själv hade jag en ynkelig liten smal haka. Det är möjligt att det var detta komplex som levde vidare i mig, när jag i vuxen ålder anlade skägg, som jag kunde klippa så att hakan såg bredare ut.

Jag hade mycket få kamrater. Den kamrat som bodde närmast hette Joel. Mamma sade till mig att inte umgås med Joel, eftersom denne svor så förskräckligt. Men Joel var en stor tillgång för mig. Hans mamma hade en tobaksaffär. Han fick tidningar, som blivit över i affären. När han läst dem så gav han dem till mig. Jag kom att sluka ett avsevärt antal av tidningarna Alibimagasinet och Detektivmagasinet. De tillhörde kanske inte den stora världslitteraturen, men de var skrivna på ett enkelt och lättläst språk. Ett språk, som jag sedan hade nytta av vid uppsatsskrivningen i skolan.

Mina syskon pratade och skrattade mycket med varandra vid matbordet. Själv satt jag mest tyst för mig själv och avundades dem. De verkade ha så trevligt med varandra. Dessutom var de duktiga i skolan. Där hade de också många nära vänner. Jag hade inte något av allt detta. Gerd åt bara litet av den lagade maten men hon tuggade desto mer på hårdbröds-smörgåsar. Jag hatade det krasande ljudet av hennes knäckebröd. Det kom liksom ovanpå allt annat i min tillvaro, som jag avskydde. Jag fick ofta riktiga ångestkramper i magen, när vi var samlade vid matbordet. Pappa fick i sin omsorg om mig för sig, att det var blindtarmsinflammation som jag led av. Han såg till att jag fick en fullt frisk blindtarm bortopererad. Den ångest jag kände vid matbordet lever fortfarande kvar i mig efter mer än sextio år när jag hör ljudet av någon som tuggar på hårdbröd eller äpplen eller hårda karameller. Kramperna i magen kommer då tillbaka och jag måste omedelbart hålla för öronen, stänga av teven eller byta plats i biosalongen.

Familjens dåliga ekonomi gjorde, att jag ibland fick skämmas för min klädsel. Rena skjortor var en bristvara. Ofta fick jag knyta en brokig snusnäsduk runt halsen och stoppa in den under tröjan för att dölja den smutsiga skjortan. Jag hade ofta hål i skosulorna. En morgon hade det regnat häftigt under natten. Det var stora vattenpölar på trottoarerna. Mamma, som visste att jag slitit hål på skorna, gav mig då ett par av sina gamla bruna pampuscher. Det var en sorts galoscher men med höga klackar för kvinnobruk. Ytterst ovilligt tog jag dem på mig. När jag på vägen till skolan passerade kyrkogården, tog jag av mig pampuscherna och gömde dem bakom muren. Jag insåg hur retad jag skulle bli, om jag kom till skolan med dem på fötterna. Hellre lunginflammation och döden.

Jag hade en skolkamrat, som jag umgicks litet med på fritiden också. Vi hade funnit varandra redan i folkskolan. Kamraten kom då från Skåne. Själv kom jag från den dalsländska bondbygden. Bägge talade vi en dialekt, som klasskamraterna retade oss för.

Det var så vi fann stöd i varandra. Jag var gravt avundsjuk på min skolkamrat. Denne hade eget rum med skrivbord och läslampa och bokhylla. Han hade hela och rena skolböcker, som hans mamma hade klätt med omslagspapper. Han hade en läderportfölj att bära skolböckerna i (själv bar jag mina böcker hängande i en rem) och ett etui med pennor och gummin och linjal. Till råga på eländet fick han ta fiollektioner, så att han fick spela "Det är en ros utsprungen" i kyrkan på terminsavslutningen. Visserligen lät det gnälligt, men ändå. Själv fick jag aldrig lära mig spela något instrument, trots att jag tyckte mycket om musik.

När jag någon gång fick följa med kamraten hem efter skolan, blev vi bjudna på varm choklad och bullar av hans mamma. Det hände att vi spelade pingpong på köksbordet.

Kamratens lillasyster retade mig för att jag spelade så nybörjardåligt. Och hans lillebror knyckte pingisbollen så fort han kom åt och pilade iväg med den. Som kuriosa kan nämnas att skolkamraten hette Willy, systemen Daisy och brodern Percy, alla med efternamnet Barnevik.

Jag fantiserade ofta om att göra stordåd, som kunde göra mig uppskattad och beundrad. Ibland såg jag mig som en ny Gunder Hägg. På sommarloven hände det att jag övade mig genom att springa på landsvägen fram och tillbaka till stationen. Men jag tröttnade snart på det. Om jag var ensam hemma kunde jag sätta mig vid pianot och leka, att jag var en Rubinstein, som kunde trolla fram fantastisk musik på pianot för att sedan översköljas av applåddåskor. Men eftersom jag inte kunde spela, så åstadkom jag bara ett oväsen, som jag inte kunde stå ut med själv.

Det ljusaste minnet från denna tid var när jag fick resa till min äldre bror Bosse, som gick på Veterinärhögskolan i Stockholm. Hos honom fick jag bo en hel vecka. På dagarna fick jag sysselsätta mig själv med att ströva omkring i staden. Varje dag fick jag pengar för att äta lunch ute. Fortfarande kan jag känna, hur lyxigt jag tyckte det var att få en tallrik kulturmjolk med socker och ingefära och en ostsmörgås på Normabaren.

Den verkliga höjdpunkten kom, när Bosse lät mig följa med på friidrottstävlingar på Stockholms stadion. Där var fullpackat med folk, som skulle få se Gunder Hägg löpa mot Arne Andersson. Men det uppstod ett problem. Jag hade fått en flaska Loranga, medan vi stod i kö för att komma in. Nu ville

Lorangan ut. Men det gick inte att ta sig igenom trängseln av åskådare för att nå till en toalett. Dessutom hade storloppet redan börjat. Bättre brödlös än rådlös, sade Bosse och tog upp den tomma flaskan. Så ackompanjerad av publikens vrål under sista varvet lät jag Lorangan återvända till sin flaska. Må vara i något bearbetat skick. Om Lorangans vidare öden har jag ingen minnesbild.

Under många år tog jag min tillflykt till läsesalen i biblioteket vid Hasselbacken. Där var ljust och varmt och vackert. Jag tyckte mycket om kvinnan, som skötte om biblioteket. Hon såg på mig med en varm blick och hon hade ovanligt mjuk och vacker röst. Ofta skojade hon med mig och tipsade mig om böcker, som jag kunde tycka om. Ibland tog jag med mig mina skolböcker dit och läste läxor. Stunderna i biblioteket framstår som något ljust och fridfullt i mitt minne från denna annars så dystra tid.

Jag gick med i KFUM:s scoutkår. Troligen var det kårens kristna namn, som gjorde att mamma gav mig pengar till scoutdräkten. Jag minns de roliga lekarna och tävlingarna i lokalen och några trevliga utflykter i skogen. Jag kom dock inte att stiga i graderna inom kåren, eftersom jag gick bet på de konstiga knopar, som man skulle behärska. Den mesta tiden i scouterna gick åt för att samla pengar. Det blev min bästa gren. I flera år i sträck var jag den som sålde mest S:t Georgsmärken. Det bästa stället att sälja märkena på var krogen Rane. En del gäster där var visserligen otrevliga mot mig och kallade mig tiggare. Men andra var desto snällare. De tyckte kanske synd om mig och köpte många av de dyraste märkena. Några gav mig också flera kronor i dricks. Dem tog jag tacksamt emot, även om jag kanske insåg, att givarna skulle ångra

sig, när de nyktrat till. Min tid i scouterna avbröts tvärt, när scoutledaren under en brottningsmatch började tafsa på min penis. Jag fylldes då av både raseri och vämjelse och försvann ur lokalen för att aldrig komma igen. Men jag saknade sedan gemenskapen med de andra scouterna.

När jag tagit realexamen 1949, så upplöstes skolhushållet. Mina syskon hade tagit studenten och flyttat från staden. Själv kom jag att flytta till Vänersborg för att slippa den skola, som jag bara hade negativa erfarenheter från. Jag fick bo i eget inackorderingsrum och äta lunch och middag tillsammans med sju andra gymnasister i en privat matservering. Det var ett verkligt lyft.

Undervisningen i gymnasiet var i de flesta ämnen lika tråkig, som den varit i realskolan. Min närvaro på lektionerna var sporadisk. Men jag hann med att läsa många sådana böcker, som jag var intresserad av. Läsorna läste jag bara på så att det räckte, för att jag skulle få godkänt. Ett bekymmer för mig var, att jag alltid hade ont om pengar. Kostnaden för maten och rummet var hög nog för familjens ansträngda ekonomi. Några fickpengar därutöver kunde jag inte räkna med. Men min bror Bosse skickade mig några välkomna tior då och då.

Bristen på pengar och snygga kläder bidrog till att mitt självförtroende var lågt. Därtill kom att jag hade komplex för mitt taniga utseende. De flesta av mina kamrater hade skaffat sig flickvänner, men inte jag. Jag vågade inte närma mig flickorna på det sättet. Under hela gymnasietiden hade jag inte en enda långvarig relation med någon flicka. Det var inte det, att jag inte ville. Tvärtom. Men jag vågade inte. Jag led svårt av både avundsjuka och svartsjuka.

Något, som gav mig litet bättre självförtroende, var skolans teater. Min svensklärare hade fått för sig att jag nog hade en viss skådespelartalang. Jag fick därför vara med och uppföra Swedenhielms inför två fullsatta salonger i Vänersborgs teaterlokal. Året därpå spelade jag med i pjäsen Diana går på jakt. Det var en otroligt skön känsla att få stå på podiet och ta emot applåderna. Det blev inte sämre av att jag fick beröm av både läraren och recensenten från lokalbladet.

Även musikläraren hade fått för sig, att jag hade en viss talang. Han lät mig sjunga solo vid skolans konsert i kyrkan. Trots stor nervositet lyckades jag få rösten att bära genom Deep River, en av de mest kända av negro spirituals. Även här fick jag en massa applåder och beröm i Elfsborgs Läns Annonsblad. Men det som främst stärkte min självkänsla uppstod ur ett missöde.

Det hade bestämts, att en dag i veckan skulle morgonbönen i aulan hållas av en elev, som läste upp en lämplig dikt eller någon betraktelse. Svenskläraren frågade mig i början av terminen om jag kunde ta på mig detta ansvar för en viss dag några månader senare. Och det ställde jag upp på. Men när denna dag kom hade jag glömt av det hela. När jag som vanligt kom in i sista stund före första ringningen på morgonen, stod svenskläraren där och frågade mig vad jag tänkte läsa upp. Jag blev smått chockad men höll masken. Jag måste gå på toaletten, sade jag. På vägen dit hittade jag en lärobok i litteraturhistoria på en hatthylla. Jag bläddrade febrilt igenom den och bestämde mig snabbt för en dikt om en lantbrevbärare. Jag hann inte läsa igenom hela dikten, innan jag måste rusa in i aulan. Jag hann upp i talarstolen precis när de sista

orgeltonerna från morgonpsalmen hade tonat ut. Jag läste upp dikten utan att staka mig. När rektorn sedan kom fram till mig och berömde mig för min uppläsning, tänkte jag, att klarade jag det här, så klarar jag vad som helst.

Trots dessa ljusglimtar kvarstår mitt huvudintryck av skolåren. Det sammanfaller väl med Hjalmar Söderbergs yttrande: ”Att vara ung var för djävligt.” När jag försöker erinra mig hur jag då upplevde min tillvaro, tränger en flod av känslor fram. Jag minns känslorna av mindervärde, ensamhet, avundsjuka, trötthet, otillräcklighet, svartsjuka och hopplöshet – allt insvept i ett mörkgrått töcken och samlat i ångestknutar i magen. Jag minns stunderna av gråt och självmordstankar. Jag minns hur jag betraktade döden som min vän. En vän, som alltid fanns tillhands och kunde rädda mig om tillvaron blev svår.

Självbevarelsesdriften fick mig att avskärma mig från mina svarta känslor. Jag lärde mig att hålla det svåra på armlängds avstånd ifrån mig, så att det inte gjorde så ont. Dessvärre kom jag då också att trubba av mina ljusa känslor. Känslorna av lycka och glädje, stolthet och samhörighet. Denna benägenhet att avskärma mig från mina känslor har jag burit med mig som en belastning långt upp i åren.

I efterhand har jag också funnit andra spår av hur mina erfarenheter och känslor under skolåren kommit att ligga kvar som en belastning inom mig långt upp i vuxenlivet. Mest påtagligt är kanske de ångestkänslor, som det tidigare påtalade knäckebrödsljudet fortfarande framkallar inom mig. Men jag har också ständigt burit med mig en känsla av att inte ha gjort tillräckligt mycket, tillräckligt bra. Denna känsla att jag måste

göra mer har bidragit till att jag vid sidan av min lektorstjänst skaffade mig ett stort antal akademiska poäng , författade mängder av läromedel och skrev sex debattböcker och ett hundratal debattartiklar om skolfrågor. Min överdrivna plikt-känsla medförde också att jag under 40 yrkesverksamma år bara var sjukskriven vid en handfull tillfällen, förutom några kortare sjukhusvistelser. Polyper och bihåleinflammationer lät jag operera under håltimmar i skolschemat och dumt nog släpade jag mig många gånger till jobbet med förkylningar och magkatarrer och andra åkommor, som jag i stället borde ha skött om i hemmet.

En annan belastning som jag bär med mig är att jag fortfarande är hjärtängslig för att mat och dryck inte ska räcka till, när vi bjudit vänner. Detta kan jag bland annat härleda från en till synes bagatellartad händelse, som jag ofta återkommit till i tankarna och som varje gång gjort mig illa berörd. Till-sammans med klasskamraten Joel stötte jag på ströget på ett par flickor från klassen. Joel föreslog att vi skulle bjuda flickorna på konditoriet Havet. Jag hade som vanligt bara några småslantar på mig, men jag fick löfte om att få låna pengar av Joel. När denne beställt två pommac och två gräddbakelser till sig och "sin" flicka hade han inga pengar kvar att låna ut. Jag fick bjuda "min" flicka att dela en sockerdricka med mig. Detta kändes så skämmigt att jag aldrig har kunnat glömma det.

Yrkeslivet

Efter studentexamen kände jag mig skönt befriad. Jag fick lämna det för mig förhatliga livet som elev bakom mig. Inunder glädjen började dock oron växa till sig. Jag kunde nu välja vad jag ville ägna mig åt. Problemet var att jag inte visste vad jag ville. Men det problemet sköt jag på framtiden. Tillsammans med en studentkamrat liftade jag till Paris. Bestående minnesfragment från denna odysseé var en ständigt tärande hunger, hjälpligt lindrad av rovor från fälten eller billigt rödvin och billigt vitt bröd av gårdagens fabrikat. Jag minns också huttrande kalla nätter i sovsäcken på golvet i busskurer eller under några träd vid sidan av vägen. Den alltför skrala reskassan räckte bara till att beskåda museer och andra sevärdheter från utsidan. Den resan var ingen höjdare.

När jag kommit hem igen fick jag veta, att jag var antagen som elev på Göteborgs Handelsinstituts ettåriga fackkurs. Pappa hade blivit orolig för vad det skulle bli av mig. Det som fått honom igång var det faktum att jag lyckats få nedsatt betyg i uppförande i min studentexamen. På den tiden kunde detta inskränka möjligheten att välja yrkesbana.

Mitt nedsatta betyg i uppförande berodde bland annat på att jag bett såväl min svensklärare Gunne som rektorn Lundberg att dra åt helvete. Bakgrunden var att jag fick en anmärkning i klassboken när jag ärligen tillstod att jag inte läst dagens läxa. Det visade sig dock att läxan omfattade Fänrik Ståls Sägner, en bok som jag tvingats att lära mig utantill i realskolan i Uddevalla. Jag kunde därför svara bättre på läxförhöret än någon annan elev i klassen. Efter lektionen bad jag läraren stryka anmärkningen i klassboken. Hon vägrade. Då bad jag henne dra åt helvete. Hon anmälde detta för rektor. Vid förhöret med mig gav denne mig rätt. Han tyckte också att läraren skulle stryka anmärkningen. När detta ändå inte skedde, fick jag reda på att rektor givit också henne rätt. Då blev jag förbannad och gick ner till rektorn och bad den ynkyrrogen att dra åt helvete också. Min något oregelbundna närvaro under lektionerna torde också ha bidragit till mitt nedsatta betyg i uppförande.

Handel och ekonomi var nog det sista, som jag hade tänkt ägna mig åt i framtiden. Men jag hade inget bättre alternativ att föreslå. Om undervisningen på gymnasiet hade varit tråkig, så var den etter värre på fackkursen. Att lära sig rabbla engelska och tyska och franska handelsbrev utantill var en själsmördande sysselsättning. Att med papper och penna räkna om fakturor med engelska längdmått och viktmått och myntenheter till motsvarande svenska var inte så mycket mer stimulerande. Hade det inte varit för att jag i denna veva hade blivit kär i Annastina, som kom att bli min livskamrat, så hade jag troligen kastat in handduken och lämnat handelsbanan för gott. Men nu bet jag ihop och fullföljde utbildningen.

Sexton månader senare skulle jag som nybliven sergeant söka mig en civil födkrok. Jag tackade ja till den tjänst som

korrespondent, som disponenten vid Ödeborgs Bruk erbjöd mig. En förutsättning för att jag skulle få jobbet var att jag kunde stenografera. Det sade jag att jag kunde. Men stenografera kunde jag inte. Det ämnet hade jag valt bort på fackkursen. Men jag skaffade mig ett exemplar av Melins lilla gröna stenografilärobok och satte mig några kvällar på luckan och försökte forma krumelurer. Men krumelurerna ville inte låta sig formas. Jag gav snart upp och slängde Melin i väggen.

Så kom det sig att jag fick jobb som korrespondent utan att kunna stenografera. Detta medförde vissa komplikationer. Ett enstaka brev kunde jag klara av med hjälp av mitt minne och hemmagjorda förkortningar. Men när jag skulle ta diktamen på flera brev åt gången, blev det jobbigare. Särskilt besvärligt blev det när jag skulle skriva rent sådana anteckningar, när jag kommit tillbaka efter en timmes lunchrast. Det var då mer än knepigt att fylla i en mängd ord, som bara bestod av första och sista bokstaven. Givetvis blev det fel ibland, och jag fick då en skrapa av den annars mycket snälle intendenten Hillström, vars brev jag skulle skriva ut. Trots allt lyckades jag hanka mig fram i jobbet under de nio månader, som jag var anställd där.

När min lön skulle bestämmas, sade disponenten, att jag tyvärr inte kunde få mera i lön än vad de andra kontoristerna hade. Men, tillade disponenten, om du går ner till fröken Larsen vid månadsskiftet, så ger hon dig ett kuvert med litet mer pengar. Jag kände mig både tacksam och stolt över att jag på så sätt värderades litet förmer än kollegerna på jobbet. Vid en något blöt julfest fick jag senare veta, att alla mina kolleger också fått ett hemligt kuvert av fröken Larsen varje månad. Så manipulerades man att känna mer av tillgivenhet och ansvar för företaget. Fröken Larsen var annars fruktad av mina arbetskamrater. Hon hade koll på det mesta av vad de

sade och gjorde och alla visste, att hon fungerade som chefens ögon och öron på kontoret.

En dag blev jag tillfrågad av Sven Olsson, ABF:s representant på bruket, om jag ville leda en nybörjarkurs i engelska. På så sätt startade min långa karriär som lärare. Denne Olsson var för övrigt en sann internationalist. Han ansåg att alla i världen skulle lära sig tala esperanto. Själv föregick han med gott exempel. På väggen framför hans arbetsplats, där han spikade lådor, hängde han listor med ord på esperanto. Sedan bankade han in orden i huvudet med varje hammarslag.

Jag fann det föga stimulerande att dagarna i ända skriva stereotypa handelsbrev på maskin. Därför beslöt jag mig för att också gå igenom Handelshögskolan för att få litet mera kvalificerade arbetsuppgifter. Men för att komma in på Handelshögskolan måste jag samla praktikpoäng. Praktikarbete i utlandet gav mera poäng än arbete i Sverige. Därför sökte jag jobb som korrespondent hos ett antal agenturföretag i London. Jag fick napp hos Holcon Ltd, en agentur som bland annat sålde spik från Ödeborg, fönster från Åtvidaberg och kakel från Höganäs.

Sommaren 1955 var solig och varm i London. Jag trivdes bra med jobbet och arbetskamraterna där. På rasterna ströva-
de jag omkring på gatorna i City bland alla jäktade allvarsmän med portfölj och plommonstop. Springpojkmarna cyklade runt och visslade på Stranger in Paradise, sommarens landsplåga. Det var inte utan att jag kände mig litet som en stranger in paradise. Detta trots att jag redan efter några veckors anställning hade lyckats komma på kant med kontorschefen på jobbet.

När kontorschefen för tredje gången underkände en korrekt formulering i de brev, som jag skrivit ut för honom, ilsknade jag till. Jag lånade ett exemplar av den engelska motsvarigheten till akademins ordlista, Oxford Dictionary. Jag kunde med hjälp av den bevisa, att jag hade rätt och kontorschefen fel. Det skulle jag nog inte ha gjort. Som straff fick jag resa med till Birmingham för att marknadsföra de svenska fönstren. Vi skulle demonstrera fönstren för en grupp kommundubbar. Det var kontorschefen, som demonstrerade de utmärkta fönstren. Själv fick jag demonstrera de urusla persiennerna. Dessa hakade hela tiden upp sig och djävlandes. Jag blev mer och mer frustrerad, där jag stod och halade och drog i linorna inför roade och spydiga åskådare. Det var inte roligt.

Mina relationer till kontorschefen förbättrades inte, när jag påpekade att denne bar sig åt som ett svin mot de kvinnliga medarbetarna på kontoret. Han hade svurit och rutit över dem för att de jobbade för sakta, anmärkt på deras utseende och kallat dem horor med mera, trots att de gjorde allt de kunde för att han skulle bli nöjd med deras arbete. Att missbruket av hans makt över dem (de var rädda för att förlora sina jobb) bottnade i stora spelförluster och ett miserabelt äktenskap, tyckte jag inte var någon ursäkt för hans beteende. Priset för min inblandning i relationerna på kontoret blev att jag fick hålla på en hel vecka med att skriva rent flera år gamla rapporter. Men jag blev populär bland tjejerna på jobbet, som trugade i mig kakor och bullar till teet.

När jag kommit in på Handelshögskolan, hamnade jag min vana trogen snabbt i onåd hos de äldre studenterna där. Dessa tog emot nybörjarna i aulan och häcklade dem, röt befallningar och dränkte dem i okvädinsord. Detta var ett led

i insparksritualen. Jag vägrade att lyda befallningarna och käftade emot. Priset för detta fick jag betala vid festen dagen efteråt. Före middagen kallades alla nybörjare fram en och en i närvaro av skolans övriga elever och lärare för att fullgöra ett inträdesprov. Det föll på min lott att tävla i ölhävning med en av de äldre studenterna. Jag tyckte jag hade dragit en riktig vinstlott, för ölhävning var en av mina bästa grenar. Men det var innan jag upptäckte, att man hade blandat hälften ricinolja i min ölflaska. Jag höll dock masken och klämde ner ölen, men tävlingen förlorade jag. Jag fick några beundrande blickar från åskådare, som kände till förutsättningarna för tävlingen. Men jag fick snabbt uppsöka toaletten, där jag sedan fick tillbringa större delen av festen.

Studierna på Handelshögskolan trivdes jag bättre med. De flesta föreläsare där var visserligen utlänningar, vars brutna svenska var svår att lyssna till. Dessbättre delade de ut stenciler med sammandrag av vad de sagt. Följden blev att föreläsningssalarna blev glest besatta, eftersom vi lärt oss att gå i skift på föreläsningarna och samla stenciler åt varandra.

Det mesta lärde jag mig därför genom enskilda studier av stenciler och fackböcker. Jag hade en benägenhet att skjuta upp dessa studier till veckan före tentan. Det innebar, att jag hade gott om tid veckorna efter varje tenta. Den tiden använde jag till att vikariera som lärare i grundskolan för att tjäna pengar. Inför mitt första vikariat gav en äldre kamrat mig ett råd för hur jag skulle få ordning i busiga klasser. ”Sätt dig i respekt genom att dela ut en rejäl örfil under de första tio minuterna i klassen.” Jag följde rådet. En högljudd grabb i fjortonårsåldern fick snabbt smaka på den medicin jag ordinerats. När jag berättade detta för min hustru blev hon förskräckt. ”Vet du inte att det är i lag förbjudet att aga elever?” sade hon. Det visste jag inte. Men fortfarande kan jag känna mig skamsen vid minnet av denna episod. Inte så

mycket för att jag gjort något olagligt utan för att jag hade kunnat förmå mig till att bära hand på en annan människa.

Midsommaren 1956 gifte vi oss, Annastina och jag. Vi hade ont om pengar så i stället för bröllopsresa började vi jobba direkt. Annastina arbetade i kassan på ett sjukhus och jag tog ett sommarvikariat som korrespondent på Broströms Linjeagentur. Där kom jag att arbeta under en äldre kontorist, herr Svensson. Denne var mycket underdånig mot de sjöbefäl, som var chefer på kontoret. Det var en lång korridor mellan korrespondenternas och chefernas rum. När cheferna skulle diktera brev tassade herr Svensson med hukad rygg igenom korridoren till chefsrummet. Där satte han sig med ändan ytterst på stolkanten och skrev ner det som dikterades i sitt block, ivrigt nickande och leende. När han hade stenograferat färdigt vandrade han tillbaka genom korridoren med rak rygg och bestämda steg för att myndigt diktera samma brev för mig. Skadeglatt satte han sedan fingret på varje felaktighet i min utskrift. Hackordningen i hönsgården kunde inte varit tydligare.

En dag liknade faktiskt hela kontoret en hönsgård. Det hade kommit besked om att ett av rederiets flaggskepp, MS Stockholm, hade kolliderat med ett italienskt lyxfartyg, Andrea Doria, i inloppet till New Yorks hamn. De flesta anställda sprang chockerade omkring som yra höns i korridorerna och skrek och spekulerade och ritade skisser och försökte förklara vad som hänt och hur det hänt. Om det egna fartyget ensamt skulle lastas för olyckan, hade det inneburit en ekonomisk katastrof för rederiet. Nu blev det inte så. Men det var med stor lättnad som jag vid sommarens slut lämnade denna märkliga arbetsplats.

När jag 1958 hade avlagt min ekonomexamen gällde det att snabbt få ett jobb och tjäna pengar. Jag letade bland platsannonserna och hittade där ett jobb, som jag trodde skulle passa mig. Jag skulle bli copywriter och skriva reklamtexter på en reklambyrå. Vid anställningsintervjun blev jag förhörd på ett standardverk om marknadsföring. Jag missade flera frågor och gick miste om jobbet. Det var ju surt, men jag tröstade mig med att det ändå hade varit dåligt betalt, bara 600 kr i månaden.

Ett par dagar senare läste jag en annons om en 12 veckors kurs för blivande lärare i ekonomiska och tekniska ämnen. Under den kursen skulle jag få lön, hela 1 200 kronor i månaden. Det avgjorde saken. Jag trodde att jag kanske kunde få lära mig något, som jag senare kunde få nytta av inom affärsvärlden. Jag var absolut inte inställd på att bli lärare. På handelshögskolan talade man föraktfullt om ekonomilärare som de, som kunde prata om affärerna men inte göra dem

Men under kursens gång fann jag, att jag trivdes alldeles utmärkt med att vara lärare. Jag är i dag tacksam mot den personalchef på reklambyrån, som kuggade mig vid anställningsintervjun. Jag kan tänka mig hur meningslöst jag skulle känna det om jag nu på min ålders höst skulle se tillbaka på ett yrkesliv, som gått ut på att kränga det ena tandkrämsmärket på bekostnad av det andra.

Vid höstterminens början 1959 fick jag anställning som lärare vid Göteborgs Handelsinstitut. Det var en gammal,

traditionsrik skola, där jag ju hade gått som elev på den ett-åriga fackkursen. Rektorn var en man av den gamla stammen. Han var lika stel och stram i sin hållning som i sitt språk. Han hade varit lektor i engelska språket och var gift med en engelska, som inte kunde tala svenska, trots att hon bott tjugo år i Sverige. Hon kom att bli en av anledningarna till att jag hamnade i viss onåd hos min rektor.

Rektorns fru anlätades som skrivningsvakt under studentskrivningarna på våren. Hon tog sina engelska rutiner med sig in i skrivsalen. Vid ett visst klockslag reste hon på sig och gick ut, eftersom det var dags att dricka te. Eleverna lämnades ensamma. När jag en dag kom in litet i förtid för att avlösa skrivningsvakten, fann jag att samarbetet mellan eleverna var i full gång. Eftersom provet gällde mycket fusk-känsliga ämnen som bokföring och kalkylering, fann jag mig föranlåten att rapportera det inträffade till rektorn. Rektorn blev irriterad. Hans ställning i äktenskapet var inte av sådan art, att han vågade förebrå sin hustru. Till många elevers glädje kunde därför deras samarbete på skrivningarna fortsätta ännu en tid.

När jag skulle börja min anställning på skolan blev jag informerad om hur jag skulle tilltala eleverna. Jag fick till en början undervisa mest på fackkursen för studenter. Där skulle jag använda tilltalet herr och fröken, följt av efternamn. Själv skulle jag tilltalas magistern. Eftersom jag då var 27 år och flertalet studenter över 20 år, fann jag det svårt, för att inte säga omöjligt, att använda dessa stela tilltalsformer. Jag införde därför snart en dureform i klasserna.

Jag frågade också vaktmästaren om jag fick säga du till honom. Denne tilltalades annars alltid herr Stålklint. Det märkliga inträffade, att denne kärve och ytterst plikttrogne

före detta fanjunkare då föll i gråt. ”Det här är första gången som någon på denna skola tilltalar mig som en medmänniska och inte som ett tjänstehjon”, snyftade han. Jag hade sedan stor glädje och nytta av min goda relation med vaktmästaren. Jag fick alltid snabb hjälp med apparater och stenciler och jag hade fått en trevlig kompis att prata bort lediga stunder med.

Om det berodde på min kritik av rektorns fru eller på min dureform vet jag inte. Men det blev i alla fall jag som beordrades av rektorn att med kort varsel ta hand om undervisningen i distribution under två timmar i veckan i sju parallellklasser. En undervisning, som ingen annan lärare ville åta sig. Jag följde ett råd av min lärare i marknadsföring på Handelshögskolan och beordrade eleverna att skaffa en nyutkommen lärobok som kurslitteratur. Snart insåg jag att den läroboken var helt oanvändbar. Den hade intresseväckande rubriker men var fylld av spretiga, abstrakta resonemang, som just inte förde någon vart. Jag stod inför uppgiften att undervisa sju klasser i ett ämne, som jag inte behärskade och utan att ha någon lärobok som stöd. Paniken var nära. Jag slet hårt under helger och sena kvällar med att läsa in mig i ämnet och göra kompendier till eleverna.

Senare fick jag ytterligare en kommendering, som nog av rektor sågs som ett välförtjänt straff. På skolan hade man tidigare bara haft teoretiska gymnasielinjer. Nu skulle alla gymnasieskolor också omfatta yrkesinriktade linjer. Handelsinstitutet fick nu ta hand om den tvååriga Dk-linjen (Distributions- och Kontorslinjen). Eleverna på denna linje ansågs mindre studiemotiverade och studiebegåvade än eleverna på de teoretiska linjerna. Många lärare ville därför inte ha med dem att göra. Jag fick höra hur lärare i andra ämnen

kallade de nya eleverna löss och idioter. Det blev jag, som fick ta hand om undervisningen i företagsekonomi för dessa elever. Denna "straffkommendering" var dock något, som jag kom att bli glad och tacksam för. Jag trivdes mycket bättre med de mera livliga och spontana eleverna på yrkeslinjen än med de i alla avseenden välkammade eleverna på de teoretiska linjerna. Även om yrkes eleverna kunde vara duktigt stökiga och uppkäftiga ibland.

Jag kom att göra en lärobok av de stenciler, som jag delat ut till eleverna i ämnet distribution. Jag gav ut boken på eget förlag 1963. Inom något år hade jag lyckats erövra halva marknaden i landet. Det blev till en god affär för mig. Intäkterna räckte till att köpa ett sommarställe i Småland. Så långt var allt frid och fröjd.

Tack vare boken kom jag, som nyss varit novis i ämnet, att betraktas som expert. Det medförde bland annat, att jag så småningom fick en metodiklektorstjänst vid Lärarhögskolan i Göteborg. Tjänsten innebar att jag ofta skulle sitta med i klassrummet, när kandidaterna höll lektioner. Efter lektionerna förväntades jag kommentera kandidaternas prestationer och ge dem goda råd.

Kandidaterna använde den lärobok som jag själv hade skrivit. Den bestod dels av en bok, som eleverna använde, dels av en lika omfattande handledning för lärarna. I denna handledning återgav jag i detalj vad jag själv brukade säga under lektionerna, vilka frågor jag brukade ställa och vilka illustrationer på tavlan, som jag brukade använda.

För mig blev det en chock, när jag från min stol bredvid eleverna kunde studera hur de reagerade. Efter några minuter

hade vanligen en handfull av dem slutat lyssna och diskret börjat syssla med något annat. Efter en kvart hade halva klassen slutat följa med. Efter lektionen var det många av dem, som inte ens kom ihåg vad lektionen handlat om. Men efteråt tyckte vanligen kandidaten, att eleverna hade varit bra med på noterna. Hon hade, som de flesta andra lärare, bara riktat sin uppmärksamhet mot de mest betygsmedvetna eleverna. Det vill säga de elever, som satt närmast framför henne och som räckte upp handen och svarade på hennes frågor. Resten av eleverna hade hon avskärmat.

Jag insåg att min lärobok var i grunden feltänkt. Den ledde till en undervisning där läraren var aktiv och eleverna passiva. Kandidaterna kunde heller inte kopiera mitt sätt att undervisa med gester, tonfall osv. Även om de hade kunnat det skulle det inte ha lett till att eleverna fick några varaktiga kunskaper. Därför slutade jag att sälja läroboken, trots att jag därigenom förlorade avsevärda inkomster.

Jag blev mer och mer övertygad om att det var den genomgående katederundervisningen, som var boven i dramat. Jag tyckte inte det var rimligt, att elever skulle sitta passiva under 6-8 lektionstimmar om dagen medan lärare öser över dem en massa information, som de flesta elever varken hinner ta emot eller smälta. Detta blev särskilt uppenbart när det gällde de mindre studiemotiverade elever, som jag undervisade.

Själv hade jag aldrig upplevt något annat än katederundervisning under min skoltid. En undervisning, där läraren stod i centrum och var aktiv hela tiden medan eleverna mestadels satt passiva. Jag hade heller inte sett någon annan slags undervisning under min korta lärarutbildning.

Att undervisa välmotiverade och läsbegåvade elever kräver inte så mycket av pedagogisk kompetens. Men det gjorde undervisningen på Dk-linjen. Därför insåg jag, att jag behövde förkovra mig. Den korta introduktionskurs för blivande ekonomilärare, som jag gått, räckte inte långt.

Mitt första steg blev att 1967 gå igenom en 40-poängskurs i pedagogik vid universitetet. Att studera på heltid samtidigt som jag arbetade på heltid visade sig rätt trixigt. Dessutom visade det sig att kursen inte var någon höjdare. När jag hade tenterat av kursen, var jag ungefär lika klok, som när jag påbörjade den. De flesta föreläsare var doktorander utan egen lärarerfarenhet, som bara vidarebefordrade information från litteratur i osmålt form. En information, som jag mycket bättre och snabbare hade kunnat skaffa mig direkt ur litteraturen.

Jag ville dock inte ge upp hoppet om att få lära mig något användbart. Därför trixade jag mig igenom en ny 40-poängskurs året därpå. Det var en helt ny kurs i Utbildningsteknologi, som främst anordnades för utbildare inom näringslivet och det militära. Kursen var betydligt mera krävande än den förra, men också mera givande. Genom den lärde jag mig en strategi för att planera undervisning, som jag har haft mycket stor användning av såväl i min undervisning som när jag senare åter skrev läroböcker. Jag utvecklade under den kursen ett sätt att tänka, som jag skulle önska att alla utbildningsplanerare av idag hade tillägnat sig.

Jag tyckte nu, att jag visste en hel del om hur slipstenen borde dras i skolan. Jag skulle gärna vilja torgföra mina tankar om detta. Men jag gjorde den, som det senare visat sig,

korrekta bedömningen, att det är lättare att få sina synpunkter beaktade, om man äger en dokortitel. Därför läste jag in forskningsmetodik och gick igenom en 10 poängskurs i forskningsstatistik. Jag deltog också i ett antal doktorandseminarier. Då fick jag återigen något av en chock.

På seminarierna diskuterades preliminära versioner av avhandlingar, innan de skulle läggas fram "på riktigt". Inför en sådan diskussion fick jag i uppgift att opponera på en avhandling, som skulle klarlägga i vilken utsträckning studenter, som bor i hyreshus, behövde ta studielån i större utsträckning än studenter, som bor i villa. Denna avhandling hade en stackars flicka slitit med länge. Hon hade samlat och bearbetat mängder av statistik och läst och sammanfattat mängder av litteratur.

Frågan som jag ställde var bara varför? Jag kunde inte finna något som helst samband mellan denna avhandling och det, som jag trodde att forskning i pedagogik handlade om. Det vill säga hur man kan göra skolan och undervisningen bättre. Jag konstaterade också, att vem som helst hade kunnat tänka sig fram till den slutsats, som doktoranden efter allt sitt slit kommit fram till. Nämligen att studenter, som bor i hyreshus, vanligen behöver ta lån i större utsträckning än studenter, som bor i villor.

Jag blev djupt besviken på den inblick jag fått i de högre akademiska studierna i pedagogik. Jag beslöt därför att använda min tid till något mera meningsfullt. Jag fick ett erbjudande från TRUAS (teve/radios utbildning för allmänna skolväsendet), att göra en serie bildband och videofilmer om grundläggande företagsekonomi. Baktanken var att teveprogrammen skulle kunna användas i stället för lärarledda

lektioner. Jag insåg dock snart, att det inte går att rationalisera bort den ledning och det stöd i studierna, som en lärare kan ge. Men tillsammans med Christer Wallentin, som något år tidigare varit lärarkandidat hos mig, fick jag ändå resurser att göra en noggrann kursplanering i ämnet. Vi höll på i ett par år med att välja och formulera mål för kursen och utarbeta kriterier för målprioritering, uppgiftsformulering, faktatexter, grupparbetsdirektiv osv.

Sedan utformade vi ett läromedelspaket utifrån de mål och kriterier, som vi arbetat fram. Paketet kom att omfatta omkring 2 000 sidor. I stället för en traditionell lärobok gjorde vi en uppslagsbok. Denna säljs fortfarande i bokhandeln efter 35 år som Ekonomernas Uppslagsbok. Låt vara i rejält utvidgat skick. Läromedlet kom så småningom att heta EKO-3-M, som stod för Mål, Metoder och Material för undervisningen i ekonomiska ämnen. Vid en grundlig utvärdering, som gjordes av Skolöverstyrelsen, fick EKO-3-M bättre vitsord än största konkurrenten på marknaden i nästan alla avseenden. Mest positiva till EKO-3-M hade eleverna varit.

Den utvärdering som gjorts var den första i en serie läromedelsdeklarationer, som man planerat göra inom Skolöverstyrelsen. Detta lovvärda projekt stupade på våldsamma protester från läromedelsförlag, som insåg risken att många av deras läromedel skulle konkurreras ut av läromedel, som fått bättre vitsord i deklARATIONERNA. Skolöverstyrelsen tvingades att böja sig för dessa protester. Projektet lades ner och granskningen av läromedlen i företagsekonomi kom aldrig att publiceras. Hänsynen till förlagen fick väga tyngre än hänsynen till eleverna.

Vi lät läromedlet marknadsföras av det största läromedelsförlaget, LIBER. Det visade sig, att vi haft för höga ambitioner. Vi hade förutom det traditionella kursinnehållet fört in

ämnesövergripande mål såsom samarbetsförmåga, kritiskt tänkande, kreativitet, ansvarstagande, etik med mera bland de övriga målen för varje kursavsnitt. Dessa mål ledde till andra arbetssätt än den traditionella katederundervisningen. Arbetssätt som fältarbeten, projekt, gruppdiskussioner, rollspel osv. Arbetssätt, som eleverna vanligen fann stimulerande. Men som de flesta lärare fann frustrerande.

De flesta lärare i ekonomiska ämnen hade aldrig fått lära sig att administrera sådana inläringssituationer. De ville ha ett läromedel, som passade det sätt att undervisa, som de var vana vid. Vilket vanligen var det sätt, på vilket de själva en gång blivit undervisade i skolan. Och det var de, som bestämde vilket läromedel som skulle användas. Liber marknadsförde därför parallellt med EKO-3-M även PROFA. Det var ett traditionellt läromedel, som var fyllt med mängder av lättadministrerade sifferuppgifter i bokföring och kalkylering.

När eleverna använde PROFA satt de mestadels och slusade siffror under lektionerna. Detta, som jag tyckte mindre meningsfulla arbete, gick för eleverna bara ut på att klara av liknande uppgifter på proven. Lärarna behövde inte förbereda några komplicerade inläringssituationer. De behövde inte ens själva lösa uppgifterna, för det fanns såväl facit som förslag till provskrivningar i materialet. De lärare, som lärt sig använda EKO-3-M vid utprovningen, kunde inte tänka sig att byta till ett traditionellt läromedel. Men de var i minoritet. PROFA kom att dominera marknaden. Men jag tröstade mig med att det i alla fall fanns några hundra lärare i landet, som genom EKO-3-M lärt sig ett sätt att värdera vad som var bra och vad som var mindre bra innehåll och arbetssätt i undervisningen.

Mot mitten av 70-talet hade några undervisningsteknologer på Skolöverstyrelsen fått för sig att innehållet i alla skolämnen måste styras upp från centralt håll. Man satte igång ett jätteprojekt med ett dussin arbetsgrupper, som arbetade fram mycket detaljerade mål för alla ämnen. Projektet kallades Mål och Utvärdering, MUT. Målen skulle knytas till ett nytt graderat betygssystem. Jag och min kollega blev förskräckta när vi såg de mållistor, som tagits fram. Om dessa mål blev till bindande kursplaner, skulle det inte lämnas något utrymme för elever och lärare att själva välja det, som de tyckte var viktigt inom ämnernas ram. Det skulle också minska utrymmet för de alternativa arbetsätt, som krävdes för att nå ämnesövergripande mål och ge elever stimulans och motivation.

Vi skrev ett antal artiklar i DN, som varnade för konsekvenserna av MUT. Protesterna mot MUT tilltog och projektet lades ner. Enligt röster inom SÖ var detta till stor del DN-artiklarnas förtjänst. Det kändes tillfredsställande att höra detta. Mindre tillfredsställande var dock att femton år senare se liket vakna till liv igen. De nya kursplaner, som infördes på nittitalet, är också mycket detaljerade och genom betygskriterier knutna till graderade betyg.

Trots att vi i vår undervisning kunde använda vårt eget läromedel, fann vi det svårt att arbeta som vi ville. Det fanns många hinder för att arbeta på ett bra sätt i skolan. Hinder, som bland annat hade med kursplaner, timplaner, betygssystem och lärarutbildning att göra. Tillsammans skrev vi 1975 debattboken ”Den goda skolan – varför inte?”. Den blev mycket uppmärksammasad och såldes i 17 000 exemplar, vilket då var rekord för svenska debattböcker om skolan.

I samband med denna bok anordnade jag tillsammans med

lektor Albihn på lärarhögskolan ett antal diskussionsträffar, som vi kallade Öppet Hus. Genom skolstyrelsens försorg sattes annonser för mötena upp på anslagstavlan i lärarrummen på alla Göteborgs skolor. Under ett par års tid anordnades bortåt ett tjugotal sådana möten med förutbestämda teman för diskussionerna. Deltagarna lottades in i grupper om 6-7 personer. Dessa diskussionsträffar blev mycket uppskattade, kanske mest för att de gav deltagarna möjlighet att träffa lärare från andra skolor, andra ämnen och andra stadier. I början kom det över hundra deltagare, mot slutet bara ett tjugotal. Man hade tydligen nått en viss mättnadsnivå, när det gällde sådana diskussionsaftnar.

I mitten på 80-talet försökte jag återuppliva Öppet Hus. Då hade det blåst kalla, konservativa vindar i skolan och debattklimatet var betydligt kyligare. Trots att jag som dragplåster hade engagerat en känd framtidsforskare, kom det bara en handfull deltagare till diskussionerna. Jag fick ge upp försöken att återuppliva denna pedagogiska debatt i Göteborg.

För att hitta ett sätt att motivera mina yrkes elever för skolarbetet, gick jag också igenom en månadslång kurs i Tällberg om projektundervisning. Det var en mycket givande kurs, och jag blev övertygad om projektarbetets fördelar. Tillsammans med Christer Wallentin organiserade jag ett årslångt försök med projektarbete på ett trettiotal gymnasieskolor. Vi ledde kurser och gav tillsammans ut tre böcker om sammanlagt ca 500 sidor för att staga upp projektundervisningen. Det var en handledning för lärarna, "Praktikan", en inspirationsbok för eleverna, "Tema Dk", och en uppslagsbok till hjälp för den, som söker information "Vem vet vad?"

Vid utvärderingen efter försöket visade det sig, att såväl

eleverna som de flesta av de deltagande lärarna varit mycket positiva till att arbeta på detta sätt. Men de flesta andra lärare hade inte lärt sig att arbeta med projekt. Det fordrade också mer av förberedelser än vanlig klassundervisning. Därför var många negativa till arbetssättet. Detta gällde också många rektorer, som helst ville att eleverna skulle befinna sig i klassrummen, så att de kunde ha kontroll över dem.

Självva blev vi mer och mer övertygade om det riktiga i varva den vanliga undervisningen med projekt. Eleverna lärde sig inte bara att planera arbetet och ta kontakter med utomstående. De samlade in information från olika håll och sorterade och presenterade den. Det som jag minns bäst från utprovningen av projektarbetena var glädjen och stoltheten hos elever, som annars inte fått visa lärare och kamrater sådant som de var bra på. I det första projektet fick eleverna presentera det de helst ville visa kamraterna. På en skola i Örebro fick vi till exempel se hur en blyg tjej hade med sig en häst till skolan och demonstrerade den utrustning som behövs och visade hur man rider. Sedan fick hennes klasskamrater pröva på att rida. En grabb hade på motsvarande sätt med sig sin fiskeutrustning som han berättade om och demonstrerade för kamraterna vid ett närbeläget vattendrag.

Allra gladast blev vi dock när vi fick höra om två turkiska flickor på Bräcke gymnasiet i Göteborg. De hade varit mycket tysta och blivit mobbade av vissa klasskamrater. De hade varit hos rektorn och sagt att de ville sluta skolan mitt under den sista terminen. Flickorna lät några familjemedlemmar komma till klassen med musikinstrument och klädda i folkdräkter. Sedan hade de sjungit och dansat och låtit klasskamraterna smaka på maträtter från deras hemland. De fick uppleva hur de blev beundrade av kamraterna och hur de steg i deras aktning. Därefter var det aldrig tal om att sluta skolan i förtid.

Vi hade dock otur med det förlag, som skulle marknads-

föra våra böcker om projektarbete. I samma veva som böckerna blev färdiga, gick denna avdelning inom Brevskolan i konkurs. Böckerna fick fina recensioner i fackpressen, men de såldes bara i en begränsad upplaga. De blev aldrig marknadsförda. Flera års hårt arbete med böckerna blev mer eller mindre bortkastat. Men jag tröstade mig med tanken att de skolor, som medverkat i utprovningen, i alla fall hade blivit motiverade att använda projekt i undervisningen. Och många elever hade fått tillfälle att visa sina lärare och kamrater vad de kunde. Mindre trösterikt är att detaljerade kursplaner, betygskriterier och nationella prov dessvärre gör det svårare att nu arbeta med projekt i undervisningen.

Som nybliven expert på undervisningen i distribution fick jag tillfälle att medverka i kursplanearbete. Innehållet i ämnet på den nya treåriga ekonomiska linjen skulle fastställas. Eleverna skulle läsa ämnet under sju lektionstimmar i veckan under två terminer. Ett antal experter internerades några dagar i Falsterbo för att arbeta fram målen för ämnet. Gruppen bestod av ett par lärare från Handelshögskolan, ett par representanter för näringslivet och en konsulent från Skolöverstyrelsen, som var ledare för arbetet. Jag var den ende av deltagarna som undervisat i distribution på gymnasienivå.

Alla deltagare hade med sig långa önskelistor, som de ville ha inskrivna i måldokumentet. Från Handelshögskolan kom förslag på ett innehåll, som omfattade alla moment i deras 20 poängskurs, låt vara på en något förenklad nivå. Näringslivsrepresentanterna ville få med en hel del speciella kunskaper, som kunde vara användbara i just deras branscher. SÖ-konsulenten skrev och skrev i takt med att förslagen presenterades.

Jag insåg, att om alla dessa förslag skulle tas med i kurspla-

nen, så skulle detta leda till en meningslös korvstoppling i ett oerhört tempo. Förlagen vågar inte utesluta något moment i en kursplan, eftersom detta skulle kunna uppfattas som en brist i deras läromedel. Många osäkra lärare vågar inte hoppa över något moment i läromedlen av rädsla att anklagas för att inte följa kursen.

Jag försökte förgäves få de andra gruppmedlemmarna att förstå, att gymnasieeleverna normalt inte har samma studiekapacitet som handelshögskolestudenterna. Dessutom måste de under läsåret läsa tio andra ämnen parallellt med distribution. Jag tillade, att det ju också är så, att ämnet distribution till stor del kräver andra och mera tidskrävande arbetssätt än traditionell undervisning. Man behöver göra rollspel för att öva t ex försäljningssamtal, utföra mindre marknadsundersökningar i praktiken, besöka och intervjua inköpare eller reklamarbetare osv. Att bara läsa lärobokstext om dessa arbetsuppgifter ger sällan eleverna några varaktiga och användbara kunskaper.

Jag insåg, att jag hamnat i en problemsituation, som verkar vara generell vid kursplanearbete. Om ämnesexperter får råda, så blir kursplanerna överlastade med all den kunskap, som experterna finner intressant och angelägen. De måste balanseras av experter på inläring, som kan bedöma vilka arbetssätt som krävs, för att eleverna ska få varaktiga kunskaper. Först därefter kan man bedöma hur mycket av experternas mållistor, som kan hinnas med på den undervisningstid man förfogar över.

Jag talade för döva öron. För femtielfte gången påpekade jag nödvändigheten av att gallra bort långt mer än hälften av de föreslagna målen. Som tack för mina inlägg fick jag en avhyvling av konsulenten Stetler. Därefter fick jag inte något

mer uppdrag från Skolöverstyrelsen. Värre var dock att jag senare som metodiklektor tvingades bevittna ett antal lektioner i ämnet, där uttråkade elever förgäves försökte hinna med i lärarnas tempo.

Detta var inte enda gången, som jag förgäves försökte påverka en kursplanering. På institutionen för ämnesdidaktik på lärarhögskolan hamnade jag snabbt i konflikt med mina kolleger. Jag kunde inte bortse från det jag fått lära mig om hur kurser borde planeras. En lärdom, som ingen av mina kolleger verkade tyngas av.

Kollegerna utgjorde en brokig samling. De flesta av dem hade mångårig lärarerfarenhet bakom sig. En del var skickliga och engagerade lärare, som uppskattades av lärarkandidaterna. Andra var det inte. Gemensamt för de flesta var att de utbildade kandidaterna efter mottot ”gör som jag har gjort”. Detta ledde till att didaktikundervisningen varierade kraftigt från ämne till ämne. Och sättet att undervisa konserverades från generation till generation.

Jag mindes hur mina lärarkandidater förgäves försökte kopiera min egen undervisning, när de använde mitt läromedel i distribution. Jag insåg, att lärarkandidater inte hade någon större nytta av att efterlikna sådana färdigskräddade lärarmodeller. Varje kandidat måste finna sitt eget sätt att undervisa. Men hon behöver insikter i varför hon ska välja ett visst innehåll och ett visst arbetssätt i sin undervisning. För detta krävs systematisk träning i didaktisk analys. Någon sådan träning förekom inte på lärarhögskolan.

Jag försökte vid ett stort antal tillfällen att samla kollegerna till en diskussion om innehållet i utbildningen. Det lyckades inte. Kollegerna slog vakt om den frihet de fått att själva bestämma. Måhända fanns det också ett stänk av Jantelag i deras negativa hållning till samarbetsinviden. Vid ett halvduzin tillfällen tillsände jag mina kolleger en sammanfattning av min egen undervisning i didaktisk analys att användas som diskussionsunderlag. Jag fick varken något tack för dessa utskick eller någon kommentar till dem. Till slut gav jag upp försöken.

Anledningen till att jag försökte få mina kolleger att samarbeta var framför allt att jag ville, att alla lärarkandidater skulle bibringas något av en inre kompass, som talade om för dem vad som var bra och vad som var mindre bra, när det gällde deras beslut om mål, aktiviteter, direktiv, uppgifter, faktapresentation, kunskapskontroll, konflikthantering osv. En annan anledning var att institutionens representanter inte kunde redovisa vad arbetet inom institutionen gick ut på och vad man gjorde, eftersom detta varierade så mycket från ämne till ämne. Institutionens verksamhet kostade mycket pengar. Kunde man inte motivera varför man skulle få dessa pengar, så fanns det andra institutioner inom högskolan, som kastade giriga blickar på dessa anslag.

Sålunda kom det sig, att den institution, som främst av alla skulle svara för den praktiska utbildningen till läraryrket, mer eller mindre utplånades. Jag hade haft 120 lektionstimmar till mitt förfogande för min undervisning i didaktik. På ett par år sänktes detta lektionsutrymme till 11 timmar. På dessa timmar ålades jag dessutom att gå igenom en bok i genderproblematik. Medlen för den praktikanknutna yrkesutbildningen fördes över till en forskningsutbildning och till ytterligare fördjupning av kandidaternas teoretiska

ämneskunskaper. Nyutbildade lärare klagar nu över att de inte fått lära sig lärarhantverket. Det hade de kunnat få, om inte kursplaneringen varit så undermålig.

Många av tankarna i boken ”Den goda skolan” fanns också med i den läroplan för grundskolan, Lgr 80, som kom några år senare. Mottot för läroplanen var ”Eleven i centrum”. I läroplanen fastslogs att skolan också skulle arbeta mot andra mål än de rent kunskapsmässiga. Mål, som hade med elevernas personliga utveckling att göra såsom samarbetsförmåga, kritiskt tänkande, kreativitet, ansvarstagande osv. Detta var egenskaper, som alla elever skulle ha nytta av och som i hög grad efterfrågades av arbetsgivare. För att nå dessa mål rekommenderade man lärarna att inte bara bedriva katederundervisning utan också använda andra, mera elevaktiva arbetsätt såsom grupparbeten, projekt, fältarbeten, rollspel osv.

Jag tyckte att Lgr 80 innebar ett stort steg mot en bättre skola. Liksom många av mina meningsfränder slog jag mig nöjd till ro och engagerade mig inte längre i skoldebatten. Men en konservativ reaktion mot läroplanen växte sig stark. Man startade en särskild Kunskapsrörelse för att bekämpa den så kallade flumskola, som man ansåg att läroplanen skulle leda till. Man ville se en återgång till den verksamhet, som bedrevs i det gamla läroverket med läraren och ämneskunskaperna i centrum i stället för eleverna. Man insåg inte, att förutsättningarna för undervisningen radikalt hade förändrats, när andelen elever, som gick till gymnasium, ökade från cirka 15% till närmare 100%. Man ville få bort de nya, ämnesövergripande målen och de nya arbetsätten ur läroplanen. Det vill säga de delar, som en mångårig forskning och försöksverksamhet inför Lgr 80 hade lett fram till.

Rösterna i protestkören kom sällan från dem, som hade erfarenhet av att undervisa i grundskolan och som visste vilka förutsättningar, som svagpresterande elever behöver för att lyckas. Men vissa lärare på högre stadier instämde i kören. De hade utbildats i en realskoletradition och var oroliga för att tvingas använda arbetssätt, som de inte behärskade. Dessa lärare kunde vara högröstade. De kallade läroplanens allmänna del för poesidelen. Det vill säga något, som man inte tänkte ta på allvar.

De mest högröstade protesterna kom dock från människor utanför skolvärlden. Människor med makt inom kulturen, politiken och massmedia som gjorde sig till självutnämnda experter på skolans verksamhet utan att ha vare sig pedagogisk utbildning eller lärarerfarenhet. De såg nostalgiskt tillbaka på den segregerade skola de själva gått i. Motståndarna till läroplanen var ofta aggressiva i sin argumentering. De professorer och andra pedagogiska experter, som väl kände till lärandets villkor och skolans utveckling, hukade sig i debatten och teg med vad de visste. De lämnade fältet fritt för den, som jag tyckte, hätska och populistiska argumenteringen från de reaktionära motståndarna till Läroplanen.

Jag retade mig på denna flathet från pedagogernas sida. Jag skrev i vredesmod en serie öppna brev till försvar för läroplanen. Breven samlades i debattboken "Att tänka till," som utkom på Libers Förlag 1983 och tillställdes motståndets galjonsfigurer. Ingen av brevens adressater svarade. Jag samlade samtidigt några egna tankar och erfarenheter i boken "Så kan det vara i skolan". Boken utgörs av en brevväxling mellan min hustru, min dotter och mig själv. Min hustru Anastina var då lärare, min dotter Lotta lärarkandidat i Växjö. Boken var avsedd som diskussionsunderlag i lärarutbildning och fortbildning och kom att användas som sådant i rätt stor utsträckning.

I mitten på åttitalet fick jag för mig att arbeta fram ett nytt läromedelspaket i företagsekonomi som ersättning för det då drygt 20 år gamla EKO-3-M. Jag hade i lärarutbildningen hjälp av ett dussintal handledare på olika gymnasieskolor i Göteborg. Jag erbjöd dessa att bli medförfattare till det nya läromedlet. Tanken var att ju fler som samarbetade, ju fler goda idéer skulle kläckas och ju mindre skulle arbetsbelastningen bli för var och en. En bitanke jag hade var också att arbetet skulle fungera som fortbildning av handledarna.

Ett halvdussin av handledarna nappade. Vi kom att dela upp ämnesområdena emellan oss. Vi planerade kapitlen gemensamt och granskade varandras skrivelser vid bortåt ett hundratal veckomöten. Arbetet kom att resultera i läromedelspaketet EKONOMEN, som omfattade ca 2 000 sidor. Efter några år reviderade vi det och gav ut NYA EKONOMEN. 1994 gav vi också ut en praktisk handledning i ekonomi, EKONOMI FÖR DIG, avsedd att passa kursplanen för ett nytt ämne.

Vi hade det trevligt tillsammans på våra möten. Men om jag vetat hur jobbigt det skulle bli att sammanfoga allas skrivelser till ett enhetligt läromedel, skulle jag ha nöjt mig med en medförfattare. Försäljningen av läromedlet blev också en missräkning. Utan att informera oss började vårt förlag LIBER att utarbeta ett konkurrerande läromedel, E 2000. Det byggde liksom vårt på principerna från EKO-3-M. Men man hade lagt till mer av lättadministrerade fylleriuppgifter och utrustat läromedlet med en mängd lätträttade provuppgifter med facit, som uppskattades av lärarna. Vi blev i stort sett utkonkurrerade av vårt eget förlag. Det blev inte heller så som

jag tänkt mig att författandet skulle fungera som fortbildning för mina handledare. Flertalet medförfattare slutade som handledare. De fick andra jobb eller fortsatte som författare i egna projekt.

Jag kände mig ibland maktlös och förtvivlad, när jag tänkte på hur illa många skolsvaga elever for i skolan. Därför bestämde jag mig för att skriva ytterligare en bok. 1996 tog jag mig samman och skrev ner det mesta, som jag lärt och kommit fram till om skolan i boken "Om kunskapstillväxt". Prefekten Hans Berg föreslog, att jag skulle ge ut boken som en del i institutionens skriftsamling. Jag avböjde. Dels ville jag inte utsätta mig för censur av mina överordnade. Dels visste jag, att sådana skrifter vanligen går direkt till arkivet utan att marknadsföras. Denna gång ville jag sköta om marknadsföringen själv. Därför gav jag ut boken på eget förlag. Det visade sig mindre klokt.

Jag hade inte haft klart för mig hur mycket annonser i fackpressen och reklamutskick kostade. Jag hade heller inte kunnat ana, hur förödande min kritik mot doktoranderna skulle bli för mig. Jag hade oklokt nog använt mig av benämningen parasiter på samhällskroppen för dem som i många år levde på statliga forskningsanslag utan att ge samhället något tillbaka i form av förbättringar av skolan. En doktorand Ekstrand i Lund åtog sig att recensera boken för Bibliotekstjänst. Hon gav igen. Raljant och spydigt sablade hon ner boken genom att kommentera dess hemmagjorda illustrationer utan att beröra dess budskap. Trots allt kom boken att säljas i ett par tusen exemplar. Min förhoppning är att jag kanske har lyckats påverka tänkandet hos några av dess läsare. I så fall kan den ändå ha gjort en viss nytta.

Men utgivningen av boken blev till en kraftig förlustaffär för mig. Fortfarande har jag flera drickbackar fulla av dessa böcker i min källare. Som om inte detta var nog, så kom utgivningen av boken också att påverka min lön och min pension. På institutionen sattes det individuella löner. Jag blev aldrig informerad om eller inbjuden till några samtal om min lön under de fem år, som var grundläggande för min avtalspension. Därför blev det prefekten Hans Berg, som kom att bestämma den. Jag hade kraftigt kritiserat hans planering av lärarutbildningen och dessutom givit ut min bok på eget förlag i stället för i institutionens bokserie. Det fick jag sota för. Jag var den äldste lektorn i tjänsten på institutionen. Likväl hade jag den särklassigt lägsta ingångslönen av alla lektorerna, när lönen skulle bestämmas för mitt sista tjänsteår, 1997. Detta år fick jag också det allra lägsta lönepåslaget av alla 57 anställda på institutionen. Det var surt. Den märkliga individuella lönesättningen medförde att jag fick ett par tusenlappar mindre i disponibel inkomst under resten av mitt liv. Men det är ju en världslig sak.

När konservativa krafter med Björklund i spetsen fått dominera skoldebatten några år, härsknade jag till igen. Jag fann det uppenbart, att skolans misslyckanden inte styrs av någon naturlag. Att många elever har det svårt beror på att man fattat dåliga beslut om och i skolan. Så jag skrev två böcker om beslutsfattande, "Det fattas beslut i skolan" respektive "Läraren fattar beslut". År 2005 gav jag ut dessa böcker på det ansedda Ekelunds Förlag. Böckerna fick mycket goda recensioner av Bibliotekstjänst. Men mer blev det inte. Ekelund sålde sitt förlag till Gleerup. Man kom där inte att sätta in en enda annons för mina böcker. De blev inte ens recenserade i facktidningarna, än mindre i massmedia. Till

detta bidrog säkert min tidigare omnämnda konflikt med doktoranderna och det tusental doktorer i pedagogik, som dominerar alla lärarutbildningar. Man avböjde att recensera böckerna och redan efter fyra år ville förlaget makulera dem. Jag fick då överta de överblivna exemplaren, som nu fyller ytterligare ett antal drickbackar i min källare. Om någon läsare av dessa rader är intresserad av att läsa dessa böcker, så mejla mig gärna p.a.o@telia.com

Jag finner att min tillbakablick på mitt yrkesliv kommit att domineras av böcker och projekt, som jag ägnat mig åt vid sidan av min anställning som lärare och lärarutbildare. Detaljerna i det dagliga skolarbetet har suddats ut i minnet. Det är bara det som står ut som jag minns. Mitt helhetsintryck är att jag trivts mycket bra med mitt jobb. Kontakterna med mina akademiska kolleger har jag dock vanligen upplevt som jobbiga. Jag har haft svårt att få gensvar på mina inviter att diskutera och ifrågasätta vår verksamhet som lärarutbildare.

Kontakterna med handledarna och kandidaterna har varit desto mera positiva. Jag har vanligen sett fram emot att få träffa dem vid mina lektionsbesök. Våra samtal har oftast varit såväl konstruktiva som trivsamma. Allra bäst har jag dock trivts med den undervisning i gymnasieklasser, som ingått i mina tjänsteåligganden som metodiklektor.

Eftersom jag startat företag på riktigt i alla mina klasser har jag kommit eleverna närmare än vid traditionell undervisning. Jag har upptäckt kvaliteter hos eleverna som jag annars inte skulle ha lagt märke till. Jag har insett att eleverna överlag tar ansvar när de ges ansvar. Detta gäller inte minst de yrkesinriktade eleverna. De har alltid ställt upp och tagit

på sig uppgifter för klassens företag utan att knota. Många har visat en imponerande fantasi och uppfinningsriktighet i arbetet. Andra har kunnat visa sin konstnärliga begåvning vid utformandet av annonser i våra reklamblad. Många har kunnat glädja sina kamrater genom sin humor eller genom sina talanger att spela gitarr och sjunga. Under våra resor har alla skött sig utmärkt. Gemenskapen och stämningen i gängen har vanligen varit på topp och ingen har fallit ur ramen och misskött sig. Resultaten på deras kunskapsprov har också legat på minst lika hög nivå som motsvarande resultat i andra klasser, där eleverna fått mer av traditionell undervisning. Jag är mycket tacksam för de många fina stunder som jag fått uppleva tillsammans med eleverna.

Jag har också många ljusa minnen från samvaron med kollegerna på den skola, där jag undervisat elever i över trettio år, det vill säga Levgrenska Gymnasiet (tidigare Handelsinstitutet, sedermera Hvitfeldtska Gymnasiet). Stämningen i kollegiet var vanligen lättsam och gemenskapen stärktes genom många trevliga fester. Vi hade också ett tag ett handbollslag (med mig som målvakt) i kollegiet som tävlade i en serie mot avgångsklassernas lag.

För att få reda på vad eleverna tyckt om min undervisning brukade jag med jämna mellanrum låta eleverna sitta i grupper och diskutera vad de tyckt varit bra eller mindre bra med min undervisning. För att undvika "fjäsk"-recensioner fick de skriva ihop ett gemensamt utlåtande i varje grupp. Vanligen tyckte de att det mesta i undervisningen varit bra. Men jag fick till exempel veta att jag ibland blivit för mångordig, att jag gick igenom för fort vid tavlan, att jag kunde kan vara påstridig i diskussioner och otålig när det inte gick så fort fram som jag önskade. Och så var det nog. Och visst försökte jag väl att rätta mig efter kritiken så gott det nu gick.

Det är sällan någon överordnad kommer in och betygsätter en lärare. Jag kan inte minnas att detta hände mig någon enda gång. Men om det är några som kan bedöma om man är bra eller dålig som lärare, så är det eleverna. En händelse återvänder jag gärna till i mina tankar. Jag hade varit lärare ett år för en klass på Bräcke gymnasiet.

TVå av eleverna flyttade nästa år till Burgårdens gymnasium, där de som lärare i företagsekonomi fick en av mina tidigare lärarkandidater. Han var nyfiken på att få veta vad de hade tyckt om mig som lärare. ”Han var en riktig lyxlärare den”, hade de svarat. De hade förtydligat det med att det var en lyx att få ha en sådan lärare. Denna karamell har jag sugit på ibland när jag tvivlat på att jag åstadkommit någon nytta med alla mina skrivelser.

Men det är inte alla händelser som jag lika gärna återvänder till i mina tankar. Jag hade en gång givit eleverna i uppgift att intervjua en person i näringslivet om hans arbete och till en viss dag lämna in en rapport om vad de fått veta. En av eleverna dröjde med att lämna in rapporten. Vecka efter vecka gick och till slut röt jag i ordentligt mot honom. Nästa dag fick jag hans rapport. Några veckor senare släpptes dessa elever ut på skolgården som nykläckta handelsstudenter. Denne elev blev stående helt ensam. Han fick en enda blombukett runt halsen. Den hade en av mina kolleger gett honom. I efterhand fick jag veta att denne elev bodde i en rivningsfastighet vid Järntorget där han ensam fick ta hand om sin alkoholiserade mamma, som livnärt sig som prostituerad. För att få ihop pengar hade han gått upp klockan tre varje morgon och burit ut tidningar i två utbärningsdistrikt. Och denne elev hade jag rutit åt. Varje gång jag kommer att tänka på denna händelse så skäms jag.

Familjen

När jag var nyinflyttad i Göteborg 1952 sökte jag mig ibland till dansställen i hopp om att träffa någon trevlig flicka att sällskapa med. Det visade sig svårt. Några korta kommentarer om musiken, om vädret, om hur ofta man brukade gå dit och dansa – sedan var dansen slut. Någon intressantare konversation lyckades jag aldrig få till. Antingen var det fel på mig eller på flickorna. Då tänkte jag till. Jag tyckte mycket om klassisk musik. Jag skulle gärna vilja träffa en flicka som också tyckte om klassisk musik. Därför började jag spana bland åhörarna på Konserthuset. Och det var mycket riktigt där jag träffade Annastina, som sedan dess har varit min livskamrat.

När vi träffades var Annastina elev på Flickläroverket och jag elev på Handelsinstitutet. Det hände under vackra vårdagar att vi skolkade från våra skolor och gick ut och promenerade i solen och naturen. Tillsammans gick vi på bio och konserter, gjorde strövtåg i staden och roade oss på hippor i kamratgängen. Efter ett par år förlovade vi oss och efter ytterligare ett par år gifte vi oss. Då hade vi bland mycket annat upplevt en härlig, gemensam sommar i London .

Jag hade fått jobb på ett kontor i City. Annastina jobbade som hemhjälp i en prästfamilj. Vi bodde tillsammans i ett sjaskigt rum med fula möbler och flottiga filtar i sängarna. Det var på ett boardinghouse i West End. Till frukost serverades där te med bacon och egg och svartbrända korvar med ett antal katthår på. Kattorna bodde i köket och hoppade runt bland karotterna på borden där. Trots detta trivdes vi förträffligt där. På lediga stunder strövade vi genom butiksgatorna runt Piccadilly Cirkus, njöt av blomstren i Kew Garden, gjorde strövtåg i Soho osv.

Jag hade med mig min Huskvarna motorcykel. På helgerna gjorde vi utflykter åt olika håll från London. Vi låg över på något värdshus i närheten av städerna Oxford, Cambridge, Canterbury, Brighton, Winchester och Eastbourne. Vi lärde känna det engelska landskapet och träffade många vänliga, gästfria människor. Det bestående minnet av dessa utflykter var för Annastinas del ett ömmande akterparti. Motorcykeln var inte avsedd för passagerare, så hon fick sitta på en hård kudde av plast, som spänts fast på pakethållaren. Varje helg satte hon sig dock tappert upp på detta pinoredskap igen.

Sista veckan i England liftade vi genom Lake District, runt Inverness vid Loch Lomond och vidare via Edinburg tillbaka till London. Något sjövidunder såg vi inte till men desto mer av vidunderligt vacker natur. Vi behövde sällan vänta någon längre stund på att få lift. Vi träffade många vänliga bilister, som gärna berättade skrönor från de trakter vi åkte förbi. Jag minns särskilt en skotte, som körde en skranglig lastbil. Han gjorde omvägar för att vi skulle få se sådana platser, där skottarna hade besegrat engelsmännen i strid. När engelsmännen kom på tal eldade han upp sig till rent raseri. Högröd i ansikten dunkade han knytnävarna i instrumentbrädan medan en ström av svordomar flöt ur hans mun.

På vägen mellan Skottland och London fick vi resällskap. Vi liftade med en möbelbil och fick sitta på flaket bland några gamla täcken. När vi efter några mil lämnade bilen, märkte vi att vi inte var ensamma. Ett antal loppor valde att lifta vidare på oss i stället. Det tog flera kliande dygn, innan jag hade lyckats dräpa den sista loppan.

När vi gifte oss saknade vi egen bostad. Vi hade turen att få låna en flott våning av Annastinas moster, som det året gjorde en långresa till sjöss tillsammans med sin man, som var sjökapten. Så småningom fick vi en egen lägenhet om ett rum och kök i Majorna. Vi delade dasset på svalen med våra trappgrannar. I köket fanns en diskbank av marmor, en kran med kallt vatten och en utsikt över ett antal soptunnor. Men vi stortrivdes i alla fall med att ha fått ett eget hem. Där bodde vi i tre år, Annastina jobbade som lärare och jag läste på Handelshögskolan. 1960 flyttade vi in i en modern fyrumslägenhet i östra Göteborg.

Några månader senare föddes vår dotter Lotta. Min första kontakt med henne skedde genom en glasvägg på KK. Vid åsynen av henne kände jag något varmt stiga upp inuti mig, känslor av tacksamhet, glädje, tillgivenhet och stolthet. Jag hade med mig en liten flaska champagne som Annastina och jag delade. Så mycket lyckligare än så blir man nog inte. Annastinas första tanke när hon såg Lotta var en farhåga för att hon skulle kunde råka illa ut för att hon var alltför vacker. Nåja, Lotta har nog inte råkat illa ut av den anledningen, men hon ser fortfarande bra ut, femtio år fyllda och med en egen son på 17 år. Hon är nu redaktionschef på Smålandsnytt i Växjö. Det är vi glada för eftersom vi har vårt sommarställe i Småland. Vi kan därför träffas och ha trevligt tillsammans rätt ofta.

Den förste februari 1962 föddes Carl. Jag var nervös när jag körde genom staden till KK. Vintern hade slagit till och det var rejält halt på de snödränkta gatorna. Vi passerade bilar som kört fast i snön och ett mardrömsliknande scenario började spöka för mig. Att inte hinna fram i tid till KK. Vad skulle jag då göra? Nå. Det gick nu bra och strax efter att vi kommit fram upplevde jag åter den närmast euforiska glädjen över att ha fått ett välskapat barn. Annastina var av naturliga skäl rätt trött då, men nästa dag kunde hon dela både glädjen och champagnen med mig. Någon ängslan för att han skulle vara för vacker hade vi dock inte.

Denna lilla krabat har med åren har växt till sig. Även han gick igenom Handelshögskolan. Under en pryoperiod där träffade han i Madrid en vacker flicka från Panama. För hennes skull sökte han jobb hos SKF, som hade kontor i Panama. Han kom att gifta sig med sin Alba och arbeta för SKF i Sydamerika i tolv år. De har tillsammans fått tre söner, nu 18, 16 och 13 år gamla. Carl har nu till vår glädje flyttat tillbaka till Sverige med sin familj. De bor i närheten av oss i Göteborg och han jobbar nu som VD för SKF Sverige.

Den förste januari 1966 kom så Martin, lite på sladden. Åter upplevde jag då skräcken att inte hinna fram i tid. Väglaget var då bra men jag visste att det tagit fyra timmar efter det att vattnet hade gått innan Lotta föddes. För Carl hade det bara tagit två timmar. När jag drog ut den aritmetiska serien för dessa tider insåg jag att jag hade bråttom. Men vi hann i alla fall fram med god marginal. Så fick vi då för tredje och sista gången uppleva lyckan att bli föräldrar. Redan från början protesterade Martin när något inte var som han ville. Han uppskattade inte att lyda order, varken i skolan eller under några kortare anställningar. Han startade därför tidigt ett eget företag som fotograf med bröllop som specialitet. Han hade under flera år en egen fotoateljé på Manhattan i

New York. Det var också där han träffade sin Joyce, som han kom att gifta sig med. De bor nu i en trevlig villa i Joyce's hemstad Minneapolis med sin två vackra döttrar, 10 och 7 år gamla. Av naturliga skäl kan vi dessvärre inte träffa dem så ofta. Men vi kan hålla kontakt med dem på Internet och glädja oss åt många vackra foton på familjen.

Jag har mycket vaga minnen från vardagslivet med barnen när de var små. Det känns jobbigt att jag inte ens kan erinra mig hur de såg ut i olika åldrar utan att ha foton som stöd. Jag kommer inte heller ihåg mycket från våra samtal vid matbordet. Jag jobbade dessvärre för mycket under deras första år. När jag inte var på jobbet skrev jag på mina läromedel. Under läsårsveckorna tog jag mig därför alldeles för litet tid att umgås med dem. Dessbättre var då Annastina hemma och kunde ta hand om barnen. Under skolfrierna kunde jag i viss mån ta skadan igen och vara mer tillsammans med dem. Fast jag skrev ju på mina läromedel även då.

Jag har dock några enstaka ljusa minnen från gemensamma aktiviteter med barnen. Under en tid brukade Lotta och jag gå ut på stärkande promenader tillsammans. Det gick till så att vi satte oss i bilen och åkte runt i Göteborg till platser som jag ville visa henne. Det hörde till att vi först skulle hitta ett bra ställe att tanka godis på. Jag minns med glädje de gånger som jag följde med Carl till tävlingar i bordtennis, där han redan som trettonåring spelade med i taxichaufförernas A-lag i korpserien. Jag minns hur stolt jag var när hans äldre lagkamrater berömde honom varje gång han vunnit en match. Jag minns också att jag hade köpt ett litet biljardbord, som kom att uppta större delen av Carls sovrum. Det var en fin avkoppling att spela biljard med pojkarna där. Roligt var det också att åka med Martin till Alelyckan och andra sportanläggningar för att spela badminton eller squash och fika tillsammans.

När barnen kommit längre upp i åren övningskörde jag med dem innan de skulle köra upp för körkort. Vi fick många trevliga stunder tillsammans i bilen.

Inför sommarlovet 1962 hade jag avtalat att få hyra ett vackert beläget hus i Dalsland. Dagen innan vi skulle resa dit ringde den jag avtalat med och beklagade att vi tyvärr inte kunde få flytta in i huset eftersom det uppstått en arvstvist. Jag ringde då till min bror Lars, som var distriktsläkare i Vrigstad i Småland, och sade till honom att han snabbt måste hitta något torp i trakten, där vi kunde bo under sommaren. Samma eftermiddag hade hans fru lyckats övertala charkuteristen Fagerberg att vi skulle få hyra hans stuga över sommaren. Det var ett tre år gammalt trähus på plintar, 6x4 meter i kvadrat. Det låg ensligt på en udde, utan väg, utan el, utan telefon, utan indraget vatten och i en terräng runt huset fylld av stenbumlingar. Ägarens fru ville inte vistas i huset. Det var för obekvämt och hon var för mörkrädd. Det blev också jobbigt för Annastina att mestadels ensam få ta hand om en baby och en tvååring under dessa primitiva förhållanden. Själv åkte jag vanligen in till närmaste bibliotek för att skriva på dagarna. Men trots detta trivdes vi båda i stugan. Vi njöt mycket av den vackra naturen, inte minst på grund av närheten till sjön och den vackra björkhagen på udden. När hösten kom lyckades jag få köpa stugan av Fagerberg. Sedan dess har vi i stort sett tillbringat alla skollov där, såväl sommarlov som jullov, höstlov, februarilov och påsklov..

Den första sommaren fick vi hanka oss fram. Vi hämtade tvättvatten från sjön och dricksvatten från en granne. Vi lagade mat på en gasolplatta och värmdes oss genom brador i öppna spisen och en fotogen kamin. Avfallet grävde vi ner i skogen och ett provisoriskt dass fixade vi med några bräder, spikade mellan två granar och en stor plåtburk. Ungefär som

latrinerna i det militära. För att slippa insyn satte vi upp några färggranna tygstycken. Bilen fick vi ställa där en skogsväg tog slut några hundra meter från vår stuga. Transporterna ner till huset skedde per skottkärra. Ett fordon, som Lotta gärna färdades med.

Allt eftersom har vi sedan i etapper byggt ut vårt sommarställe med flera rum och altaner och kompletterat det med alla tänkbara bekvämligheter som vattentoalett, varmvatten, dusch och bastu, elvärme, mikrougn och elspis, kyl- och frys och telefon och teve osv. Det här låter kanske mest som en annons, men det är det inte. Bara litet vanligt skryt. Vi tänker inte lämna detta vårt smultronställe förrän man bär ut oss med fötterna före. Självklart skulle det glädja oss om några av våra barn och barnbarn också ville vara där i fortsättningen.

I trettio år fick jag arrendera marken som stugan låg på innan jag fick lov att friköpa tomten. Det ville mycket till innan en bonde gjorde sig av med någon del av sin nedärvda mark. När barnen var små var närheten till bondgården en tillgång för oss. Vi gjorde dagliga promenader för att hälsa på hästen Pelle, kossorna, kalvarna, grisarna, hönorna, katterna och gårdshunden. Barnen fick varje år åka i hölasset efter Pelle och plocka körsbär från de talrika körsbärsträden på gården.

Som sommargrannar hade vi ett pensionerat par. Mannen var skrothandlare och han brukade ha stora karamellpåsar till reds att bjuda på när barnen kom dit. Hans fru ägde en tobaksaffär. Barnen fick stora travar av serietidningar av henne. Vi välsignade dessa tidningar, som räddade många regniga, sysslolösa dagar. Barnen hittade ofta på anledningar att springa över och prata med Appelgrens, som paret hette.

Annars sysselsatta de sig mycket med att spela spel och rita. Lotta hjälpte också gärna till med att diska, baka och

plocka blommor och bär och hon ordnade med "affär" i en liten lekstuga, som jag ställde i ordning. Pojkarna var gärna mina hantlangare, när jag höll på att bygga eller arbeta på tomten. Carl var ivrig att hjälpa till. Men han var mån om att det ofta skulle vankas paus i arbetet. Det hände att vi då satte oss och pratade i den nybyggda vedbon, han med en läsk i handen och jag med en mellanöl.

Pojkarna ville gärna spela boll. Vi jämnade till marken så att vi kunde spela badminton och fotboll. På vintern brukade jag skotta upp en hockeyplan på sjön, så att vi kunde spela bandy och ishockey. Lotta kom tidigt i kontakt med en flicka i trakten som hade en ponnyhäst. Under många år kom hon sedan att tillbringa en stor del av sin tid med att sköta och rida hästar, både på landet och i staden. Hon blev också tidigt scout och senare scoutledare.

Många dagar regnade det för mycket för att spela boll utomhus. Vintertid blev det också tidigt mörkt. Därför byggde jag en spelhall, 8x4 meter, utan fönster men med genomskinligt tak och elektrisk belysning. Där kunde vi spela hockey och inte minst bordtennis till sent på kvällarna. Carl kom sedan att ägna mycket tid åt att träna och spela bordtennis i Göteborg under de tidiga tonåren.

Att tillbringa hela somrar med familjen på landet, långt ifrån klasskamrater och annan sysselsättning i staden, var inte någon höjdare för våra tonårsbarn. Det insåg vi. Därför fick de tidigt åka på olika läger. Det blev ridläger, konfirmationsläger, seglarläger och språkläger i England. Dessutom gjorde vi ganska många resor tillsammans under somrarna. Mer om det i avsnittet om resorna.

För Annastina och mig kom vårt ställe i Småland att betyda mycket. Att efter stressen i terminssluten få komma ut på vår

udde blev som balsam för själen. I samma ögonblick vi steg ur bilen kunde vi känna hur spänningarna rann av oss. Att varje år få följa utvecklingen i naturen där har varit en källa till stor vederkvickelse för oss. Att kunna plocka blåbär, lingon och svamp och fiska abborre och gös så det räcker året om har också varit både roligt och tillfredsställande. Ett bättre sätt att ladda våra batterier är svårt att tänka sig.

Jag inser att jag varit ovanligt lyckligt lottad med härliga barn och barnbarn och en underbar livsledsagare i Annastina. Att vi hittills, peppar,peppar har sluppit svårare olyckor och sjukdomar i familjen är också något att vara ödmjukt tacksam för. När barnen flugit ur boet har vi också kunnat kompensera tomheten med nya familjemedlemmar. Ragge heter den senaste i raden av västgötaspetsar, som förgyllt vår tillvaro.

Resorna

När jag försöker minnas tillbaka på det som hänt mig i livet, så sjunker det vardagliga undan. Det är de annorlunda händelserna som kommer fram i minnet. Dit hör de många utlandsresor som vi gjort. Eftersom både Annastina och jag var lärare, hade vi tid att göra långa resor på loven. Den första längre resa vi gjorde tillsammans var när vi 1958 gjorde en sex veckor lång scooterfärd genom Europa till Barcelona. Vi startade från Göteborg dagen efter det att Kurre Hamrin hade gjort sitt klassiska mål och Sverige hade slagit ut Tyskland ur VM. Det var inga vänliga blickar som mötte oss, när vi någon dag senare åkte igenom Nordtyskland. Människor spottade efter oss och kastade glåpord. Flera svenska bilister fick sina däck sönderskurna där under dessa dagar. Jag försökte hitta en förklaring till detta ursinne. Det fanns nog tyskar, som länge längtat efter att få någon sorts revansch efter kriget. Fotbollen hade varit deras hopp om upprättelse. Därför blev deras besvikelse över nederlaget så stor, att de inte kunde bära den.

Detta bemötande och det tråkiga nordtyska landskapet gjorde att vi tog långa dagsetapper ner mot Moseldalen och Rhendalen. Vägen gick där i dalar med vidsträckta vinfält på sluttningarna och fantasieggande slott på bergstopparna. Den ljumma vinden förde med sig underbara dofter från vingårdarna. Resan ner från Basel mot Grenoble var inte lika underbar. Det hade regnat kraftigt. De smala asfaltvägarna nerför Alperna var såphala. Det går ju inte att motorbromsa på en tvåtaktare. Jag lyckades dock hålla balansen i de branta backarna. Det var med lättnad och darriga armar, som jag kunde konstatera, att vi kommit ner oskadda.

Efter att ha avnjutit åsynen av vildhästarna och de stora flamingoflockarna i Camarque, tog vi oss in i Spanien. Där åkte vi ut mot havet på Costa Brava och stannade några dagar i en liten idyllisk fiskeby, som hette La Escala. På kvällen fick vi se hur fiskebåtarna vinschades upp på stranden och dagens fångst togs om hand. På lördagen dansade man på bytorget till sardanasmusik med märkliga klanger av moriskt ursprung. Där låg kilometerlånga härliga sandstränder. Vi var oftast de enda människor, som badade där. Men vi var hela tiden bevakade av General Francos beväpnade sedlighetsmilis. Den sagolikt goda paellan på den lilla restaurangen är en av många anledningar till att vi ser tillbaka på tiden i fiskebyn med nostalgi. Men vi får aldrig uppleva detta igen. Idyllen är ett minne blott. På fiskebyns plats ligger nu tätt med höghus-hotell och souvenirbutiker.

Väl inne i Barcelona stötte vi på en ung svensk, som uppmärksammat vår svenska nummerskylt. Vi kom att bo några dagar hos hans faster, som ägde ett gammalt hus. Fastern var något så märkligt som en protestantisk missionär, som sänts ut av sin kyrka i Örebro för att omvända de stackars katolikerna till protestantismen. Vi fick följa med henne upp

på berget ovanför staden. Där trängdes fattiga människor i en kåkstad, uppbyggd av kartonger och korrugerad plåt och utan sanitära bekvämligheter. Vatten fick bäras långa vägar. Bland dessa människor hade fastern funnit en handfull proselyter, som i utbyte mot pengar och nyttigheter lät sig omvändas till protestantismen. Det var första gången som vi såg en sådan fattigslum.

När vår reskassa började tryta, åkte vi raka vägen hemåt. Vi tog en omväg runt Paris men gjorde en anhalt för att se världsutställningen i Bryssel. De sista dagarna på färden öste regnet ner. En värdshusvärd i Holland förbarmade sig över oss, när vi kom dit, våta som dränkta katter. Han serverade oss stora muggar med te och mycket rom. Dessa muggar gjorde underverk och vi kände oss som människor igen.

Några år senare gjorde vi en semesterresa till Turkiet. Vi flög till Alanya och stannade där en vecka och badade i Medelhavet. Sedan gjorde vi en bussresa längs västkusten upp till Istanbul. Under denna resa fick jag vara med om en märklig upplevelse. Vi övernattade i Pamukale, en turistanläggning, som låg på kritvita klippor och var känd för sina varma källbad. Vid den bassäng som vi badade i fanns en inskription, som talade om, att just där hade filosofen Epiktetos badat. Denne Epiktetos hade länge varit en av mina husgudar. Bland många tänkvärda förmaningar i Epiktetos skrifter fanns också en, som handlade om en badanläggning. Den löd ungefär så här: ”Om du förargar dig över att människorna skriker och plaskar och skvätter vatten på dig i badhuset, då brister du i vishet. Du borde veta, att ett badhus är en sådan plats, där människor skriker och plaskar och skvätter vatten. Om du beger dig dit har du dig själv att skylla.”

Att bli översköld av samma rinnande källvatten som en gång sköljt över Epiktetos kändes stort. På bottnen i basängen låg marmorpelare från den tid, då Epiktetos levde. Sällan hade jag så starkt fått känna historiens vingslag. Några dagar senare kom vi till Troja, där det då pågick utgrävningar. Vi kunde urskilja spåren av de gator, där Agamemnon och pojarna gått i sina rustningar. Det kändes också stort. Större än de besök i Istanbuls alla tempel och moskéer och basarer, som fick avsluta semesterresan.

Jag hade från och till haft problem med min astma. Jag räddes av läkare att vistas ett tag i ett varmare klimat med jodrik luft. Vi bilade då ner till Kroatien. Vi fortsatte med hjälp av diverse färjor till olika öar längs kusten hela vägen ner till Dubrovnik. Minnena från den resan består mest av sol och härliga bad. I Dubrovnik pågick en musikfestival med konserter och operaföreställningar varje kväll. Vi badade på dagarna på en ö utanför staden. Sedan åt vi middag på någon av de utsökta utomhusrestaurangerna. Vi avslutade dagarna med att njuta av något av musikevenemangen. Denna vecka var fylld av sagolikt sköna upplevelser.

På hemvägen bilade vi genom det inre av Jugoslavien och kom bland annat till Mostar. Staden har blivit känd för en mycket vacker bro. Den dag, då vi var där, pågick den årliga dykartävlingen från bron. Unga män kastade sig med dödsförakt de tio meterna ner mellan klipporna i den smala floden. Dessvärre blev den vackra, antika bron sönderbombad under Bosnienkriget. Till historien hör, att jag några år senare blev inbjuden till en grillfest av en grupp invandrade bosnier, som övade sig i svenska språket. Jag kom att sitta bredvid en kvinna från Mostar. Hon berättade, att det var hennes bror,

som vunnit dykartävlingen just det år, då vi var där. Det var ett märkligt sammanträffande. Brodern hade sedan tragiskt nog blivit dödad i det inbördeskrig, som hon flytt ifrån. Jag hade svårt att hitta ord när hon berättade det för mig. Det är först i kontakten med någon som själv drabbats, som man på riktigt känner vidden av de tragedier som inträffar i vår omvärld.

Annastina har en kusin, som bodde i Santa Barbara i Kalifornien. På åttitalet kom vi att fira en jul hos honom. Vi fick låna en av hans bilar för att göra en tur runt San Francisco och Los Angeles. I San Francisco körde vi nedför de långa branta gator, som använts för biljakter i åtskilliga filmer. Vid Fishermans Wharf fick vi se sälar och pelikaner i frihet och vi fick smaka världens enligt reklamen bästa Pina Colada. Den var faktiskt mycket god.

På vägen ner mot Los Angeles åkte vi genom öde ökenstrakter med märkliga kaktusväxter. Väl framme tog vi in på ett hotellrum. Vi strövade omkring i kvarteret och klämde i oss vår första och enligt min förhoppning också sista sushi på en bar. Något egentligt centrum i staden hittade vi inte, men vi tog bilen runt Beverly Hills och begapade de flotta lyxvillor, som filmstjärnorna bodde i. Sedan vände vi åter längs kusten upp mot Santa Barbara.

Ett bestående intryck för oss var den julhysteri som rådde. I butikerna hade det spelats högljudd julmusik non stop efter Thanks Giving-helgen i november. Både butikerna och fönstren var belamrade med tingeltangel, granar, tomtar och renar och högar av färdiginslagna julklappar. I villakvarteren tävlade man om vem som hade flest av de färgglada lampor,

som i tusental prydde deras hus och trädgårdar. Jag insåg, att den julhysteri man klagat på i Sverige var av närmast försumbara dimensioner i jämförelse. Ett annat minne, som tränger sig fram, var självplocket på apelsinodlingen utanför staden. Att plocka doftande, solvarma, mogna apelsiner direkt från träden var en härligt sinnlig upplevelse.

Efter en ovanligt lång period med grådaskigt göteborgsväder ville vi se sol och känna värme. Vi tog en charterresa till Tunisien. Sol och värme fick vi. Vi fick också göra en safariresa ut i öknen. Det ingick att man skulle rida på kameler. Min kamel var på dåligt humör den dagen. Han väsnades och försökte kasta av mig och lyckades nafsas till mig i foten, så det gjorde riktigt ont. Den sista safarikvällen åt vi middag på en liten restaurang i öknen. Till efterrätt serverades något som liknade en brylepudding. Hela sällskapet blev magsjukt. Magsjukan varade till över en vecka efter hemkomsten till Göteborg. Och där var det lika grått igen.

En mera minnesvärd charterresa gjorde vi till Frankrike. Första veckan åkte vi med buss runt Bretagne och Loiredalen. Andra veckan bodde vi på hotell i centrala Paris. I Bretagne fick vi bland annat frossa i skaldjur och underbart lammkött, som fått sin sälta från betet på ängarna invid havet. I Loiredalen fick vi uppleva den vackra naturen och ett otal gamla slott. I Paris besökte vi pliktskyldigast Pompidou-centret och saluhallarna och andra kända platser. Ibland blev vi sittande vid bord på kändiskaféer och lyssnade på den franska, som smattrades runt omkring oss. Vi drack mycket av det alltför dyra Perriervattnet. Det var mycket varmt den veckan.

Det var också mycket luftföroreningar i staden. De sista dagarna tillbringade vi i Bolognerskogen eller i andra parker. På gatorna kunde jag knappt andas. Det var med stor lättnad vi satte oss på flyget hem.

Under 80-talet kom vi att bo på den svenska ambassaden i Moskva under en vecka. Vår äldste son, Carl, jobbade ett år som tolk på expeditionen där. Bland det, som vi minns bäst från denna vistelse, var en utflykt till Zagorsk, en tempelstad omkring tio mil från Moskva. Det var en solig vinterdag. Staden var täckt av gnistrande snö. Stadsbilden dominerades av tempel med underbart vackra, guldglänsande kupoler. Vid ingången till ett av templen låg kroppen av en nyss avliden kvinna i en öppen kista. Något sådant hade vi inte sett förut. Människor gick förbi och tog farväl av kvinnan. I ett hörn i templet stod en utmär glad munk och rabblade böner, till synes helt världsfrånvärd. Att utöva religion under sovjettiden var inte lätt. Att man låtit templen stå kvar, berodde kanske mest på deras kulturhistoriska värde.

Något annat som vi minns med glädje var föreställningar av operan Eugen Onegin och baletten Svansjön på Bolsjojteatern och en riktig gammeldags cirkusföreställning med dansande björnar, dödsföraktande trapetskonstnärer och många andra cirkuskonster. Cirkusen var fascinerande, även om det gjorde ont att se de kuvade björnarna.

En kväll bjöd Carl oss på en lyxrestaurang med anledning av Annastinas femtioårsdag. Men jag fick förhinder. Jag blev våldsamt sjuk efter den likaså lyxiga lunchen. Så sjuk att jag till och med måste kräkas på Röda Torget på vägen hem. Jag riktigt såg både förakt och förtrytelse i de kringståendes

blickar. Det var inte roligt. Annastina misstänkte att boven i dramat var blandningen av vodka och champagne. Senare kom det att visa sig, att jag var svårt allergisk mot rysk kaviar. Men att vara allergisk mot rysk kaviar är ju något, som jag kan leva med.

På våra promenader i staden såg vi flera små vagnar, som liknade korvstånd. Där serverades kvass, en dryck som liknade svagdricka med litet fruktsmak. För bara en kopek fick vi en full mugg av drycken. När muggen var urdrucken lades den i en liten balja med smutsgrått vatten. Sedan togs den upp och fylldes med ny kvass till nästa kund. Vi kunde föreställa oss vad hälsovårdsmyndigheten hemma hade sagt om detta förfarande.

Andra detaljer som fäst sig i mitt minne är färderna i skrotfärdiga taxibilar utan stötdämpare på gropiga gator och den helt anarkistiska gatutrafiken. Men promenaderna i den vackra Gorkijparken var sköna. Samma dag vi åkte hem fick vi se Olof Palme och en hel drös av VIP-personer på ambassaden. De var där med anledning av regeringschefen Andropovs begravning. Det kändes litet överkligt att få se alla dessa storheter på så nära håll.

Jag hade legat på Renströmska sjukhuset för min astma någon dryg vecka. När jag lämnade sjukhuset fick jag rådet att snarast tillbringa en tid i ett varmare och torrare klimat än vad Göteborg kunde erbjuda på senhösten. Valet föll på den bulgariska Svarta Havskusten. Annastina kunde inte följa med, eftersom hon arbetade som lärare. Resan var billig och på hotellet fick jag ett bra rum och god mat. Badstranden låg nära och vattnet var hyggligt varmt. Så jag hade inte mycket

att klaga på, om det inte varit för ensamheten. Alla andra på hotellet hade kommit dit med familjer eller vänner. Var jag än satte mig, så kände jag mig som femte hjulet under vagnen.

Enda undantaget var en ensam alkoholist från Uddevalla. Han hade kommit dit för att avverka en av sina treveckorsperioder på billigast möjliga sätt. Han kom att hänga sig på mig. På så sätt fick vi sällskap i ensamheten. Han var ganska trevlig att prata med den första stunden på morgonen. Sedan sänkte sig dimman. Jag kände mig förpliktigad att se till, att han kom in i bussen efter våra utfärder. Att han kom upp på benen, när han ramlat. Att han kom in i rätt rum efter kvällsmaten. Jag kände mig som barnpassare och fann det hela rätt påfrestande. Eftersom jag umgicks med denna alkoholist kände jag mig också utfrusen av de övriga i gruppen. Det var som om alkoholists status hade smittat av sig på min egen.

Men det var inte detta besvär som plågade mig mest. Det värsta var att uppleva sådant som var gott, vackert, intressant eller roligt och ändå inte uppleva det. Jag var bortskämd med att alltid ha Annastina att dela mina upplevelser med på resorna. Ensam förmådde jag just inte känna eller uppskatta något av allt detta positiva. Den känsla av övergivenhet, som jag kände under denna resa, kom igen i mina mardrömmar långt senare i livet. Drömmar, där jag irrade omkring i främmande städer utan att kunna hitta den plats, där vi skulle träffas.

Vi gjorde också många resor tillsammans med våra barn. En sommar hade vi hyrt ett hus i Provence. Resan började inte så bra. På färjan till Tyskland upptäckte Annastina att vi inte hade med oss nyckeln till det hyrda huset. På första raststället

i Tyskland bet jag av en tand. Till råga på eländet stannades vi sedan i en poliskontroll och fick betala böter för fortkörning. Där rök en stor del av vår reskassa. Vi övervägde att vända hem. Men det gjorde vi dessbättre inte. Allt ordnade upp sig och vi fick några härliga semesterveckor utan problem men med sköna bad i Medelhavet och en myckenhet god mat och dryck. Vi kom tack vare barnen att se omvärlden med andra ögon. De lärde oss att iaktta sådant, som vi inte lagt märke till förut. Under denna resa lärde vi oss också mycket om våra barn, som inte kommer till ytan i vardagslunken hemma.

En annan sommar ordnade vi ett utbyte av sommarbostad med en lärarfamilj i Tunbridge Wells strax söder om London. Det var ett lyckat byte. Barnen lärde snart känna andra barn i kvarteret, som de lekte med. Vi spelade squash med varandra i en hall nära stadens centrum. Det var en idyllisk liten stad med vackra planteringar och utsökta restauranger. Ibland gjorde vi utflykter till attraktioner utanför staden. Vi fick för första gången se hundkapplöpningar på riktigt. Barnen hejade hela tiden förgäves på haren. Vi kom också att se den i England då mycket populära sporten stockcar-racing. Det gällde kappkörningar runt en bana med rejält tillbucklade gamla bilar, som tilläts att krocka hur mycket som helst. Allt under öronbedövande motorvrål. Jag frågade mig, vad det var för behov hos människan som gjorde att hon var så fascinerad av att se bilar demolerade och människor skadade. Kanske var det engelsmannens svar på spanjorernas tjurfäktning eller amerikanernas fribrottning. Barnens gladaste minne från vistelsen i England var nog ändå när jag tog fel på hekto och pund, när jag beställde godis i gottaffären. Jag hade inte avsett att köpa över ett kilo karameller, men till barnens förtjusning lät jag lagt kort ligga.

Vi gjorde ännu en resa till Paris. Denna gång reste vi tillsammans med barnen. Vi fick bo hos några franska vänner i en villa strax utanför centrum. För barnen var det ett äventyr bara att handla mat på torget. Där fanns allt från märkliga frukter och grönsaker till flådda fårhuvuden och kotarmar. Värdepärens son, som bodde i en lillstuga på tomten, spelade Pink Floyd och psykedelisk musik hela dagarna. En dag fick vi följa med honom till en nöjespark med många häftiga attraktioner. Vi fick till exempel se dödsföraktande motorcyklister köra runt, runt på väggarna inuti en jättestor tunna under öronbedövande motorvrål. Troligen var dock barnens största behållning från det besöket de stora, knallröda knäckäpplen, som de fått att suga på.

På hemvägen från Paris stannade vi några dagar i en by i Elsass. Där kunde vår dotter Lotta få rida på hästar, medan pojkarna spelade boll med de andra barnen i byn. Vi hyrde några rum av borgmästaren i byn. Jag avundades denne hans sätt att tjäna pengar. Han hade ärvt stora fält med mängder av plommonträd på. Fälten hyrde han ut till fårfarmare, som lät sina får beta där. Under två veckor på hösten skulle plommonen skördas. Då avlönade han några män som skötte skörden. De lade ut lakan under träden. Sedan körde de på trädstammarna med traktorer. Plommonen föll ner och fraktades till ett närbeläget brännvinsbränneri. Borgmästaren fick in arrende från fårfarmaren och inkomster från de sålda plommonen. Själv hade han just inte behövt lyfta ett finger. Så skulle man ha det, tänkte jag. Men vid närmare eftertanke insåg jag, att jag nog inte hade blivit lyckligare för det.

På nittitalet var det inte längre aktuellt att resa någonstans med barnen. I stället fick vi resa till barnen. Vår son Carl arbetade under tolv år för SKF i Sydamerika. Därför kom vi att göra åtskilliga resor till Santiago i Chile, till Lima i Peru och slutligen till Buenos Aires i Argentina. Förutom att få umgås med barn och barnbarn, som givetvis var det viktigaste, hann vi också uppleva mycket i dessa länder. Om anarkin i trafiken i Moskva varit svår, var den i dessa städer ännu värre. Om slumområdet i Barcelona varit deprimerande, så fanns det i alla dessa städer ännu värre slumområden. Men det fanns också mycket, som var vackert och intressant.

I Peru gjorde vi en tur med turistbåt runt öar utanför kusten, där vi bland annat fick se kolonier med sjölejon och gamar och en flock delfiner, som slog följe med båten. I Nasca i Chile fick vi från ett litet flygplan se de bilder av djur och annat, som invånarna för mycket länge sedan lagt ut med stenar i rader, kanske för att kommunicera med Solguden. Bilderna är så stora, att de bara kan ses från luften. Hur människorna kunnat räkna ut hur de skulle lägga alla dessa stenar, så att de bildade mönster, är fortfarande en gåta.

Vi gjorde utflykter till havet och hamnstaden Valparaiso och vi åkte på slingrande, smala serpentinvägar till en skidort långt uppe i Anderna. Vi gjorde också en färd upp genom Maipodalen, där vi kunde få se hur välkända viner producerades och få känna hur de smakade.

I Peru fick vi en chans att närmare studera Incafolkets och andra indianfolks kulturer. Vi såg fantastiska textilier och andra sevärda saker på olika museer. Bland annat fanns där bevarat en stor hövdingagrav, där husdjur och tjänare fått följa

med den döde hövdingen till hans nästa rike. Intressantast var dock en resa genom vilda bergstrakter upp till Machu Picho, den gamla men mycket väl bevarade staden från Incatiden. Som europé kände vi oss skamsna på spanjorernas vägnar för all den grymhet och girighet de visat, när de erövrade riket och plundrade det på guldföremål och annat.

I Argentina är det fotboll och tango och kött, som gäller. Vi fick beundra skickliga tangodansare, som uppträdde på restauranger, där vi också kunde avnjuta härligt stora köttbitar. Jag fick också se fotboll av yppersta världsklass. I ett mäktigt stort men fult betongstadion såg jag de två största fotbollslagen, Boca Junior och River Plate, drabba samman. Jag blev nästan lika fascinerad av publiken och dess reaktioner som av spelet på planen. När jag vände mig om såg jag glädje, förtvivlan, besvikelse, strålande lycka, ilska och hat avspegla sig i deras ansikten. Jag såg knutna nävar, händer sträckta mot skyn, människor som hoppade jämfota och fingrar i obscena gester.

Det mest frekvent använda ord som skreks ut var ”puta”, det vill säga hora. Det riktades oftast mot domaren, men också mot motståndarlagets spelare, om de spelat vårdslöst eller maskat. Det skreks också mot det egna lagets spelare, om någon misslyckats med en nedtagning, ett skott eller en passning. Det skreks till och med mot meningsmotståndare på läktaren. Vissa elevens bruk av ordet hora på skolgårdarna har väckt en indignationsstorm i massmedia och bland allmänheten i Sverige. Ett besök på River Plate Stadion i Buenos Aires skulle kanske kunna ge perspektiv på denna företeelse.

Vår yngste son, Martin, bor sedan många år med fru och barn i USA. Vi har därför kommit att i olika omgångar besöka

såväl New York som Minneapolis, dit sonen nu flyttat. Min favoritsysselsättning i främmande städer är att titta på folk. Jag brukar sitta i timmar på något trottoarcafé och studera de människor, som passerar förbi. Jag försöker föreställa mig hur de mår, vad de arbetar med och varför de ser så glada, sorgsna eller stressade ut. I New York var det framför allt i China Town, som jag fann liv och rörelse och kunde beskåda ett myller av intressanta människor och händelser. Martin hade en fotoateljé på Broadway. På gatan utanför blev jag ibland sittande på en trottoarservering. De människor, som passerade där, kom från alla delar av världen. De flesta såg välklädda men sönderstressade ut.

Vi strövade ibland i Central Park i mitten på Manhattan. Sommartid var där fullt av spänstiga joggare. På vintern kunde vi se både skidåkare och skridskoåkare där. En dag fick vi bevittna en samling till synes halvdöda figurer, som stapplade sig fram. Det var eftersläntrarna i New York Maraton, som tog sig i mål. Jag tackade min lyckliga stjärna för att jag inte fått för mig att bevisa något på det sättet.

Martins fru kom från Minneapolis. Vi var där, när parets första dotter döptes. I samband med det gjorde vi en resa genom svenskbygderna i Minnesota. Vi följde samma rutt som Vilhelm Moberg hade cyklat, när han samlade in material för sin trilogi om Utvandrarerna. Ett märkligt möte var med en nittioårig man, som talade god svenska utan att någonsin ha varit i Sverige. Märkligt var också att se en kyrkogård, där samtliga namn på gravstenarna var svenska. På en kulle fick vi också se en skulptur i järn, som föreställde Vilhelm Moberg och hans cykel.

Minnen av tragiska dödsfall

Det jag framför allt minns av vad jag varit med om, är sådana händelser som stått ut och som berört mina känslor. Ofta har det då handlat om olyckor och dödsfall som inträffat i min närhet. Jag hade till exempel en lärarkollega, Olle, som också var min nära vän. Olle hade tre döttrar och en son. För att barnen skulle få det bättre ekonomiskt än vad han själv hade haft det som barn, jobbade Olle kopiöst mycket för att tjäna pengar. Han undervisade lika mycket på övertid som i tjänsten. Vid sidan av lärarjobbet drev han en bokföringsbyrå, granskade deklARATIONER för skattemyndigheten och skrev läroböcker. Det han tjänade investerade han i en stor villa på Västkusten, en stor segelbåt, en lägenhet på Mallorca och en hytte i norska fjällen. Hur han fick tid att utnyttja allt detta vid sidan av allt sitt slit var mig en gåta.

Alla barnen var intresserade av utförsåkning på skidor. Inte minst sonen, Lill-Olle, som ett par år i sträck vann Kalle

Anka Cup i slalom. Grabben var Olles ögonsten, som han var omåttligt stolt över. Han var ovanligt artig och framgångsrik i skolan också. När grabben skulle fylla fjorton år, drabbades Olle av ett dråpslag. Det visade sig, att Lill-Olle led av akut leukemi. På den tiden fanns inget botemedel mot den sjukdomen. Olle fick veta, att grabben bara hade ett år kvar att leva.

Olle visade under detta år en beundransvärd styrka mitt i sorgen. Han arbetade vidare som lärare. När skolklockan ringde ut från en lektion, gick Olle snabbt fram till samma fönster i lärarrummet. Där stod han och lät tårarna rinna nerför kinderna. När det ringde in till nästa lektion torkade han av tårarna, rätade på ryggen och gick in och undervisade. Detta pågick varje skoldag under flera månader.

Jag var närvarande vid begravningen av Olles son. Aldrig, vare sig förr eller senare, har jag sett ett så hämningslöst uttryck för den mest hjärtskärande sorg, som i Olles ansikte, när kistan sänktes i jorden. Olle gav annars ett något känslolohämmat intryck, korrekt och sakligt. Men då brast alla fördämningar.

När jag var åtta år måste jag byta skola. Från att ha haft åtta klasskamrater i en byskola med sammanlagt 22 elever, fick jag flytta till Uddevalla, där jag fick 36 klasskamrater i en skola med 400 elever. Från en liten träbyggnad med gräsmattor och äppleträd runt omkring, hamnade jag i en jättestor stenbyggnad med asfalterad skolgård. Jag hade det jobbigt där till att börja med. Klasskamraterna förstod inte min grova, dalsländska dialekt. På rasterna var jag ofta rädd för de större och starkare pojkarna på skolgården. När jag behövde kissa, sprang jag och ställde mig bland några buskar i parken i

närheten, eftersom pojkarna brukade knuffas på toaletterna. Dessa var dessutom för det mesta smutsiga, äckliga och lukade piss.

Min magister var en ovanligt lång man med en ovanligt lång näsa. Han hette Hamberg och var duktig pistolskytt och sångare. Mot mig var han för det mesta vänlig, även när jag inte gjort läxan ordentligt. Det berodde nog på att min mor också var lärare. Mot andra elever kunde Hamberg vara riktigt elak. Om en elev svarade fel kunde han få en rejäl örfil.

En av de elever, som fått flest örfilar, var Leif. Han var ganska kort och hade en spensligt byggd kropp. Han var som ett kvicksilver hela han med glittrande, ljusblå ögon. Han hade svårt att sitta still och hade ofta små hyss för sig, som uppskattades mer av kamraterna än av Hamberg.

Leifs far var yrkesmilitär. Hans mor var hemmafru. Hon var nog den vackraste kvinna, som jag sett. Dessutom bakade hon väldigt goda bullar, som jag fick smaka på, när jag någon gång följde med Leif hem efter skolan.

En morgon, när jag kom till skolan, såg jag hur Hamberg såg ovanligt allvarlig och sorgsen ut. Han sade, att han hade något mycket tråkigt att tala om för dem. Så berättade han att Leif var död. Jag kunde först inte fatta det, Leif som var så full av liv. När jag till slut fattade vad Hamberg sagt, var det något som liksom brast inom mig. Detta var för hemskt för att vara sant. I stället för morgonbön föreslog Hamberg att de skulle prata om Leif. Men jag kunde inte säga något alls. Jag bara grät.

Efteråt fick jag veta att Leif hade paddlat kanot på Bäveån. Han hade slagit runt med kanoten och inte lyckats ta sig upp igen. Av en kamrat, som varit med när Leif togs iland, fick jag

veta, att Leif då varit alldeles blå i ansiktet. Jag är glad att jag inte fick se Leif sådan. Än idag kan jag fortfarande utan svårighet framkalla bilden av den glada Leif med de glittrande ögonen.

Att sparka boll var det roligaste jag visste. Problemet för mig var, att det inte fanns någon där hemma, som ville sparka boll med mig. Varken syskonen eller de två andra pojkarna i min klass på landet ville spela fotboll. Så jag ställde mig framför en brant bergvägg i trädgården och sparkade till bollen, så att den studsade tillbaka. Jag lekte att jag var Zamora, världens då bästa målvakt, när jag kastade mig och klistrade bollen. Men det var svårt att lura mig själv, så att jag inte i förväg visste var bollen skulle komma.

När jag kommit till Uddevalla, gick jag tillsammans med några kamrater upp till Rimnersvallen för att spela fotboll. Där tränade Kamraternas pojklag två gånger i veckan under ledning av en gammal landslagsspelare, som hette Mårtensson. Vi pojkar såg upp till honom, som till ett högre väsen. Jag tyckte det var underbart att få vara med på hans träningspass. Men glädjen blev kortvarig. Tredje gången jag var där, så blev jag hemskickad av Mårtensson. Jag hade stadiga läderskor med metallstift under och tåskydd av stål. Om jag hade på mig dem när vi spelade, gjorde det för ont i de fötter, som jag råkade träffa. Om jag spelade barfota gjorde det för ont i mina egna fötter. Jag hade fått köpa gymnastikskor att ha i skolgymnastiken. Dem fick jag inte ha utomhus. Och jag ville inte be pappa om pengar till ett par gymnastikskor till. Pappa såg alltid så ledsen och bekymrad ut, när jag bad honom om pengar.

Några år senare hade jag fått ett par riktiga fotbollsskor av min bror Bosse. Jag spelade då med i pojklaget Stuverys IK hemma i Dalsland. Min bästa vän där hette Tore. På sommarlovet och under helgerna cyklade jag ofta de fyra kilometrarna hem till Tore. Tore prenumererade på Rekordmagasinet, så vi låg ofta tillsammans i lillstugan där och läste och pratade om de stora idrottsstjärnorna.

Tores äldre bror Sten var en av stjärnorna i Stuverys A-lag. Han var alltid bussig mot oss och gav oss ibland pengar till godis. Under ett träningspass på fotbollsplanen så segnade Sten plötsligt ner. Han hade fått hjärtslag och dog omedelbart. Han bars hem och lades så småningom i en kista i Lillstugan, där alla kunde ta farväl av honom. Det var första gången jag såg en död människa. Det kändes så tomt och överkligt att se honom ligga där och veta, att han aldrig mer skulle skratta och skoja med oss.

Sorgen och saknaden efter Sten var omätlig. Föräldrarna var sjukliga och Sten var den, som gjort det mesta av arbetet på gården. Nu fick Tore bära en stor del av det ansvaret. Självt hjälpte jag till så ofta jag kunde. Jag lärde mig både mjölka korna och mocka efter dom den sommaren.

I det militära utbildades jag till pjäs- och motorunderofficer. Det hände att vi gav oss iväg på manövrar till skjutfält långt ifrån regementet i Göteborg. En av dessa manövrar förlades till Villingsberg i Närke. För att ta oss dit åkte vi i traktorkolonner. Varje traktor hade bakom sig en släpvagn med bänkar, där det fanns plats för åtta soldater. Bak varje släpvagn fästes en stor haubits, en sorts kanon, som rullade på två stora hjul.

Släpvagnen och kanonen bands samman med ett par fem meter långa lavettben av stål. Dessa sårade man på för att staga kanonen i terrängen, när man skulle skjuta med den.

Jag tjänstgjorde som traktorförare under manövern, som ägde rum vintertid. Det var svårt att hålla värmen och hålla sig vaken timme efter timme på traktorn. Jag fick inte köra i mer än femtio kilometer i timmen och motorljudet var sövande. Ofta lade jag mig framstupa över ratten för att värma mig på motorhuven. Vid ett tillfälle somnade jag till och körde rakt fram i en kurva, ut på en åker. Jag vaknade av att kompisarna på släpvagnen vrålade. Men som tur var hade det inte varit något dike, där jag åkte av, så alla var oskadda om än lite omtumlade av groparna på åkern.

Även för de soldater, som åkte på släpvagnen, var det långtråkigt och sömnigt. För att få lite omväxling hände det, att någon av dem balanserade på lavettbenen ut till kanonen och tillbaka igen under färdens gång. Detta var inte någon ofarlig lek, visade det sig.

I en lång uppförsbacke stannade plötsligt kolonnen. Det som inte fick hända, hade hänt. En av kamraterna på en framförvarande traktor, Sigvard, hade balanserat ut på lavettbenen. Han hade halkat till och hamnat under kanonens hjul. Hans bröstorg pressades sönder och han dog omedelbart.

På nästa rastplats ville befälen ordna en minnesstund. Kaptenen sade några allvarsamma ord. Han bad mig läsa en bön och ta upp en psalm, eftersom han visste att jag var prästson. Det var inte mycket sådant, som jag kunde utantill. Men jag läste Fader vår och ledde kamraternas sång i Härlig är jorden.

Situationen kändes överklig för mig. Jag, som flera år tidigare hade kommit till övertygelsen, att det inte finns någon gud, som kan höra bön eller ingripa i människors liv. Nu stod jag här och läste Fader vår högt. Något överkligt var det också att se kamraternas miner framför mig, medan jag läste bönen. Några av männen såg chockade och sorgsna ut. Det var Sigwards närmaste kamrater. Men det var kusligt att se hur flertalet mannar reagerade. De flesta såg likgiltiga ut. Andra pratade och skrattade. Det verkade, som om de inte hade tagit till sig vad som hänt. Eller kanske var det ett sätt att införa kamraterna visa sig hårda och tuffa. Själv hade jag inte känt Sigvard närmare, men jag kunde inte låta bli att tänka på hur onödigt denna död var och hur smärtsam för hans närmaste i familjen och vänskapskretsen.

Jag var länge lärare i ekonomiska ämnen. Jag hade brukat starta företag på riktigt i de klasser, där jag undervisade. På det sättet lärde sig eleverna praktisk ekonomi under resans gång. Men för dem var nog den hägrande skolresan den viktigaste drivfjädern. De pengar vi tjänade på företaget användes till en resa till någon plats i Europa, som eleverna själva fick välja. Några gånger gick resan till Mallorca, andra resmål var Amsterdam, Hamburg eller London.

Vid en av resorna till London blev det trubbel på hotellet. Några av flickorna hade varit på en pub på kvällen. Där hade de träffat några engelska pojkar, som fått för sig, att de var välkomna upp på flickornas rum efteråt. En stund efter midnatt kom de förväntansfulla pojkarna in på hotellet. De tågade in i ett rum, där de hörde högljudda flickröster. Dessa flickröster blev ännu mer högljudda, när pojkarna kom in. Flickorna skrek som stuckna grisar.

Jag väcktes där jag låg och sov i ett rum på våningen under. Jag rusade upp för att se vad som stod på. Jag var inte den ende, som kom till flickornas rum. I rummet intill låg en grupp tyska manliga elever. Engelsmännen hade tagit fel på rum och tagit sig in i det rum, där de tyska flickorna låg. Tyskarna jagade de engelska pojkarna genom korridorer och trappor tills de slutligen kunde sparka ut inkräktarna på gatan. Under språngmarschen hade man inte bara väckt upp samtliga nattgäster. De engelska pojkarna hade också slitit loss vattenposter från väggarna och sprutat vatten för att försvara sig. Flera rum i bottenvåningen blev översvämmade.

Jag var ju tacksam, att det inte var mina elever, som var inblandade i bråket. Jag gjorde mitt bästa för att trösta den stackars nattportieren, som stod och vred sina händer och jämrade sig. Sedan återgick jag till nattvilan. Efter en stund hördes ett nytt vrål från de tyska flickornas rum. En av flickorna satt som paralyserad av skräck och stirrade på fönstret. Dom är där utanför, jämrade hon sig. Jag försökte lugna henne, eftersom inga tyska ledare syntes till. Jag talade om för henne att hon bara hade drömt. Rummet låg ju på den översta våningen i det höga huset. Dit kunde ingen nå. Hon ville inte tro mig, men hon tystnade i alla fall.

På morgonen därefter fick jag veta, att flickan inte hade drömt. Det var två av pojkarna i min grupp, som hade glömt rumsnyckeln. De hade tagit sig ut genom fönstret i ett annat rum på samma våning. Sedan hade de balanserat på den smala nischen utanför fönstren för att ta sig in genom det öppna fönstret i deras eget rum. När jag hörde detta, blev jag alldeles kall.

Ett år tidigare hade min rektor bett mig följa med på en begravning. Den omkomne var en pojke som hette Ralf. Hans

klass hade efter studentexamen farit ner till Paris för att fira. Där hade Ralf en sen kväll i övermod balanserat på nischen utanför vindsvåningen och ramlat ner på gatan och slagit ihjäl sig. Ralf hade en ensamstående mor. Han hade varit allt för henne. Nyss hade han sjungit om den blomstrande framtid som var hans. Nu hade han ingen framtid alls. Mammans ansikte var liksom upplöst av tårar och hon förmådde inte få fram ett ord vid hans bår. Jag kunde inte säga något som kunnat trösta henne. Det var så obeskrivligt hemskt. Att hennes son skulle dö så ung och så fruktansvärt onödigt.

Tankar om Gud

De oklarheter i den kristna förkunnelsen, som jag som barn grubblade över, lever fortfarande kvar i mig. Jag försökte redan som gymnasist ta reda på vilket stöd kyrkans förkunnelse har i den vetenskapliga forskningen? Jag kom fram till att det vid vår tideräknings början inte funnits någon familj, som motsvarar beskrivningen av Josef och Maria och deras son Jesus. Att beskrivningen av Jesusgestalten troligen gällt en vis man, som levtt långt tidigare. Det Jesus skulle ha sagt, visade sig ha nedtecknats av olika personer bortåt hundra år efter den angivna tidpunkten för hans död. Ingen version av dessa vittnesmål är den andra riktigt lik.

Jag fann också, att det som står i bibeln och som nu används som fundament för kyrkans tro, under årens lopp har skrivits om av olika kyrkofäder. Människor har bestämt vilka urkunder, vilka evangelier eller korantexter, som skulle utgöra grunden för förkunnelsen. Nyligen har man till exempel funnit både ett ursprungligt evangelium och gamla korantexter, som gallrats bort när bibeln respektive koranen sattes

samman. Hade makthavarna valt andra texter som grund för bibeln och koranen, skulle det vara andra ord, som sades vara Guds och Allahs egna. Under 1500-talets reformation kom det kristna budskapet att ändras genom Martin Luther och andra. Därför fann jag, att man omöjligen kan hävda, att det som står i bibeln skulle vara Guds egna ord. Jag kom att reta mig på människor, som trosvisst talade om vad Gud sagt och vad Gud ville.

Jag upprörs av hur grymt människor straffas enligt vissa muslimers sharialagar. Jag känner förtvivlan över påvens makt att förbjuda preventivmedel, aborter och skilsmässor med tanke på att så många människor lider och dör i aids och att många kvinnor dör eller skadas för livet av illegala aborter. Måttet blev rågat när jag hörde presidenten Bush säga i teve, att det var Guds vilja att han skulle anfalla Irak. Jag kan bli rent ut sagt förbannad varje gång jag ser hur Gud hade fått rättfärdiga illgärningar. Särskilt som jag är övertygad om att det inte finns någon Gud.

Jag har aldrig sett någon Gud. Jag känner heller ingen, som har sett någon Gud. När jag talar med troende om detta får jag veta, att Gud inte går att förstå med hjälp av vetenskap eller förnuft. Det är något annat, som krävs, sägs det. Den som visar öppenhet i sinnen och känslor kan bli omvänd och komma till tro. Detta skulle ha skett med ett stort antal människor, för vilka Gud hade uppenbarat sig. Jag läste en avhandling om uppenbarelsen. Det visade sig, att för protestanter är det Gud eller Jesusgestalten, som uppenbara sig. För katolikerna är det däremot jungfru Maria och olika helgon, som uppenbarar sig. Jag finner det därför sannolikt, att dessa uppenbarelsen mer hade sin rot i den påverkan, som människorna utsatts för, än i något faktiskt besök av dessa storheter. I ett teverereportage fick jag se, hur man fick Gud att

uppenbara sig i Livets Ords kyrka. Pastor Ekman gick omkring bland gudstjänstbesökarna och drämde till dem med handen på axeln, så att de föll omkull. Det var Gud, som hade slagit dem till marken, fick de veta. Uppenbarelser av det slaget ser jag knappast som något bevis på Guds existens.

Jag tror alltså inte, att det existerar någon sådan Gud, som de stora religionerna bygger sin tro på. Jag tror att Gud och livet efter detta är påfund av människor. En förklaring till dessa påfund fann jag hos den franske lantprästen Jean Meslier, som levde på 1700-talet. Denne omvände sig till ateismen och skrev i sina memoarer, att *"religionen är ett påfund av de rika i syfte att förtrycka de fattiga och göra dem maktlösa"*.

Jag finner mycket, som tyder på att Meslier hade rätt. Jag tänker till exempel på inledningen till syndabekännelsen: "Jag fattig, syndig människa, som med synd född" eller på Luthers förklaring till ett av Guds bud: "Vi skola frukta och älska Gud, så att vi icke förakta eller förtörna våra föräldrar och herrar, utan hålla dem i vördnad, tjäna dem, lyda dem, älska dem och hava dem för ögonen." Eller löftena om en evig lycka i paradiset för den som tror på Gud och följer hans bud. Eller hotet om en evig pina i det brinnande gehenna för de trolösa. Med helvetet som piska och himlen som morot formades undersåtar, som utan att knota gav sina pengar och sina liv i herrarnas krig. Så formades också en arbetarklass, som ödmjukt slet för svältlöner i förhoppningen om den pie in the sky, som Joe Hill diktade om.

Jag har också insett, att det just var genom löftena om himlen och hoten om helvetet, som de stora trossamfunden kunnat växa till och få så många anhängare. Människorna vågade inte annat än att tro på den Gud som kyrkorna utmålade. Ju fler medlemmar som kunde knytas till de stora

religionerna, ju mer av makt och rikedom samlades hos de religiösa ledarna och de världsliga herrar, som stödde dem. Man kunde kräva ut kyrkoskatt. Man fick pengar genom kollektor, gåvor och testamenten, som gavs för att givarna skulle komma i ett bättre läge inför evigheten. Genom otaliga religionskrig har segrare kunnat tillskansa sig landområden och andra rikedomar. Mängder av människoliv offras och har offerats i dessa krig. Ännu fler människor har åsamkats svåra umbäranden och ett namnlöst lidande.

När jag läste några av de stora arbetarförfattarnas böcker insåg jag, att de världsliga herrarna på lägre nivåer också kunnat berika sig genom moroten och piskan. Godsägare, brukspatroner och andra arbetsgivare har kunnat dra fördel av att deras anställda hållits i tukt och herrans förmaning av kyrkan. Dygder som flit, förnöjsamhet och lydnad har präglats in i arbetarna. Arbetsgivarna har sluppit krav på högre löner och bättre arbetsmiljö så länge ingen facklig verksamhet fungerat, som kunnat värna de anställdas intressen.

Ju mer jag försökt att tränga in i dessa frågor, desto mer övertygad har jag blivit om sanningen i Mesliers uppfattning, att religionerna är påfund av de rika i syfte att förtrycka de fattiga. Jag har också själv upplevt hur religionen gjort livet svårare för människor. Jag minns hur jag som barn var rädd för Gud och rädd för att hamna i helvetet. Jag minns också hur Annastinas farfar led av svåra plågor under sitt sista år i livet. Under ett långt arbetsliv hade denne varit socialist och ateist. Men inför den annalkande döden greps han av ångest. Den religiösa hjärntvätt, som han som barn hade utsatts för i hemmet och i skolan, kom nu upp till ytan igen. Han fick för sig, att hans svåra lidanden var det straff, som han fått av Gud för sina synders skull. Han kände ångest för vad som skulle hända med honom i livet efter detta, eftersom han inte hade trott på Gud. Han led svårt av detta och lät sig inte lugnas.

Människor har i alla tider kunnat känna stöd och trygghet i tillbedjan av solgudar, regngudar, trägudar, stengudar och Asagudar. Vi vet nu att några sådana gudar inte fanns. Gud har skapats av människor. Det är inte tvärtom. Miljontals människor kan idag finna stöd och trygghet i tillbedjan av Gud. Trots att denna Gud inte finns. Jag är övertygad om att de stora religionerna bygger på två lögner: Lögnen att det finns en Gud och lögnen att det finns ett liv efter detta. Jag är trygg i min visshet, att det inte finns något liv efter detta. Att det bara finns en evig sömn.

Tankar om politiken

Jag har aldrig varit medlem i något politiskt parti. Fram till sextitalet var jag inte heller särskilt intresserad av politiska frågor. Första gångerna jag röstade lade jag min röst på högerpartiet. Det är något som jag senare kommit att skämmas lite för. Mina föräldrar prenumererade på Svenska Dagbladet och Göteborgs Morgonpost. De röstade borgerligt i likhet med de flesta andra inom prästerskapet. Socialisternas negativa inställning till det kyrkliga avskräckte dem. Själv tog jag intryck av mina föräldrars inställning och det jag läste i de båda högertidningarna. Dessa intryck förstärktes under mina studier på Handelshögskolan. Där betraktades allt som liknade socialism som något som katten hade släpat in.

Vändpunkten kom när jag hamnade i diskussioner med några av mina första lärarkandidater. Jag tvingades inse hur ofreflekterad min syn på samhället varit. 68-vågen med Vietnamkriget bidrog till min omvändelse. Jag kom att minnas det armod jag fann i de statarfamiljer, som jag som barn kom i kontakt. De tandlösa leendena, de magra barnen, de utslitna

kläderna, det torftiga bohaget osv. Fattigdomen är inte lika iögonenfallande idag, men i mängder av familjer har man inte råd att laga tänderna, köpa nya kläder, äta näringsriktig mat, köpa ut mediciner eller låta barnen gå på bio eller följa med på skolresor.

Jag kom att fundera över vilka funktioner som samhället har, vilka som behöver samhället och vilka som inte behöver det. Den frågan är lika aktuell för mig idag som den var på sextitalet. Jag inser att det är de svaga, som behöver samhällets skyddsnät. De som själva inte kan betala sådant som hyra, sjukvård eller tandvård. De starka, de friska och de rika behöver inte samhällets skyddsnät. De klarar sig bra ändå. Men samhällets skyddsnät kostar pengar. Pengar som kommer från medborgarnas skatter. Det borde vara en självklarhet att det främst är de starka, de som har pengar, som ska bidra till samhällets skyddsnät. Men för många av dessa verkar det inte vara någon självklarhet. De vill inte dela med sig av sin välfärd.

De kan väl tänka sig att bidra till samhällets utgifter för kommunikationer och försvar. Men när det kommer till det samhällets skyddsnät, som de inte tror att de kommer att behöva, är villigheten att betala inte så stor. Genom "sina" borgerliga partier kräver de därför lägre skatter och minskade utgifter för den sociala välfärden. Många vill också minska samhällets betydelse genom att sälja ut framgångsrika, gemensamt ägda företag och låta viktiga samhällsfunktioner som skola och vård privatiseras. Allt för att skapa utrymme för privata vinstintressen.

Som jag uppfattar det så är skiljelinjen mellan de högerinriktade politiska partierna och de övriga just frågan om samhällets roll och synen på solidaritet. De krafter som vill

minska samhällets betydelse har länge varit på frammarsch, inte bara i vårt land. Egoismen tränger undan solidariteten litet varstans i världen. Obamas försök att ge 40 miljoner amerikaner en allmän sjukförsäkring möter till exempel fortsatt starkt motstånd. De som redan har sin sjukvård säkrad är oroliga för att den försämras om alla andra också får tillgång till sjukvård. Det märkliga är att främst bland opponenterna mot solidariteten står de mäktiga högergrupper, som kallar sig kristna. De verkar lika ovilliga att ta till sig Bergspredikans kärleksbudskap som vetenskapens rön om jordens och mänsklighetens uppkomst. Allmosor och soppkök för de fattiga kan de tänka sig, men inte något skattefinansierat skyddsnät.

Efteråt har jag funnit det märkligt att mina föräldrar valde att stödja de konservativa skattesänkarpartierna med sina röster. Trots att de själva brottades med ekonomiska problem var de alltid generösa mot de fattiga, både genom gåvor i den egna församlingen och genom hjälporganisationer till fattiga i uländer. De tog verkligen Bergspredikans kärleksbudskap på allvar. Likväl kom de att stödja de politiker, som motarbetade solidariteten i samhället.

Jag upplever att vi nu fått en olustig vändning i den svenska partipolitiken. I flera teveprogram under valrörelsen 2006 redogjordes för hur folkpartiet kopierade det danska Venstrepartiets framgångsrecept. Detta gick ut på att man skulle låta valtaktiken överordnas ideologin. Man skulle ställa krav på svaga grupper. Man skulle använda sig av en 80/20 taktik. De många väljarna skulle strykas medhårs på bekostnad av de få och röstsvaga. De många hade arbete. De skulle få skattelättnader. De få var de arbetslösa. De skulle få försämrade a-kassa. De få var de sjuka. De skulle få försämrade sjukersättning.

De få var de kriminella. De skulle få strängare straff. De få var invandrarna. På dem skulle man ställa strängare krav.

Breda väljargrupper fann att de själva gynnades av denna politik. De röstade följaktligen på något borgerligt parti och Alliansen fick regeringsmakten. Nedmonteringen av samhällets stöd till de små och svaga grupperna kunde starta. Egoismen vann en knockoutseger över solidariteten. Dessvärre har socialdemokraterna signalerat att de också är benägna att överge många av sina traditionella värderingar och låta klyftorna i samhället öka för att kunna återta regeringsmakten. En sådan utveckling upplever jag som frustrerande och djupt olycklig.

I linje med egoismens seger över solidariteten ligger också det kortsiktigas seger över det långsiktiga. Det är lättare att engagera sig i frågor som gäller den egna ekonomin och tryggheten än om de ödesfrågor, som avgör barnens och barnbarnens framtid. Med undantag för Miljöpartiet väljer därför de politiska partierna att undvika att föra fram de impopulära förslag, som är nödvändiga för att undvika framtida katastrofer. Man vågar inte föreslå de åtgärder, som krävs för att hejda växthuseffekten och klimatförändringarna. Man förespråkar en utveckling av ny kärnkraft, trots att en sådan drastiskt kommer att minska resurserna för utveckling av förnybara energikällor och medföra stora risker för kommande generationer.

Vi kan vara glada för att vi lever i ett fritt och demokratiskt land. Men hur demokratiskt är det egentligen? Visst har alla medborgare var sin röst vid de politiska valen. Frågan är dock hur dessa röster formas. Vad och vem påverkar hur

man röstar. Alla bildar sig väl en uppfattning om de politiska partierna på grund av den information om dem som de fått, inte minst genom massmedia. Landets dagstidningar har i stort sett antingen borgerlig eller socialdemokratisk färg. Att hoppas att dessa inför valen skulle ge en objektiv information om partiernas politik är givetvis inte rimligt. Alla framställer de egna partierna i en positiv dager och motståndarna i en negativ dager. Detta gäller inte bara vad som skrivs på ledarsidorna utan också vad man väljer att publicera på debattsidorna, i rubriker och bildmaterial. Detta skulle kanske inte vara något stort problem om det rådde jämvikt när det gäller tillgången till massmedia mellan de båda blocken. Men så är det inte. Omkring 80 % av all dagspress är borgerlig. Ägarna till de tre stora tidningskoncernerna Bonniers, Hjärnes och Skipsteds styr agendan för den politiska debatten och serverar läsarna den information, som gagnar deras närstående, högerinriktade partier. Som exempel kan nämnas att skolministern Björklund, som saknar såväl teoretisk utbildning för och erfarenhet av arbete i skolan, fått publicera ett tjugotal artiklar på debattsidan i Dagens Nyheter. Denna sida sätter mer än något annat agendan för samhällsdebatten, eftersom den regelmässigt följs upp i tevesofforna och nyheterna i radio och teve.

Rättvisan i valen påverkas också av röstningsbenägenheten i olika samhällsskikt. De starka är benägna att delta i valet för att försvara sin välfärd. De som mest behöver samhällets skyddsnät är mindre benägna att rösta. Många sjuka, arbetslösa och invandrare blir soffliggare för att de saknar ork, kunskaper och vana vid allmänna val. De stöder därför inte med sina röster de vänsterpartier, som värnar om en solidarisk fördelningspolitik. Genom att inte rösta på de partier vars politik gynnar dem, stöder de indirekt de partier, som genom skattesänkningar vill minska samhällets resurser för att skapa skyddsnät.

Valutgången är ett uttryck för folkviljan sägs det. Jag tillåter mig att tvivla på sanningshalten i detta uttalande. Men jag har inga konkreta förslag att komma med för hur man ska komma tillrätta med obalansen i makten över massmedia eller obalansen i människors benägenhet att rösta.

Tankar om skolan

Jag har levt i skolan som elev och som lärare i sextio år. Skolan har också varit och är fortfarande mitt dominerande fritidsintresse. Mitt engagemang i skolfrågor bottnar i de erfarenheter, som jag gjort under dessa sextio år. Som elev på fyrtioalet var jag mestadels uttråkad under lektionerna, som med få undantag följde mallen förhör av läxa och genomgång av ny läxa. Under förhören var jag alltid ängslig för att bli ertappad med att inte ha gjort läxan. Under genomgångarna orkade jag sällan lyssna på lärarna någon längre stund. Det blev ofta så långsamt och omständligt att mina tankar flydde bort. Ett halvt öra måste dock alltid vara öppet eftersom jag riskerade att få en fråga. Jag överöstes med information som jag sällan fann intressant. Mestadels var jag passiv, ängslig och uttråkad som elev. Minnet av detta har bidragit till att jag senare i livet velat arbeta för förbättringar i skolan.

Men det var först vid mitt möte med de strömlösa eleverna, som jag insåg nödvändigheten av att förbättra undervisningen. Jag kom att som metodiklektor bevista ca 5 000 lektioner,

som hölls av lärarkandidater. Jag satt vid sidan om eleverna och iakttog dem och deras reaktioner på den undervisning de fick. Efteråt diskuterade jag med handledare och kandidat hur lektionen gått, vad som var bra och vad som kunde förbättras. På sextitalet var det katederundervisning som gällde. Kandidaternas handledare var inte vana vid några andra lektionsin-slag. Jag fann vanligen att några elever slutade att lyssna på kandidaten redan efter ett par minuter. När halva lektionen gått kunde närmare hälften av eleverna ha slutat lyssna. Efter lektionen kunde flera elever inte ens redogöra för något, som lektionen handlade om. Kandidaten ansåg dock vanligen att eleverna varit bra med på lektionen. Hon vände sig till den mera betygsmedvetna delen i klassen som räckte upp handen och svarade på frågor. Resten av eleverna avskärmade hon.

Uttrycket strömlösa elever hämtade jag från de första försöken med lektioner i datasalar. Varje elev hade framför sig en liten monitor. På den skulle läraren mata in uppgifter och information genom sin central på katedern som var hopkopplad med elevernas monitorer. Vid ett tillfälle hade någon dragit ut en elkontakt. Läraren jobbade länge för fullt med att mata in information och uppgifter till eleverna, innan hann upptäckte att deras skärmar var släckta. Vad jag såg under vanliga katederlektioner påminde om denna datorlektion. Läraren matade eleverna med information men många av dessa hade sina mottagare släckta. De var strömlösa.

Den lärdom jag drog av otaliga sådana observationer var att det är stor skillnad mellan utläring och inläring. För att eleverna ska lära måste de aktivt ta emot och bearbeta den information de får. För att eleverna ska vilja och kunna ta till sig den information de får krävs att de får vissa förutsättningar. Under de många timmar, som jag studerat elevernas arbete, har jag kommit fram till att det är nödvändigt att eleverna

får den tid att tänka som de behöver. Lärarens förmedling av kunskaper är lika svår och går lika fort för alla elever. För vissa är det för lätt och går för sakta, för andra är det för svårt och går för fort. Det är också viktigt att eleverna finner att det de lär sig är meningsfullt för dem. Annars finner de ingen anledning att anstränga sig. Viktigt är också att skolarbetet blir omväxlande och stimulerande. Uttråkade elever orkar inte ta till sig kunskaperna. Viktigast av allt är dock att de lyckas lära och får uppskattning för det. Genom de graderade betygen får många elever klart för sig att de är misslyckade. Efter en tids ansträngningar inser de, att de aldrig kommer att kunna få några bra betyg. Då slutar de att anstränga sig.

De kunskapsbrister hos de skolsvaga eleverna som man nu konstaterat, beror bara marginellt på brister i lärarnas ämneskunskaper, det vill säga på utläringen. Det är i elevernas förutsättningar att kunna ta till sig undervisningen det brister, det vill säga i inläringen.

Därför blir jag frustrerad av den vändning, som skolpolitiken nu, 2010, tagit. Vid försöken att råda bot på de konstaterade kunskapsbristerna i skolan fokuserar regeringen på utläringen i stället för på inläringen. Skolministern har talat sig varm för en gammeldags kunskapsförmedling i helklass. Ett arbetssätt, som försämrar lärarnas möjligheter att låta alla elever tänka i egen takt, vilket särskilt drabbar de skolsvaga eleverna. I den nya lärarutbildningen ska fördjupningen av ämneskunskaperna få 90% av studietiden, trots att ämneskunskaper till stor del är färskvara som glöms bort eller blir förlegad. Detta sker på bekostnad av den tid, som kandidaterna skulle behöva för att kunna ge sina elever de förutsättningar de behöver och kunna fatta och verkställa bra beslut i undervisningen. Det vill säga lärarens hantverk.

Man fokuserar också mer på hur man ska mäta kunskap i stället för på hur man ska skapa kunskap. Eleven blir ju inte längre ju oftare hon mäter sin längd. Lika lite lär hon sig mer ju oftare hennes kunskaper mäts genom betygsprov. Ju mer dessa prov är knutna till detaljerade kursplaner och graderade betyg, desto svårare får lärarna att ge eleverna en stimulerande och för dem meningsfull undervisning.

Allvarligast är dock att betygen nu ges större vikt genom att de tidigareläggs och får fler betygssteg. Betygen blir än mer förödande för de skolsvaga elever, som misslyckas och aldrig känner sig uppskattade i skolan. De som inte förstår eller hinner följa med i det som läraren säger. De som varken får hjälp eller arbetsro att läsa läxorna i hemmet. De som tvingas att ideligen delta i betygsprov på sådant, som de inte hunnit eller kunnat lära sig. De som längleds under för dem meningslösa lektioner. De som därför skolkar eller stökar till det i klassen. De som vet att de aldrig kan få de goda betyg, som krävs för att få bra jobb. Många av dessa elever mister sin framtidstro, får ångest, skär sig eller hamnar i drogmissbruk, kriminalitet eller prostitution. Det är ingen tillfällighet att elever med låga betyg löper nio gånger så stor risk att hamna i kriminalitet eller att det är tre gånger så stor sannolikhet för att elever med låga betyg ska begå självmord. Allt enligt Socialstyrelsens statistik.

Skolministern säger sig vara mest bekymrad för de skolsvaga elevernas dåliga resultat. För att råda bot på detta vill han se hårdare tag. Hårdare krav, mer betyg, ordningsbetyg, bestraffning av skolkare och deras föräldrar, kvarsittning, förflyttning, avstängning osv. Åtgärder, som ingalunda gör att dessa elever lär sig mera. Men åtgärder, som får dem att vantrivas än mer i skolan. Åtgärder, som dock flertalet föräldrar kan tycka om, eftersom det inte är deras barn som drabbas.

Även i skolpolitiken följer man den 80/20 taktik, som jag skrev om i föregående avsnitt. Det vill säga att folkpartiet vill hålla sig väl med 80% av väljarna på bekostnad av övriga 20%.

Skolministern förnekar att betygssorteringen har dessa negativa effekter för de skolsvaga eleverna. Han tror och han tycker i stället för att ta reda på hur det förhåller sig. Han lutar sig mot sin favoritpedagog, betygsivraren Bo Sundblad. Vid folkpartiets tevesända konferens om skolan framträdde denne och förkunnade, att det var orimligt att påstå, att skolsvaga elever tar skada av att bli betygsstämplade. Betygen skulle enligt honom bara vara en mätare på hur bra skolan är. Denne pedagog hade aldrig sett det jag otaliga gånger har fått bevittna, när elever får tillbaka sina betygsprov. De tårfyllda ögonen, de darrande underläpparna, hopplösheten och den tillkämpade likgiltigheten i blickar och kroppshållning. Den förtvivlan eleverna kände hade knappast med skolans försämrade rykte att göra.

Skolministern lät avbryta de lovande försöken med slopade timplaner innan försöken hunnit utvärderas. De strikta timplanerna försvårar ämnesöverskridande projektarbeten och en undervisning, som strävar mot läroplanens ämnesövergripande mål. Avgränsningen av skolarbetet till fristående läroämnen medför lätt en fokusering på lärarens förmedling av faktakunskaper. Det vill säga en undervisning lika enformig och tråkig som den jag råkade ut för på fyrtiotalet. Skolministern har uppenbart inte sett till elevernas bästa, när han fattat dessa beslut, trots att det är vad Barnkonventionen ålägger honom. Troligare är att han låtit sig påverkas av akademiska lärare och lobbyister från lärarnas ämnesföreningar.

Resultatet av denna förlegade syn på kunskapen och betygen visar sig. Skolkuratorer och skolsköterskor larmar om

stressjukdomar hos elever, som till och med kan ta extacy-tabletter för att orka läsa till proven. Än värre är det för de många skolsvaga elever, som lämnar skolan utan framtidstro och med knäckta självförtroenden. Elever, som lätt hamnar på ett sluttande plan i livet.

Samhället, föräldrarna och arbetsgivarna vill väl se friska eleverna lämna skolan med goda kunskaper men också med gott självförtroende och god förmåga till kreativt skapande, samarbete, kritiskt tänkande och ansvarstagande. En skola fokuserad på mätbara faktakunskaper, kunskapsförmedling och betygskonkurrens klarar inte av att lämna sådana elever ifrån sig.

Tankar om mina föräldrar

Ett par veckor före slutet vistades pappa i vår sommarstuga i Småland. Hans favoritsysselsättning var att sitta i lövskuggan på altanen och se hur måsarna flög omkring och då och då dök ner under den solglittrande vattenytan för att fånga en fisk. Han sög på sin cigarill och gladde sig åt barnbarnens lek och glam. Gång på gång intygade han med eftertryck hur utmärkt han mådde. Det lät som en besvärjelse, som han nog riktade mer mot sig själv än mot mig, som satt bredvid. Vid hans senaste besök på sjukhuset hade en ung läkarvikarie varnat honom för att hjärtat inte fungerade riktigt som det skulle. Denna information ville pappa inte ta till sig. Han kom gång efter annan tillbaka till sin förtrytelse över unga läkarglopar, som inte begrep sig på någonting.

Några dagar efter det att pappa återvänt hem, fick jag ett tackkort från honom. Där stod bara "Jag mår utmärkt!!", utmärkt understruket med tre streck. Pappa hade alltid försökt att skydda mamma och oss barn från information, som kunde oroa oss eller göra oss ledsna. Hans stora ekonomiska

svårigheter hade han till exempel hållit för sig själv. När han ett antal år tidigare hade lidit av en svår depression och blivit inlagd på sjukhus, visade det sig att han hade buntar med obetalda räkningar i en låda och var helt konkursmässig.

Samma dag som jag fått tackkortet i min hand, ringde mamma och talade om, att pappa hade fått en hjärtinfarkt och låg på Vänersborgs lasarett. Jag åkte efter någon dag dit och besökte honom. Pappa låg då med en respiratorslang i munnen och slangar från droppflaskor instuckna i armarna. Han nickade matt men glatt, när han fick se mig. För att låta påskina att det egentligen inte var så farligt med honom, klämde han i allt vad han orkade i handslaget. Det skulle han nog inte ha gjort, för varningslampor började blinka ovanför hans huvud. En sjuksyster kom snabbt in och sade till mig, att pappa nog inte orkade med mer av besök den dagen. Någon dag senare avled han.

En vecka senare bar jag och mina tre bröder hans kista fram till graven och sänkte ner den. Efter jordfästningen skedde en samling i skolans matsal. Dit kom mer än hundra vänner och församlingsbor och många uttryckte sin tacksamhet och beundran för pappas insatser som själavårdare och som glädjespridare med sin fiol. För mig betydde alla dessa bevis på uppskattning och deltagande mycket mer än jag hade förväntat mig. Jag kände då mer av glädje och stolthet å pappas vägnar än av sorg.

Denna glädje och stolthet kom dock att blandas med medlidande och dåligt samvete. Jag tänkte på hur svårt livet varit för pappa på många sätt. Den dåliga ekonomin hade alltid varit ett gissel för honom. Vad detta konkret kunde innebära för honom, kan exemplifieras med hans skor. Skor var dyra. Skor blev slitna, när det enda sättet att ta sig fram

var att gå. I kyrkan måste han ha hela och välputsade skor till prästskruden. Detta förklarar det våldsamma och mycket sällsynta vredesutbrott han fick, när hembiträdet Lydia hade råkat putsa hans nya fin skor med spissvärta i stället för med skokräm. Inspektorskan Hasselberg på Ellenö gård berättade för mig om ett sjukbesök, som pappa gjort hos henne. Hon hade då lagt märke till, att han inte hade några skor på fötterna. Han hade vandrat flera kilometer med fötterna i ett par sockar, som var direkt nedstoppade i ett par gummigaloscher. Det behövs inte mycket fantasi för att inse, att detta inte bara gjort ont i fötterna.

Något som också tyngde pappa, var hans yrkesval. Självt hade han velat bli läkare, men hans far, som själv var läkare, hade bestämt avrått honom från denna bana. I stället läste han snabbt in en filosofie magisterexamen och tog tjänst som folkhögskollärare på en mindre ort i Värmland. Väl där övertalades han av mamma och min farmor att byta bana och bli präst. Att mamma ville det, hade sannolikt mest med status att göra. Att farmor ville det hade med hennes djupa fromhet att göra. Foglig som han var hade han rest till Uppsala och på rekordfart läst in en teologie kandidatexamen och kvalificerat sig för prästyrket.

Så småningom fick han tjänst som kyrkoherde i ett par mindre landsortsförsamlingar i Dalsland. Kyrkobesökarna var till största delen bönder, som hade svårt att följa med i hans minutiöst förberedda men mycket teoretiska och abstrakta predikningar. Bristen på gensvar från bönderna plågade honom. Värre än så var nog bristen på gensvar från den Gud, som han var satt att tjäna. Hans utpräglad intellektuella läggning hade troligen bidragit till tvivel i den gudstro, som hans ämbete vilade på. Tvivel, som måste innebära en frustration i en yrkesverksamhet, där han varje söndag måste läsa trosbekännelsen högt i sina två församlingar.

Varje söndag tjänstgjorde pappa i två församlingar. När han kom hem efter den andra gudstjänsten, var han helt utmattad. Han frös och huttrade, trots att det var varmt i huset. Det enda, som kunde skingra hans mentala trötthet, var att spela kortspelet femhundra med något av oss barn. Under hela min uppväxttid hörde jag aldrig pappa tala med mig om Gud eller Jesus eller något annat, som hade med tron att göra. Han bad heller aldrig någon bordsbön eller annan bön hemma, om inte mamma var närvarande. Däremot berättade han ibland en historia, som han själv småskrattade åt varje gång. Det gällde prostens, som förmanade sina söner: ”Ni får inte skämta om det heliga, pojkar, hur löjligt det än är.”

När jag tänkte tillbaka på pappas liv, fick jag dåligt samvete för att jag inte gjort mer för att lätta upp tillvaron för honom. Att jag så sällan skrev några rader eller telefonerade till honom. Jag hade väl inte tyckt mig hinna med det, när jobbet och familjen tog det mesta av min tid. Eller hade det bara inte blivit av. Jag lär inte vara ensam om att för sent ha insett hur viktigt det är att ge släkt och vänner den kontakt och den uppmuntran, som de behöver. Och hur fel det är att låta bekvämligheten övertala sig att man inte har tid eller ork för det.

Sent en kväll på våren 1977 ringde det på min telefon. Det var en sköterska på långvården i Uddevalla, som meddelade att mamma nu var så svag, att hon troligen inte hade många timmar kvar att leva. Jag låg då sjuk i influensa i Göteborg. Min bil var inlämnad på verkstad. Jag kände, att jag trots detta borde försöka ta mig iväg till hennes dödsbädd. Men jag orkade inte. Sköterskan tröstade mig med att mamma nu låg i dvala och knappast skulle märka om jag var där eller inte.

Men det kändes ändå fel och under många år därefter ångrade jag, att jag inte i alla fall hade ringt efter en taxibil, som kunde ha kört mig till Uddevalla. Då hade jag kunnat sitta vid hennes sida, när livet lämnade henne.

Morgonen därefter ringde sköterskan igen och talade om att mamma hade avlidit. Det var ju väntat, och jag överfölls inte av några särskilda känslor just då. Jag var också rätt trött, eftersom jag legat vaken större delen av natten och tänkt på mamma och mitt förhållande till henne.

Mamma hade inte varit någon god mor, som givit mig den värme och trygghet, som ett barn behöver. Tvärtom hade jag känt mig otrygg, när hon var i närheten. Jag undvek då om möjligt att visa mig. Jag tyckte mig förstå, att mamma helst ville att jag varken syntes eller hördes. Jag var alltid ängslig att jag skulle ha gjort något galet, något som kunde få henne att tala ovänligt till mig med den hårda och snäsiga rösten. Jag ville så gärna att hon skulle tala till mig med den glada och varma röst, som hon också kunde ha. Och att hon skulle se på mig med sin varma blick och sitt älskvärda leende. Men det hände inte så ofta.

Efter mammas död berättade hembiträdet Lydia, som varit min fasta punkt i tillvaron under de första levnadsåren, att hon inte någon gång hade sett mamma ta upp mig i sin famn eller krama mig. Själv kunde jag inte erinra mig, att hon någon gång stoppat om mig eller kramat mig, när jag skulle somna på kvällen. Hon brukade ibland sitta på en stol i barnkammaren och höra på när vi barn läste aftonbön.

Men en gång satte sig mamma på min sängkant och talat milt till mig. Jag var då i tolvårsåldern. Anledningen till samtalet var att jag hade stulit en tia ur pappas plånbok. Jag hade

spelat fotboll med några grabbar på berget intill. Jag hade då råkat sparka till bollen så hårt och snett, att den flög iväg ner i Bäveån. Den flöt iväg och försvann. Jag lovade då, att jag skulle skaffa en ny fotboll. Men en fyrans fotboll med blåsa kostade minst en tia. Jag vågade inte be mina föräldrar om så mycket pengar. Men jag måste ju skaffa dem på något sätt.

En dag, när pappa skulle vila middag, hade han vikt sina byxor över en stolsrygg. Jag fick då ett infall och lirkade i smyg ut en tia ur pappas plånbok, som stack fram ur bakfickan.

Pappa upptäckte senare, att det fattades en tia. Jag sade mig inte veta någonting om detta, när jag tillfrågades. Men på kvällen satte sig mamma ovanlighetens skull vid min sängkant och talade milt till mig. Hon frågade, om det inte var något, som jag ville berätta för henne. Då kunde jag inte neka längre. Jag föll i gråt och erkände. Så fort jag hade gjort det, ändrades tonen i mammas röst, som blev hård och förmanande. Jag måste nu be både pappa och Gud om förlåtelse för att jag inte bara hade stulit utan också hade ljugit för dem. Men märkligt nog fick jag behålla tian, sedan jag hade berättat vad jag skulle ha den till.

Familjens ekonomi var ju ansträngd. Detta berodde främst på sex barn, som alla gick igenom läroverket och tog studenten i en tid, då man måste betala terminsavgifter men varken fick barnbidrag eller fria läroböcker eller fri skollunch. När jag i folkskolan hade fått beröm av syfröken för mina korsstyggn, såg mamma där en lösning, som kunde minska kostnaderna för barnens skolgång. Hon ägnade avsevärd tid åt att förklara för mig hur trevligt och nyttigt och lönsamt det skulle vara att vara skraddare. Och att jag i så fall skulle slippa en massa läxor och lektioner, som jag fann så tråkiga. Men någon skraddare blev det nu inte av mig.

Psykologer har uttalat sig om vikten av att barn talar ut med sina föräldrar om oförrätter och annat innan det är för sent. Jag hade aldrig vågat ställa mamma till svars för bris-terna i hennes moderskap. Och efteråt var jag glad att jag inte hade gjort det. Ju mer jag kommit att tänka på mamma och hennes liv, desto mer hade dessa tankar kommit att präglas av förståelse och till och med ömhet.

Mamma och pappa passade inte särskilt bra ihop. Mamma var lätt och rörlig, ville gärna promenera eller åka skidor. Pappa motionerade ogärna i onödan. När de någon gång var ute och gick tillsammans, gick mamma med lätta steg några meter framför pappa, som kom tungt lufsande efter. Mamma hade gröna fingrar och älskade sina blomsterrabatter. Pappa hade som barn tvingats lära sig namnen på alla växter på latin och avskydde därefter trädgårdsarbete i hela sitt liv. Mamma hade lätt att bli irriterad och snäsig. Pappa var lugn och eftersinnande och fällde aldrig några hårda ord. Mamma läste ofta skönlitterära böcker. Det gjorde pappa sällan. Det enda intresse som förenade dem, förutom ansvaret för barnen, var musiken.

Pappa var en mycket skicklig violinist. Han framträdde bland annat i radio med ett eget folkmusikprogram. Mamma beundrade hans skicklighet och hon kunde själv ackompanjera honom på piano. Tillsammans gav de ibland konserter med en populärklassisk repertoar.

Det äktenskapliga samlivet blev dock en allvarlig källa till irritation dem emellan. Avsaknaden av preventivmedel, gammalmoraliska föreställningar och kunskapsbrister lade hinder för ett lustfyllt samliv. Den ena graviditeten följde i snabb takt på den andra.

När Mamma var 37 år hade hon fött sex barn, varav ett dog strax efter födseln, och fått två missfall. Familjens ekonomi

var usel och de beslöt sig för att det inte skulle bli några fler barn. Därför fick det inte heller bli något mer samliv. Vid ett tillfälle kom de att göra avsteg från det beslut de tagit. Efter ett lyckat konsertframträdande tre år senare hamnade de i samma säng igen. Resultatet blev att jag kom till, lite så där på sladden. Detta berättade pappa för mig vid ett tillfälle, när han för ovanlighetens skull tagit sig något glas för mycket.

Att det kom ett sladdbarn blev en svår missräkning för mamma. Jag har ibland funderat över om detta var anledningen till att hon hade så svårt att visa mig vanlig moderskärlek. Men mina syskon sade sig inte heller ha fått del av så mycket sådan moderskärlek. Så det måste finnas andra förklaringar. Ju mer jag tänkte på detta, ju fler sådana förklaringar fann jag. Mamma fick tidigt svåra sömnproblem. Hon åt starka sömntabletter. Långt efter menopausen led hon av kraftiga nattsvettningar. Jag minns, att jag ibland sett klädstreck i hennes sovrum, där det hängt flera nattlinnen, som varit genomvåta av svett. Hon måste ha varit mycket trött under dagarna. Så trött att hon knappt orkat med sig själv och sitt arbete, än mindre kraven från make och barn.

När jag kom att tänka på den arbetsbelastning, som mamma haft under mina barnaår, fick jag än mer förståelse för att hon inte kunnat vara den mor för mig, som jag velat ha. För att få ekonomin att gå ihop var mamma tvungen att utöva sitt yrke som lärare. Sex dagar i veckan undervisade hon i hjälpklasser med stökiga elever. Som om det inte var nog med detta, måste hon varje lördag, när skolarbetet var slut, ge sig hem till Ellenö. Det innebar en promenad genom hela Uddevalla stad, en timmes tågresor och sedan ytterligare en kvarts mils promenad, innan hon nådde prästgården. Väl där måste hon ta itu med söndagens gudstjänst. Hon skulle smycka altaret i kyrkan med blommor. Ofta måste hon också

öva på de psalmer, som hon som organist skulle spela på orgeln. Dessutom måste hon förbereda det kyrkkaffe, som hon brukade bjuda något dussintal församlingsmedlemmar på. När kyrkkaffet var avklarat var det dags för henne att packa väskorna och ta samma slitsamma väg tillbaka till Uddevalla igen. Sedan återstod för henne att förbereda nästa veckas undervisning. Så förflöt vecka efter vecka under skolterminerna

Allt detta låg jag och tänkte på den natt, då mamma dog. Jag frågade mig, med vad rätt jag skulle ha kunnat ställa mamma till svars för att hon inte orkat vara en bättre mor för mig. Jag frågade mig också, hur mycket av uppskattning, som jag och mina syskon hade givit henne för allt hennes slit för vår skull. Jag blev allt tacksammare för att jag inte kommit mig för att förebrå henne. Hon hade gjort så gott som hon hade kunnat med den bakgrund som hon haft och under de omständigheter, som hon levt. Det är lätt att ställa krav och anklaga. Men det är grymt att ställa krav på människor, som de inte haft förutsättningar att motsvara.

Tänkesätt

Under gymnasietiden kom jag att läsa en sammanställning av filosofen Epiktetos` tankar, "Liten handbok i livets konst". Den gjorde ett starkt intryck på mig. Senare i livet har jag ofta kommit tillbaka till dessa tankar. Epiktetos sade bland annat, att döden inte är något fruktansvärt. Det fruktansvärda ligger i själva föreställningen, att döden är fruktansvärd. Detta tänkesätt är ett bland många ord på vägen, som jag tagit till mig och som varit mig till hjälp. De har hjälpt mig att bevara min sinnesfrid och att handla klokare. När jag ser tillbaka på mitt liv, så inser jag, att det hade varit bättre för mig om jag oftare hade låtit mig vägledas av sådana ord.

Nedan följer några av de tänkesätt, som jag haft nytta av genom livet. Staplade på varandra så här kan de ge ett i överkant präktigt intryck. Jag tvekade därför att ta med dem i denna samling av minnen. Men en vän påpekade, att det kan finnas läsare av dessa rader som kan ha nytta av sådana tänkesätt.

Det är en världslig sak. Otaliga är de gånger, då jag har haft hjälp av detta citat från Astrid Lindgren. Varje gång som jag råkat slå sönder något, tappat bort något, gjort ett misslyckat köp, fått en buckla på bilen eller en parkeringsbot, så har jag omedelbart haft denna replik på läpparna. Det ger mig distans till det som inträffat. Jag inser, att det som hänt snart är bortglömt. Att det är sådant, som inte bör få störa min sinnenfrid eller göra mig på dåligt humör. Det gäller ju inte något viktigt, något som har med mitt eget eller mina närmastes liv och välbefinnande att göra.

Ibland använder jag ett hemmasnickrat filosofiskt resonemang när sådana förtretligheter inträffar. Det är ju ett ofrånkomligt faktum, att den dag, då jag lämnar detta jordelivet, har det inträffat x antal förtretligheter för mig. För varje förtretlighet, som jag råkat ut för, återstår det en mindre i lagret av förtretligheter som jag har kvar att uppleva. Detta är ju egentligen något att vara glad för.

Det viktiga är inte hur du har det, utan hur du tar det. Detta ord på vägen är närbesläktat med Epiktetos´ ovan nämnda tänkesätt. Det sitter nu textat under en magnet på vår kylskåpsdörr för att jag ska bli påmind om denna sanning. Det är inte sådant som vår materiella standard eller vår position i samhället, som gör oss nöjda eller missnöjda. Det är hur vi själva uppfattar vår standard och vår position, som avgör hur nöjda eller missnöjda vi känner oss.

Det är bättre att vara rik än att vara fattig, sägs det. Det låter ju som en självklarhet. Men det kan vara en sanning med modifikation. Forskare har försökt utröna, vad det är som gör människor lyckliga och nöjda med tillvaron. Man har studerat människor i andra kulturer. Människor, som saknat det mesta av de materiella tillgångar, som vi i de utvecklade industriländerna omger oss med.

Vad man där på sina håll har kunnat finna är en värme, en omtanke och en glädje i umgänget människor emellan, som vi saknar. Avundsjuka, stress, prestationsångest och utbrändhet är där okända begrepp. En fattigdom, som inte innebär svält och som delas av alla, verkar lättare för människan att bära än det faktum, att den egna förmögenheten är mindre än grannens.

Jag har otaliga gånger kunnat konstatera, hur avgörande elevens förväntningar på sina betyg har varit, för hur nöjda de blivit, när de fått tillbaka sina prov. En elev har kunnat bli gråtfärdig för att hon bara fått VG i stället för det MVG, som hon hoppats på. Bredvid henne kan ha suttit en elev, som jublat för att hon fått G på provet i stället för det IG, som hon väntat sig. Det är inte betyget i sig, som gör eleven lycklig eller förtvivlad. Det är hennes egen uppskattning av detta betyg.

Av allt vad som händer, är bäst det som sker. Så brukade min blida och djupt religiösa farmor säga. Hon litade på att hennes Gud skulle ordna allt till det bästa. Epiktetos uttryckte samma tanke, men ur ett omvänt och mera filosofiskt perspektiv. "Önska inte att händelserna ska hända så som du önskar, utan önska att de hända så som de hända. Därav kommer du att befinna dig mycket bättre."

Detta kan tyckas vara nonsens. Visst finns det händelser, som är för bedrövliga och som man omöjligen kan önska att de inträffar. Men i en bemärkelse har jag funnit, att det ligger viss vishet i tänkesättet. Man brukar säga, att varje mynt har två sidor. I förstone upptäcker man bara den ena sidan. Det som först verkar vara negativt, för att inte säga katastrofalt, kan på sikt visa sig vara något positivt. Detta hade jag fått erfara i flera avgörande situationer i livet. Som till exempel när jag fick nedsatt uppförandebetyg i min studentexamen. Detta sågs ju först som något problematiskt. Men det förde det goda med sig, att jag genom pappas försorg fördes in på den yrkesbana, som jag så småningom kommit att trivas så bra med.

Ett annat exempel var när jag inte fick det reklamjobb, som jag sökte. Detta kändes ju surt just då, men det ledde till att jag hamnade in på lärarbanan. Eller när jag kom att beställa värdelösa läroböcker till mina elever i distribution. Det kändes ju jobbigt när jag upptäckte det, men det ledde till att jag skrev den lärobok, som förde mig vidare till ett lektorat på Lärarhögskolan.

Under gymnasietiden sällskapade jag en mycket kort tid med en flicka. Hon såg mycket bra ut, var gladlynt, sportintresserad och spelade Chopinvalser på piano utan att staka sig. Jag blev våldsamt förälskad i henne. Vårt mycket korta sällskapande avbröts, när hon träffade en av lärarna på skolan, som hade allt det, som jag själv saknade. Det blev ett dråpslag för mig. Jag tärdes av sorg och svartsjuka i över ett år, oförmögen att engagera mig i någon annan flicka. Men med facit i hand är jag tacksam för att det gick som det gick. Vid närmare eftertanke har jag insett, att vi nog inte hade passat särskilt bra för varandra. Själv fann jag en kort tid efter gymnasiet den livskamrat, som nu har varit mitt fasta stöd i tillvaron

ända sedan dess. Trots allt visade det sig bäst som skedde, när jag blev brädad.

Sörj ej den gryende dagen förut, njut av den flyende varje minut! Ofta tränger sig tankarna på den förestående döden på mig. Jag kan fråga mig, vad jag gjort av den tid, som jag fått leva. Och jag kan se fram emot den tid, som återstår. Jag blir då alltmer medveten om hur viktigt det är att utnyttja den stund jag har kvar på jorden. Att leva i nuet. Att glädjas åt allt skönt. Att gripa de tillfällen till förhöjd livskänsla, som dagen ger. Carpe diem. Dessvärre har jag nog i likhet med de flesta kommit till denna insikt ganska sent. Det vill säga, när det inte är så mycket tid kvar att utnyttja.

Att jag inte alltid haft förstånd på att leva i nuet, kan delvis ha att göra med en märklig benägenhet att skjuta livet framför mig. Att leva för en framtid, som ska komma, när det eller det hänt. Denna benägenhet har följt mig från barndomen och långt upp i åren. När väl terminen är slut, då kan det bli roligt. När skolan är slut, då kommer allt att bli mycket bättre. När jag fått mitt körkort, då kommer mitt liv att ändras. När den här boken är färdig, då ska jag ha tid att ägna mig åt min familj och mina intressen. På semestern, då ska jag koppla av och njuta av livet.

Men morgondagen är en skälm. Jag önskar att jag hade lärt mig inse detta tidigare. Jag skulle ha haft större möjlighet att njuta av tillvaron om jag insett, att det är här och nu som det gäller att ta tillvara de sköna stunderna av gemenskap, naturupplevelser, musik och andra glädjeämnen

En kollega till mig berättade för länge sedan hur hennes man fick cancer i njurarna. Jag hade själv kunnat se,

hur denne på kort tid hade magrat av och blivit orkeslös. När kollegan talade om hur de första tecknen på sjukdomen hade visat sig, blev jag alldeles kall inombords. Jag tyckte att allt stämde in på hur jag nyligen hade känt mig. Jag blev i ett slag övertygad om, att jag inte hade långt kvar att leva. Jag talade till och med om för min tandläkare, att det nog inte var någon mening med att byta ut den stora amalgamfyllningen mot en porslinskrona, eftersom jag nog ändå inte hade så långt kvar att leva. Jag dröjde i det längsta med att gå till doktorn för att få bekräftelse på min dödsdom. När jag till slut gick dit, fick jag veta, att jag var frisk som en nötkärna. Min sänka var fullt normal, vilket den omöjligen hade kunnat vara, om jag hade drabbats av någon sådan cancer.

Jag kände mig generad över att ha låtit mig drabbas av hypokondri. Jag var förargad på mig själv, för att jag hade låtit min tillvaro fördunklas av fantasifoster. Jag bestämde mig för att aldrig låta detta upprepas igen. Och det har jag nu lyckats hålla i tjugu år. Visst kan jag känna, att det gör litet ont här och var i kroppen ibland. Men min inställning är nu, att det är sådant, som går över. Och det gör det ju oftast. Innan jag tror på att det är något allvarligare, måste jag få detta intygat av läkare. Jag anser mig inte ha råd att slösa tid på något så dumt, som att vara inbillningssjuk. Jag kan visserligen inte hindra olyckstankarna att flyga genom mitt huvud, men jag kan hindra dem från att bygga bo där. Och det tänker jag göra.

Döm andra efter dig själv! Nej, så brukar det ju inte heta, snarare tvärtom. Men vi människor är nog i många fall mera lika varandra än vi tror. Nog tycker vi det är trevligt, när vi blir tillfrågade och får säga vad vi tycker, vare sig det gäller

en intervjuundersökning eller någon, som vill veta vilken väg som är bäst. Eller när någon nykter person börjar prata med oss i en tågkupé. Och nog skulle vi bli glada och smickrade, om någon gav oss en komplimang, flirtade eller stötte på oss. Oavsett om vi nappade på inviten eller inte.

Jag är medveten om att de flesta människor släpar på någon sorts blyghet, som håller dem tillbaka. Jag har därför uppmanat mina elever och mina barn att tänka efter, hur de själva skulle reagera om andra tar kontakt med dem. Jag rådde dem att inte vara rädda för att ta första steget för att få kontakt med någon, som de vill ha sällskap med. De ska veta, att de då bara gör någon glad och att denna någon inte tar illa upp, även om hon/han avböjer inviten.

Jag vet inte om detta mitt predikande hade spelat någon roll för sonen Martins första möte med dennes fru Joyce. Men jag blev glad, när jag fick veta, att Martin hade fått syn på henne, när hon stod och pratade med en väninna på andra sidan gatan. Att han hade gått rakt fram till henne. Talat om, att han tyckte hon var vacker och att han ville träffa henne. Han hade lämnat henne sitt telefonnummer. Två veckor senare ringde hon. Och på den vägen är det. De är nu sedan länge lyckligt gifta.

Låt inte solen gå ned över din vrede! Inga människor är perfekta. Jag kan inte vara glad och vänlig och förstående jämt. Ibland har jag ont någonstans, är trött, hungrig, stressad eller allmänt ur humör. Då blir jag lätt irriterad på allt och alla i min närhet och även på dem, som jag älskar. Jag kan haka upp mig på småsaker, bli snäsigg och säga saker, som jag egentligen inte menar. Det ena ordet ger så det andra. Gamla

oförrätter grävs upp och grälet är i full gång. Detta lär hända de flesta, som lever tillsammans. Det händer också för Annastina och mig, även om det numera sker mycket sällan.

Det krävs en del självövervinnelse för att då ta första steget till försoning, när de värsta affekterna lagt sig. Då har vi ofta haft hjälp av detta talesätt. Att gå och lägga sig som ovänner utan att ge varandra en godnattkyss är något, som man bara inte gör. För det mesta tar den av oss, som för tillfället är starkast, initiativet till försoningen. Försoningen är skön. Vi håller om varandra och kanske gråter vi en skvätt av lättnad i förvissningen, att det viktiga är att vi håller ihop och håller av varandra. Det vi grälade om var ju bara bagateller.

Det bästa är ju, om man kan undvika att reta sig på varandra. Särskilt om det gäller saker, som är känsliga. När Annastina och jag bodde i London, arbetade Annastina i hushållet hos en prästfamilj. Frun i huset var en varm och klok människa. Hon gav oss rådet att gärna gräla ibland, men aldrig om pengar och sex. Det rådet har vi sedan dess lyckats följa. Om vi frestats att uttrycka vår irritation i dessa avseenden, har prästfruns visdomsord ringt i våra öron och vi har hållit tand för tunga.

Flera krockar ger flera napp. Det hände ibland att jag lade ut långrev efter ål. Jag insåg då, att ju fler krockar jag lade ut, desto större blev chansen att någon av dem hamnade framför en hungrig ål.

Jag har funnit, att detta resonemang stämmer in i många andra situationer också. Jag talade med mina elever och mina barn om detta. De skulle ju alla så småningom vilja ha en bra

bostad. Ju kärvare det är på bostadsmarknaden, desto fler krokare måste de då lägga ut. Ju fler fastighetsägare de tar kontakt med och ju fler kontaktklappar de sätter upp i trappuppgångar och på anslagstavlor, desto större är chansen att de får en lägenhet, som passar dem.

De skulle ju också vilja ha ett bra jobb. Samma sak där. Ju kärvare det är på arbetsmarknaden, desto fler krokare måste de lägga ut. De måste tjata i arbetsförmedlingen, bevaka annonser i tidningarna och ta direkt kontakt med arbetsgivare och erbjuda sina tjänster. Ju fler kontakter de tar, desto större är chansen att de råkar stöta på en arbetsgivare just i det ögonblick, då denna behöver anställa en person.

Inte minst viktigt för dem är ju att finna en livskamrat att hålla av. Men det duger inte att sätta sig ner och vänta på att drömprinsen eller prinsessan ska dyka upp. Det gäller att agna krokare. Besöka ställen där folk träffas, gå med i föreningar, svara på annonser eller ta kontakt på nätet. Ju fler krokare de lägger ut, desto större är chansen att de till slut träffar rätt person att leva tillsammans med.

När jag var barn hade ungdomarna på landet inte så stora valmöjligheter. De flesta gifte sig med någon från en granngård eller med någon kusin. Några andra lärde de just inte känna. Med moderna kommunikationer kan ungdomar nu komma i kontakt med andra ungdomar över hela världen. Det finns seriösa kontaktförmedlingar, genom vilka de kan träffa en partner, som har de rätta egenskaperna och intressena. Sannolikheten för att de då ska bli lyckliga och trivas tillsammans med denna partner, är ju rätt stor.

Tala är silver, tiga är guld. Det gäller att kunna prata för sig, sägs det. Men det är en sanning med modifikation. Jag har ofta bevittnat hur bra det är, att kunna ransonera sitt pratande. Under gymnasietiden var vi ett gäng, som ofta fördrev tiden tillsammans. Det var särskilt en i gänget, Nalle Eriksson, som av alla uppfattades som trevlig och sympatisk och som ingen talade illa om. Jag har i efterhand kommit att fundera över vad det var hos denne, som alla tyckte var så sympatisk. Han kom sällan med några skämt eller djupsinnigheter. Jag kunde knappt erinra mig något, som han sagt. Men det var kanske just detta. Han satt mest tyst och log och lyssnade och nickade instämmande till den, som talade. Folk, som lyssnar bra, blir vanligen mera omtyckta än folk, som talar mycket.

Otaliga gånger har jag fått anledning att tala om tigandets betydelse för mina ambitiösa lärarkandidater. De hade förberett sina lektioner grundligt. Skaffat sig en massa kunskap om dagens ämne. Fått för sig, att de kan förmedla all denna kunskap till eleverna på den korta tid, som lektionen varar. De har ritat och visat faktaspäckade stordior och pratat och pratat och pratat. De har inte haft klart för sig, att det viktiga inte är vad de säger, utan vad eleverna förmår att ta till sig, av det de säger. Det tar tid att tänka och smälta ny information. Får inte eleverna den tiden, så lär de sig heller inte något. Om inte läraren håller tyst så länge som eleverna behöver för att hinna tänka och bearbeta det, som hon sagt, slutar eleverna snart att lyssna på henne.

Men tiga är inte alltid guld. Det kan vara ett tecken på feghet också. Jag säger inget, så har jag ingenting sagt! Inget, som kan vändas mot mig i alla fall. Bäst att tiga och samtycka. Detta gäller inte minst i den akademiska världen. Där finns det gott om folk, som ständigt har pekfingret uppe i den vind, som kappan ska vändas efter. Det är bäst att inte riskera att

stöta sig med den eller den potentaten, som kan ha betydelse för ens karriär. Man kan ju inte veta vad dom tycker. Därför går man till exempel inte in i skoldebatten, trots att man har all den relevanta kunskap, som de högröstade opinionsbildarna i massmedia oftast saknar. Därför säger man inte något på kollegiesammanträdet. Men efteråt, i korridoren, kan man tala om för den, som vågat yttra sig, att man håller med honom. Detta har jag fått erfara mer än en gång.

Skomakare, bliv vid din läst. De elever, som nu lämnar skolan, får räkna med att i framtiden byta yrke minst ett par tre gånger. Sägs det. Och så är det kanske. Och skomakaryrket är ju inte längre vad det har varit, nu när nya skor säljs till lägre priser än vad en halvsulning kostar. Likväl tycker jag, att det ligger mycket i detta talesätt.

Jag minns inte vem som först myntade detta uttryck och vad som föranledde det. Det kanske rörde sig om någon skomakare, som misslyckats i rollen som bonde, som politisk agitator, som börsspekulant eller något annat, som han inte klarade av. Vad den person, som myntat uttrycket, torde ha avsett är att man ska ägna sig åt det man kan, det man är bra på, det man lyckas med och det man därför trivs med. Det kan låta självklart. Men det har inte varit självklart för alla.

Jag har sett många exempel på duktiga och omtyckta lärare, som inte kunnat motstå frestelsen att klättra på karriärstegen och bli studierektorer och rektorer. Några har fungerat bra och trivts i sina nya roller också. Men alltför många har saknat kontakten med eleverna och tyckt sig sitta fast i en papperskvarn med personalproblem och administrativa göromål, som de inte alls varit intresserade av. Från att ha varit

duktiga och omtyckta lärare har de blivit dåliga och illa sedda skolledare.

Liknande nerköp lär inträffa inom de flesta yrkesområden, som är hierarkiskt uppbyggda. Den skicklige arbetaren kan avancera till förman. Förmannen till verkmästare. Verkmästaren till fabrikschef. Fabrikschefen till VD. Den verkställande direktören till koncernchef. Självklart ligger det en lockelse i att klättra på karriärstegen. Man får högre lön och högre socialt anseende. Men man får också mera ansvar och mera komplicerade arbetsuppgifter. Ett ansvar som man kanske inte förmår att axla och arbetsuppgifter som man kanske inte klarar av.

Jag har kommit i kontakt med många människor, som klättrat ett steg för högt på karriärstegen. De har slagit huvudet i sitt kompetenstak. De klarar inte längre av sitt jobb. De vantrivs och blir sjuka av stress, oro, sömnproblem och huvudvärk. Då kan de bittert ångra, att de inte liksom skomakaren blev vid lästen och nöjde sig med det steg på karriärstegen, som de behärskade.

Tankar i skymningen

Jag är nu 77 år. Min pappa dog när han var 77 år. Min farfar dog också när han var 77 år. Många av mina jämnåriga vänner och bekanta har redan dött. Dessa omständigheter gör, att jag måste dra vissa slutsatser. Det troliga är, att jag inte har så lång tid kvar att leva. Inom några år lär jag också vara död. Skymningen har sedan länge börjat falla över min dag på jorden. Denna insikt väcker en del tankar och känslor inom mig.

Jag frågar ibland mina vänner om de läser dödsannonserna? Nej, varför skulle de göra det, svarar de. Om någon, som de känner har dött, så får de ju reda på det ändå. Men så småningom kryper det fram. Visst ögnar de i genom annonserna. Men då inte främst för att se, om där finns någon som de känt. Det händer så sällan. De ser på födelseåren. Det gör jag nu allt oftare också. Jag vill på något sätt få en bekräftelse på hur jag själv ligger till. Det är ingen munter läsning. Det märkliga är att det verkar vara tabu att tala om våra känslor inför den egna döden. Som om det var något skamligt att tillstå att man bryr sig om den.

När jag ser tillbaka, slås jag av vilken tur jag haft som föddes i Sverige och att jag föddes under nittonhundraåret. Jag tänker på under vilka omständigheter, som de flesta människor i världen nu lever. Vi kan skatta oss lyckliga som fått leva i ett välutvecklat land där det mesta fungerar. Vi har välfärd och fred och trygghet och ett, om än krympande, mått av solidaritet.

När jag sedan tänker tillbaka på de generationer, som levt före mig, blir det ännu mer uppenbart för mig vilken tur jag haft, som fått leva i min egen generation. Vår art, homo sapiens, sägs ha uppstått för omkring 200 000 år sedan. Om jag antar, att människorna i genomsnitt hade dött vid 40 års ålder, skulle det innebära, att jag haft minst 5 000 förfäder i rakt uppstigande led. För att göra mig en uppfattning om hur många människor detta rör sig om, har jag ibland för min inre syn sett dem uppställda på led med en meters lucka vid väggkanten på den femkilometersslinga, som jag brukar gå runt med min hund. Ingen av dessa människor hade fått en materiell levnadsstandard, som kunde jämföras med min egen generations. Bara under de senaste hundra åren har det ju skett en makalös utveckling av tekniska hjälpmedel, medicinska framsteg, kulturspridning, hushållsapparater, transportmedel, teve och radio, datorer och telekommunikationer. Allt detta har ju berikat och förenklat våra liv.

Jag har också haft tur med mitt eget liv. Annastina och jag har fått leva ett långt och innehållsrikt liv tillsammans, utan att råka ut för några svårare krämpor. Jag har ju sett människor i min närhet, som drabbats av sjukdomar och olyckor. Några har tidigt mistat sin livskamrat eller något barn.

Jag tänker på det faktum att vi bara äger ett liv. Det är bitert att tänka på, att många människor aldrig får en chans att uppleva det rika, som livet kan ge. Då och då kommer jag i tankarna tillbaka till lille Sven, som aldrig fick växa upp och ta del av livets glädjeämnen. Tyvärr finns det nu många barn i världen, som liksom lille Sven aldrig får ta del av livets goda. De drabbas av hänsynslösa krig, svältkatastrofer och epidemier. Själv sitter jag bara bredvid på åskådarpåls och följer eländet i min teveapparat. Ibland känner jag detta så tungt, att jag varken orkar se eller läsa om hur barn far illa i världen.

Någon gång kan jag känna en viss ängslan. Jag vet ju att slutet kommer förr eller senare. Frågan var bara på vilket sätt. Inte så att jag känner någon större ångest inför detta. Inte heller är det något, som jag dagligen går och tänker på. Men då och då dyker tankarna upp. Det jag hoppas på är ett slut utan ångest och smärta. Själva slutet är jag inte rädd för. En gammal distriktsläkare, som suttit vid många dödsbäddar, berättade för mig att slutet vanligtvis var helt odramatiskt. De flesta sjunker bara sakta in i den eviga sömnen. Det jag kan vara rädd för är om jag under lång tid blir liggande som ett paket på långvården, utan att kunna klara mig med hygien och annat. Sådana tankar kan sätta skräck i mig.

Jag tänker ibland på det slut, som människor i min bekantskapskrets fick. Nära vår stuga på landet bodde Evald. Det var en man, som kunde det mesta. Han hade haft ett åkeri, varit yrkesfiskare, busschaufför, trädgårdsmästare, biodlare, snickare och mjölnare bland mycket annat. Han var alltid hjälpsam, aktiv och glad. Strax innan han skulle fylla 85 år, visade han för första gången för mig, att han var ledsen. Han skulle lägga om stenläggningen på en trädgårdsgång. Men han orkade inte

spetta loss stenplattorna. En tår trillade nerför hans kind, när han tvingades erkänna: "en ä för gammell!" Någon vecka senare hade Evald gett sig ut i sin båt för att lägga nät. Hans sambo var med i båten. Plötsligt hörde hon hur båtmotorn rusade till och tystnade. När hon vände sig mot aktern fick hon se Evald ligga livlös över aktertoften. Nätet hade fastnat i propellern. Ansträngningen att få loss det hade blivit för stor. Hjärtat hade stannat.

Att få dö knall och fall mitt i full verksamhet, så som Evald fick göra, vore en nåd att stilla bedja om, tycker jag. Att få somna in med hjälp av någon medmänniska och en spruta, såsom min hund Ricki fick göra, vore kanske det bästa. Men den möjligheten ryms ju ännu inte inom lagens ramar. Men som sagt, frågan om hur min sorti ur tillvaron ska ske är inte något, som nämnvärt betungar mig.

Vad var meningen med mitt liv? Denna existentiella fråga är knappast heller något, som jag brottas med dagligen. Men visst kan jag snudda vid den i mina tankar ibland. Kanske inte så mycket vid den mening, som är uppenbar och gemensam för allt liv, nämligen uppgiften att bidra till släktets fortbestånd. Själv har jag tillsammans med Annastina kunnat bidra till människosläktets fortbestånd genom tre barn och sex barnbarn. Barn, som för mig kommit att bli det mest meningsfulla i livet.

Jag har träffat många människor, som sökt sig till uppgifter, som givit dem en extra mening med livet. Det har oftast rört sig om att göra något för andra. Det kan ha gällt att dra sitt strå till stacken inom politiska partier, inom fackorganisationer, inom idéella föreningar av olika slag eller inom

hjälporganisationer. Själva har vi varit medlemmar i Rädda Barnens fadderverksamhet i över femtio år. Annastina har under lång tid arbetat aktivt för Rädda Barnen, och är nu ordförande i en lokalförening. Själv har jag, som framgått, tagit till min uppgift att underlätta skolgången för de skolvaga eleverna. Detta har för mig känts meningsfullt, även om jag gärna skulle ha sett mera av resultat av mitt arbete.

Men jag tycker också att jag ägnat en stor del av mitt liv åt sådant, som varit mindre meningsfullt. Under 16 år har jag gått i skola. Där har jag tvingats lära mig massor, som jag senare i livet aldrig hade haft någon som helst glädje eller nytta av. Varje dag i mitt vuxna liv har jag ägnat timmar åt att följa nyheterna i radio, på teve och i dagstidningar, trots att dessa nyheter i stort sett innehållit samma ingredienser dag efter dag. Någonstans har det alltid inträffat eldsvådor, bankrån, våldsbrott, politiska gräl, kändisars skilsmässor, naturkatastrofer, massvält, terrordåd osv. So what? Allt går igen. Mycket litet av allt detta är något nytt. Mycket litet är sådant, som haft någon betydelse för mig eller som jag kunnat göra något åt. Att jag ägnat så mycket uppmärksamhet åt nyhetsflödet har inneburit ett kvalificerat slöseri med min begränsade tid. För att inte tala om alla de timmar, som jag tittat på förutsägbara filmer och debatter i teve. Om jag fick leva om mitt liv, skulle jag ta mycket bättre vara på den tid jag får.

På sätt och vis kan jag också se det som en lättnad att livet tar slut. Det är mycket som jag då slipper. Jag slipper känna oro för min egen och mina närståendes hälsa. Jag behöver inte längre bekymra mig om min ekonomi, om bilen ska gå igenom besiktningen, om tandbryggan ska hålla, om datorn

ska paja, om hur det går med fönstren på stugan, som inte blivit målade osv.

Jag behöver heller aldrig mer bry mig om vad andra ska tycka. Jag behöver inte längre känna någon inre press på mig att gå in i skoldebatten för att försöka avstyra de dumheter och grymheter, som en okunnig och opportunistisk skolminister hittar på. Jag behöver heller aldrig mer förbereda några lektioner eller föredrag eller stressa för att hinna i tid till lektioner.

Skönast är nog ändå att jag slipper lära mig en massa nytt. Jag slipper läsa obegripliga instruktioner om hur dvdspelare, digitalboxar och teveapparater ska monteras.

Jag slipper lära mig allt, som man ska kunna göra med sin mobil. Jag behöver aldrig mer välja mellan olika leverantörer av bredband, elström, telefoni och banklån. Visst blir det skönt att slippa allt detta!

Livet består av en serie omtagningar, har Strindberg sagt. Och det har han väl på sätt och vis rätt i. Visst är det mycket som upprepar sig. Men det behöver ju inte innebära, att man tråkas ut av allt som upprepar sig. Många av vardagens omtagningar känns för mig omistliga. Likväl måste jag en dag mista dem. Vid tanken på orden "aldrig mer" kan jag känna ett smärtsamt sting i hjärtrakten. Redan har orden "aldrig mer" slagit mig. Aldrig mer spela fotboll, badminton eller tennis. Aldrig mer vandra i fjällen osv. Astman har satt gränser för mig, men dem kan jag leva med.

Värre är att jag snart aldrig mer ska få höra barnbarnens porlande skratt. Eller få en kram och en godnattkyss av Annastina. Eller få se blåsipporna, vitsipporna och körsbärsträden slå ut i blom. Eller höra taltrastens konsert en vårkväll.

Eller känna spänningen, när jag vittjar mina nät. Eller njuta av kvällssupén framför brasan. Eller få lyssna till någon av Mozarts pianokonsert. Eller se barnaskaran samlas till sil-len och nubben i midsommartid.

Det kan inte hjälpas. Saknaden efter allt detta jag kommer att mista, väger för mig betydligt tyngre än lättnaden att slippa från allt sådant, som är jobbigt. Så jag är inställd på att försöka hänga kvar i tillvaron ett tag till för att få uppleva allt detta igen. När det obehagliga slutet nalkas, får jag väl försöka tänka med tacksamhet på allt skönt och gott, som livet ändå fört med sig för mig.

För egen del känner jag ingen oro för vad som ska hända, när mitt liv tagit slut. Jag är bergfast övertygad om att det för mig bara återstår en medvetlös vila. Men jag känner oro för hur mina barn och barnbarn ska få det i livet. Det hopar sig orosmoln över framtiden. Växthuseffekten. Bristen på vatten och livsmedel. Religiösa motsättningar och terrorverksamhet. Ökande ekonomiska klyftor. Tickande bomber i form av kärnvapen och radioaktivt avfallsberg. Osv.

I min dystra kristallkula tycker jag mig se mycket av elände för kommande generationer. Min tröst är vetskapen om att undergångsprofetior har uttalats i alla tider. Min förhoppning är att även dessa mina profetior ska komma på skam.

Vad som ska ske med mina kvarlevor intresserar mig inte. Helst ser jag att de kremeras och förvaras anonymt i någon minneslund, så att inte barn och barnbarn ska känna sig tvingade att besöka och pryda någon gravvård. Jag ser helst att begravningen sker i stillhet med bara de närmast sörjande

närvarande. Begravningsförrättaren måste vara borgerlig. Ceremonin i övrigt hoppas jag ska begränsa sig till någon ljus dikt och något utvalt musikstycke, till exempel mellansatsen i Mozarts 23:e pianokonsert. Denna musik har sedan länge skänkt mig en ro och en förtröstan utöver det vanliga.

Livet tar slut. Det är naturligt. Därför finns det ingen anledning att sörja, när någon gått bort efter ett långt och ljust liv. Snarare finns det anledning att glädjas och vara tacksam för det som varit. Detta skulle jag vilja erinra mina närmaste om vid begravningen. Men därtill kommer jag att vara förhindrad.